

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра теорії і практики з англійської мови

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства
на тему: «Концепти міжнародного екологічного права та їх відтворення в
українських перекладах»

Студентки групи МПа 02-21
факультету германської
філології і перекладу
освітньо-професійної програми
Перекладознавство: професійно-
орієнтований переклад
(англійська мова і друга іноземна мова)
за спеціальністю 035 Філологія
Ткаченко Анни Андріївни

Допущена до захисту
«____»_____ 2022 року

Завідувач кафедри теорії і практики
перекладу з англійської мови

_____ доц. Мелько Х.Б.
(підпис) (ПБ)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор Кравченко Н. К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка:ЄКТС _____

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

Department of Theory and Practice of Translation from the English Language

Master Degree Thesis in Translation Studies

under the title: “Concepts of international environmental law and their rendering in
Ukrainian translations”

Group MPa 02-21
School of German Philology and
Translation
Educational Programme Translation
Studies: Specialized Translation
(English and Second Foreign Language)
Majoring 035 Philology
Anna A. Tkachenko

Research supervisor:
N.K. Kravchenko
Doctor of Philology,
Full Professor

Kyiv – 2022

Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра теорії і практики з англійської мови

Затверджую:

Завідувач кафедри теорії і практики
З англійської мови

_____ (підпис)

д.ф.н., проф. Мелько Х.Б.
“15” вересня 2021 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства

студентки V курсу Мпа 02-21 групи факультету германської філології і перекладу
КНЛУ

Ткаченко Анни Андріївни

(ПІБ студента)

спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Тема роботи Концепти міжнародного екологічного права та їх відтворення в українських перекладах

Науковий керівник Кравченко Наталія Кимівна

Дата видачі завдання “15” вересня 2021 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2021 р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2021 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англійськомовних речень та їх переклад)	Грудень 2021 р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 2)	Березень 2022 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 3)	Травень 2022 р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2022 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	05 жовтня 2022 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2022 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2022 р.	

Науковий керівник _____ (підпис)

Студент _____ (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студентки V курсу Мпа 02-21 факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), , перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Ткаченко Анни Андріївни

(ПІБ студента)

за темою Концепти міжнародного екологічного права та їх відтворення в українських перекладах

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити √ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	☐ усі компоненти присутні , ☐ один компонент відсутній ☐ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ незначні помилки в оформленні ☐ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

Кваліфікаційна робота Ткаченко Анни Андріївни може бути (не може бути)
(ПІБ студента)

рекомендована до захисту

_____ (підпис керівника)

_____ (ПІБ керівника)

” ___ ” _____ 2022 рок

**РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студентаки V курсу Мпа 02-21 факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, **освітньо-професійної програми** Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Ткаченко Анни Андріївни

(ПІБ студента)

за темою Концепти міжнародного екологічного права та їх відтворення в українських перекладах

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — загалом 10 балів (усі компоненти присутні – 10 , один компонент відсутній – 5 , декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи у форматуванні – 8 , незначні помилки в оформленні – 6 , значні помилки в оформленні – 4 , оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки у формулюваннях – 6 , суттєві помилки у формулюваннях – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві помилки у формулюваннях – 8 , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 6 , відсутній критичний аналіз наукових праць – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , неповне висвітлення результатів дослідження – 6 , часткове висвітлення результатів дослідження – 4 , не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

(ПІБ рецензента)

(підпис рецензента)

” _____ ” _____ 2022 р

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТУ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	5
1.1 Поняття концепту та його основні характеристики.....	5
1.2 Перекладацькі стратегії відтворення концептів з огляду на особливості юридичного і міжнародно-правового дискурсу.....	12
1.3 Особливості дискурсу міжнародного екологічного права та специфіка його перекладу.....	20
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2	
ТИПОЛОГІЯ І ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА.....	30
2.1 Фреймова структура концепту міжнародного екологічного права.....	30
2.2 Засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права.....	40
2.3 Семантична класифікація засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права	45
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3	
ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ.....	52
3.1 Способи еквівалентного відтворення українською мовою концептів міжнародного екологічного права	52
3.2 Застосування перекладацьких трансформацій для збереження функцій міжнародних екологічних концептів у перекладі англомовних	

текстів	57
3.2.1 Лексичні перекладацькі трансформації.....	57
3.2.2 Лексико-семантичні перекладацькі трансформації.....	61
3.2.3 Граматичні перекладацькі трансформації.....	68
3.2.4 Лексико-граматичні перекладацькі трансформації.....	75
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	90
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	90
ДОДАТКИ	92
Додаток А. Концепти міжнародного екологічного права та їх відтворення при перекладі.....	92
Додаток Б. Фреймова структура концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’	127
SUMMARY	128

ВСТУП

Кваліфікаційну роботу магістра присвячено вивченню лінгвістичних особливостей концептів міжнародного екологічного права та їх відтворення в українських перекладах на основі міжнародно-правових угод.

Концепти як засоби репрезентації знань про світ висвітлено в низці робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як С. А. Аскольдов, І. А. Бехта, Т. О. Бідна, Н. І. Голубенко, М. Дороховська, В. І. Карасик, У. Крофт, Т. В. Луньова, З. Немікієн, О. В. Новікова, З. Д. Попова, А. Н. Приходько, Д. Ржевська, І. С. Семенюк, І. А. Стернін, О. О. Хорошун, О. М. Шевченко. Концепти, що вербалізуються в юридичних текстах, відтворюються в рамках юридичного перекладу, що поставав об'єктом дослідження в роботах С. А. Вискушенко, Д. С. Касяненко, А. Л. Кджаера, П. де Круза, В. І. Круківського, К. М. Левітана, А. Росса, Е. Ротмана, А. Н. Шепелева, Д. Н. Шлепнева.

Дискурс міжнародного екологічного права лише нещодавно виділено як окремий тип дискурсу, тому його вивченню присвячені нечисельні роботи, зокрема, дослідження Н. Гудзь, Н. К. Кравченко, І. Г. Кудрі, Д. Ранцева-Сікори, К. В. Сапун, М. Стесіаг, Н. Удіної. Окремі аспекти перекладу текстів дискурсу міжнародного екологічного права представлено в роботах Н. К. Кравченко, В. Непійводи, В. В. Червонецького. Однак на сучасному етапі концептуальна складова міжнародно-правових документів у сфері екологічного права є недостатньо дослідженою як з точки зору лінгвістики, так і з точки зору перекладознавства, що вимагає вивчення концептів міжнародного екологічного права як мовознавчої та перекладознавчої проблеми.

Таким чином, **актуальність теми** дослідження зумовлена як недостатньою дослідженістю проблеми, так і високими вимогами до юридичного перекладу, до якого і належить переклад текстів дискурсу міжнародного екологічного права, що вимагає ґрунтовного розуміння

специфіки даного виду перекладу, а особливо – передачі знань, репрезентованих у таких текстах, засобами мови перекладу.

Метою дослідження постає аналіз лінгвістичних особливостей концептів міжнародного екологічного права та їх відтворення в українських перекладах. Відповідно, поставлено такі **завдання** дослідження:

- 1) дослідити поняття концепту та представити його основні характеристики;
- 2) визначити перекладацькі стратегії відтворення концептів з огляду на особливості юридичного і міжнародно-правового дискурсу;
- 3) охарактеризувати особливості дискурсу міжнародного екологічного права та специфіку його перекладу;
- 4) побудувати фреймову структуру концепту міжнародного екологічного права;
- 5) виявити засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права;
- 6) здійснити семантичну класифікацію засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права;
- 7) проаналізувати способи еквівалентного відтворення українською мовою концептів міжнародного екологічного права;
- 8) прослідкувати особливості застосування перекладацьких трансформацій для збереження функцій міжнародних екологічних концептів у перекладі англомовних текстів.

Об'єктом дослідження постають концепти як засоби репрезентації знань у текстах англомовного дискурсу міжнародного екологічного права в оригіналі та їх відображення при перекладі українською мовою.

Предмет дослідження – структура, засоби вербалізації, семантика концептів дискурсу міжнародного екологічного права та еквіваленти і перекладацькі трансформації як засоби їх передачі при відтворенні в українськомовних перекладах.

Матеріалом дослідження постають 100 фрагментів текстів дискурсу міжнародного екологічного права, зокрема, Конвенції про охорону біологічного різноманіття (англ. Convention on Biological Diversity) та Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (англ. The Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians), учасниками яких є Україна, в оригіналі та офіційному перекладі. Загальний обсяг вибірки засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права становить 111 одиниць; кількість проаналізованих засобів перекладу становить 126 випадків еквівалентного перекладу або застосування перекладацьких трансформацій.

Методика дослідження передбачає застосування методів аналізу концептів як засобів репрезентації знань, зокрема, концептуальний аналіз, фреймове моделювання, структурний, компонентний та семантичний аналіз досліджуваного матеріалу. Перекладознавча частина дослідження передбачає використання перекладацького (трансформаційного) аналізу. Узагальнення результатів здійснено шляхом кількісного аналізу.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що в роботі вперше концепт INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ представлено у вигляді сукупності фреймів, які мають певне концептуальне наповнення. Окрім того, новим для сучасного мовознавства постає компонентний та семантичний аналіз засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права. Для сучасного вітчизняного перекладознавства новим є виділення засобів передачі при перекладі концептів міжнародного екологічного права.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розширенні теоретико-методологічних засад дослідження дискурсу міжнародного екологічного права. Визначення поняття та мовних особливостей дискурсу міжнародного екологічного права, вивчення його концептуального наповнення становить внесок до лінгвістики, зокрема, загального

мовознавства, лексикології та термінології, а також теорії спеціальних мов, а визначення засобів відтворення при перекладі концептів міжнародного екологічного права є внеском до перекладознавства та зіставного мовознавства. Результати проведеного дослідження можуть бути впроваджені при викладанні курсів лексикології англійської мови та галузевого перекладу. Отримана інформація також може бути використана в лексикографії з метою кодифікації та уніфікації лексики міжнародного екологічного права.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаних джерел, довідкової літератури, джерел ілюстративного матеріалу, додатків та резюме.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТУ В МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Поняття концепту та його основні характеристики

Людей завжди цікавив процес пізнання. Оскільки інтелект, думки і свідомість існують від народження людини, пізнання стало головним об'єктом дослідження для таких видатних учених, як Аристотель, Платон і Аль-Фарабі, які зробили перший внесок у вивчення цього процесу і висловили думку про те, що мова може бути знаряддям пізнання. Наприклад, мова розглядається як інструмент пізнання у «Кратилі» Платона [49: 3167].

Проте основні риси, об'єкт, напрями дослідження та поняття когнітивної науки вперше були представлені західними вченими. Дж. Міллер [65] назвав когнітивну науку «симпозіумом теорії інформації», що виник у 1950-х роках [65: 359]. У 1960 р. Дж. Брунер за сприяння Дж. Міллера відкрив центр когнітивних досліджень у Гарвардському університеті. Цей центр зробив значний внесок у становлення когнітивної лінгвістики, а наукові праці Дж. Брунера [51] розкрили деякі проблеми когнітивної лінгвістики.

Протягом другої половини ХХ століття когнітивна наука розвивалася із залученням базових знань у рамках сучасної антропоцентричної парадигми. Сучасний стан лінгвістики також характеризується антропоцентричним підходом, і саме завдяки антропоцентричній парадигмі сформувалася така нова галузь, як когнітивна лінгвістика. Джерела та шляхи становлення цього нового наукового напрямку прослідковуються в європейських лінгвістичних працях, а саме в лінгвофілософській концепції В. фон Гумбольдта [57], а також в ідеях науковців США, таких, як Ф. Боас [61], Е. Сапір [69] та Б. Л. Уорф [74].

До кінця ХХ століття когнітивна наука продовжувала розвиватися, викликаючи подальший інтерес лінгвістів. Свої праці з пізнання опублікували такі зарубіжні вчені, як Дж. Лакофф [62], М. Джонсон [63] і Т. А. ван Дейк [55]. Особливу увагу вчені-когнітивісти приділяли мові як засобу характеристики «мовного образу світу».

Останнім часом проблема людини і мови постала в центрі уваги лінгвістики, оскільки повноцінне дослідження будь-якої мови неможливо, якщо її аналізувати в суто лінгвістичних межах. Будь-яку мову слід досліджувати через її носіїв і суспільство, яке вони утворюють, оскільки використання ними цієї мови робить народ особливим та підкреслює особливості самої мови. Вивчення природи мовних одиниць, що слугують засобом вираження думок, є пізнавальною діяльністю, яка включає інформативну, денотативну та референтну мовну діяльність. Таким чином, мова – це більше, ніж назви деяких предметів і понять, це – особливий спосіб мислення, відображення людського досвіду, накопиченого роками, і вона не може функціонувати без соціального компонента [49: 3168].

Тож **когнітивна лінгвістика** сформувалася у другій половині 70-х рр. у США. Ця галузь досліджень перебуває на межі декількох дисциплін, оскільки інтегрує зусилля науковців різних галузей (психології, філософії, логіки, мовознавства, психолінгвістики, антропології, математики, кібернетики тощо) [17: 36]. Метою когнітивної лінгвістики є опис залежності й співвідношення між структурами мови і людської свідомості. Спираючись на особливості цієї залежності, когнітивні лінгвісти прагнуть пояснити, яким чином влаштовані світ і людина, чим спричинені ті чи інші фізичні, фізіологічні, психічні явища і процеси, якими є їхні наслідки [46: 143].

Когнітивна лінгвістика є наукою, що вивчає способи отримання, обробки, зберігання та використання вербалізованих знань. Це – знання про Мову як таку, а також про відображену за допомогою картину світу. Під **картиною світу** в найбільш загальному сенсі розуміють упорядковану

сукупність знань про дійсність, що сформувалася в суспільній, груповій або індивідуальній свідомості [33: 59].

Когнітивна лінгвістика оперує **концептами** як однією з пізнавальних форм та компонентів картини світу, що в узагальненому вигляді відображає дійсне явище та його тісні взаємозв'язки між собою. Всю пізнавальну діяльність людини можна розглядати як розвиваючу вміння орієнтуватися у світі, а ця діяльність об'єднана з необхідністю ототожнювати і розрізняти об'єкти, і тому для виконання операцій такого характеру виникають концепти [10: 45].

Слово *концепт* запозичено лінгвістами з математичної логіки. Його застосування як терміну когнітивної лінгвістики починається з 1928 р. із виходу в світ статті С. О. Аскольдова «Концепт і слово» [1], уперше опублікованої в журналі «Русская речь». Взагалі слово *conceptus* – це латинське середньовічне утворення, яке походить від дієслова *concipere* – *concapere*, що означає «задумати». У класичній латині слово *conceptus* мало значення «ставок», «запалення», «запліднення» і «зародок». Слово *concept* разом зі своїми похідними увійшло в усі романські та германські мови (франц. *concept* – *concevoir*, італ. *concetto* – *concepire*, ісп. *concepto* – *concebir*, порт. *conceito* – *conceber*, англ. *concept* – *conceive*) [66: 2]. Як і більшість нових наукових понять, поняття *концепт* вводилося часто когнітивну метафору: його називали «багатовимірним кластером сенсу», «семантичним шматком життя» [52: 22], «геном культури» [71: 106], «одиницею пам'яті» [1: 267], «квантом знання» [1: 267], «зародком розумових операцій» [1: 269] і навіть «чимось туманним» [1: 270]. Сьогодні термін *концепт* широко використовується в різних галузях мовознавства. Він увійшов у систему понять когнітивної, семантичної та культурної лінгвістики [53: 26].

У сучасному мовознавстві існує низка визначень поняття «концепт», Зокрема, С. О. Аскольдов [1], один із засновників вчення про концепт, визначає його як «мисленнєве утворення, яке заміщує нам у процесі думання

неозначену множинність предметів того самого роду» [1: 269]. У вузькому та широкому значеннях розуміє концепт А. М. Приходько [31]: у першому випадку концепт є феноменом «життєвої філософії, як повсякденний аналог світоглядних понять, закріплених у лексиці» [31: 20]; у широкому трактуванні він сприймається як «нарощення конотацій на значення слова» [31: 20]. При цьому науковець концепт кваліфікує як «складноструктурований феномен, поняттєве начало якого, проходячи крізь сито етнопсихологічної оцінки, органічно поєднується з лінгвокультурним» [31: 21]. К. Людвіг [64] визначає концепт як «спільний елемент у змісті різних понять, виражений загальним терміном» [64: 4]. О. В. Новікова [29] визначає концепт як засіб існування та вираження національної свідомості, який має певну етнокультурну інформацію, передану мовним значенням [29: 5]. У даному дослідженні використовується розуміння концепту вслід за О. О. Селівановою [35] як «інформаційної когнітивної структури свідомості, певним чином організованої та вбудованої до колективної чи індивідуальної концептосистеми» [35: 417].

Виділяють такі **інваріантні ознаки** концепту: 1) мінімальна одиниця людського досвіду в його ідеальному уявленні, вербалізована за допомогою слова і має польову структуру; 2) основні одиниці обробки, збереження та передачі знань; 3) наявність гнучких змістових кордонів; 4) концепт є соціальним, при цьому асоціативне поле обумовлює його прагматику; 5) культурна маркованість [44: 159].

У сучасній лінгвістиці [25; 36; 37; 44] простежується тенденція щодо формування **структури концепту** як складного явища, в якому виділяються окремі взаємообумовлені частини [36: 16]. Концепт має визначену структуру, хоча він і не може бути представлений як жорстка структура, подібно значенню слова. Це пов'язано з його активною динамічною роллю в процесі мислення – він весь час функціонує, актуалізується в різних своїх складових частинах та аспектах, поєднується з іншими концептами та відштовхується від них [37: 58].

Організація концепту складна і включає в себе поняттєві й культурні складники: вихідну форму (етимологія), основні змістові ознаки, конотації (асоціації та оцінки). Концепт формується в свідомості людини з: її чуттєвого досвіду – сприйняття світу органами чуття, предметної діяльності, мисленнєвих операцій з вже існуючими у свідомості індивіда концептами, пізнання мовних одиниць [44: 159].

Понятійний початок концепту, проходячи через «сито» етнопсихологічної оцінки, органічно поєднується з лінгвокультурним. Тому концепт розуміється як багатовимірне ментальне утворення, в якому виділяються такі прошарки:

1) поняттєвий субстрат концепту відбиває його денотативну співвіднесеність з концептуальним референтом – мінімальною самодостатньою ділянкою ментального простору, своєрідним когнітивним «згустком». В цьому сенсі поняття та концепт корелюють між собою гіпо-гіперонімічним чином: в основі будь-якого концепту лежить поняття – феномен логічного, тому й наднаціонального порядку;

2) перцептивно-образний адстрат – це знання, образи та асоціації, які викликаються у свідомості у зв'язку з тим чи іншим денотатом. Він формується на підставі узагальненого образу, в якому закладено індивідуальний досвід та колективне знання. Симбіоз останніх створює наче ореол, що оточує співвідносне з концептом слово. Цей адстрат базується на категорії образності, тобто на здатності мовних одиниць (вербалізованих концептів) створювати наочно-чуттєві уявлення про предмети і явища позамовної дійсності;

3) ціннісний / валоративний епістрат – найголовніша іпостась концепту, обумовлена ставленням до нього, що спирається на ті духовні імпульси, що оживають у свідомості людини завдяки її приналежності до того чи іншого етно- та лінгвокультурного колективу. Ця складова концепту базується на актуальності та оцінності [31: 21–27].

Зокрема, Т. В. Луньова [25] пропонує наступну **модель концепту**, ця модель включає ядро та п'ять модусів:

1) ядро становить собою осердя концепту. У ядрі зберігається найістотніша інформація про той чи інший предмет, дію, якість, особу – найсуттєвіше зі знань та уявлень, що складають зміст відповідного концепту;

2) модуси концепту – це функціональні підструктури загальної глобальної понятійної структури, які розрізняються залежно від типу інформації, що в них зберігається: а) раціонально-логічний модус пов'язаний з формуванням логічних понять про пізнаваний об'єкт чи аспект дійсності; б) картинно-образний – з наочно-чуттєвими уявленнями про цей об'єкт / аспект дійсності; в) модус фіктивності являє собою впорядковану сукупність метафор, за допомогою яких відбувається додаткове осмислення пізнаваного; г) аксіологічний модус містить оцінку певного фрагменту дійсності мовцями; д) ціннісний – утилітарно-практичну чи культурну значущість, що приписується мовцями тому чи іншому феномену [25: 88–160].

Питання про **типи концептів** є важливим і необхідним для системного розуміння концептуального устрою тієї чи іншої лінгвокультури. Зокрема, Таксономізація концептів під структурно-семантичним кутом зору передбачає їх протиставлення як параметричних та непараметричних ментальних утворень, тобто за їх можливою співмірністю у будь-яких мірних величинах:

1) до параметричних відносяться концепти, що асоціюються в лінгвокультурній свідомості з певними кількісними та/або якісними показниками, тобто метричні величини: розмір (ВЕЛЕТЕНЬ), якість (КРАСУНЯ), об'єм (БАГАТСТВО), функція (ЗАКУСКА), статус (НАЧАЛЬНИК) тощо; можна виділити задалегідь прораховані (очікувані, прогнозовані) сутності, наприклад, ВЕСІЛЛЯ і ГОСТИННІСТЬ пов'язані з уявленнями про обрядові традиції, БРАТ – про кривні узи, ХРАМ – про справляння релігійних обрядів; параметричними властивостями володіють і концепти-категорії ПРОСТІР, ЧАС,

ПРИЧИНА, які виступають як класифікуючі для зіставлення певних характеристик явищ та сутностей;

2) непараметричні концепти профілюються на рівні відчуттів, уявлень та асоціацій (ДУША, КОХАННЯ, СЛАВА, ДОБРО, СТРАХ) – феноменів, до яких дуже застосувати будь-які критерії міри [13: 74].

Типологізація концептів може бути здійснена в когнітивно-семантичній опозиції «універсальність» – «специфічність»:

1) універсальні концепти відрізняються своєю загальністю та наднаціональним характером, вони мають загальнолюдську значимість, а їх валоративний компонент актуальний для всього світу. Універсальні концепти неоднорідні, у складі мають місце як категоріальні (філо- і теософські), і повсякденні ментальні утворення (емоційні, біосоціальні, фізіологічні). Окремі представники цього типу іноді трактуються як «надконцепти» на тій підставі, що у певних дискурсах вони здатні утворювати своєрідне замкнене коло. Наприклад, у релігійному дискурсі такими одиницями вважаються БОГ, ДУША, НАДІЯ, ВІРА, КОХАННЯ. Нерідко такі концепти матеріалізуються в антиномічних парах, і тоді наявність бінарної опозиції стає їхньою конститутивною ознакою, здатною уточнювати їх діалектично (СУТНІСТЬ – ЯВО, СВОБОДА – НЕОБХІДНІСТЬ), теософськи (ДОБРО – ЗЛО, ЖИТТЯ – СМЕРТЬ, РАЙ – ПЕКЛО) або логічно (ПРИЧИНА – СЛІДСТВО); іноді універсальні концепти об'єктивуються у тріадному режимі (ВІРА – НАДІЯ – ЛЮБОВ, БОГ БАТЬКО – БОГ СИН – БОГ СВЯТИЙ ДУХ);

2) специфічні концепти мають прив'язку до певної (суб)культури – соціальної, етнічної, професійної, конфесійної та ін. Зокрема, особливу цінність для східних народів має ГОСТИННІСТЬ, для англосаксонської культури – ПУНКТУАЛЬНІСТЬ, для східнослов'янської – СПРАВЕДЛИВІСТЬ [Шмельов 2002: 448]. По-різному оцінюються і концепти ЗАКОН, БАГАТСТВО, БІДНІСТЬ, АРИСТОКРАТ у різних культурах, соціальних та професійних стратах. Нерідко їх називають культурними концептами [31: 48–49].

Інша типологія концептів має за підставу характер їхньої об'єктивації. З огляду на це дослідники виділяють:

- 1) вербалізовані концепти, що мають стійкі мовні засоби вербалізації й постійно об'єктивовані в комунікативному процесі;
- 2) невербалізовані, тобто які не мають стандартних засобів мовного втілення [30: 120].

Невербалізовані концепти досить важко виявити. Найбільш надійним способом виявлення невербалізованих концептів є зіставні (контрастивні) дослідження, які допомагають встановити мовні одиниці, що не мають відповідника в іншій мові / мовах [43: 219].

Таким чином, концепт розуміється як інформаційна когнітивна структура свідомості, певним чином організована та вбудована до колективної чи індивідуальної концептосистеми. Існує декілька підходів до класифікації концептів: за можливою співмірністю у будь-яких мірних величинах; з точки зору унікальності для певної культури; відповідно до характеру їхньої об'єктивації.

1.2 Перекладацькі стратегії відтворення концептів з огляду на особливості юридичного і міжнародно-правового дискурсу

Історично склалося так, що юридичний переклад здійснювався, перш за все, з орієнтацією на джерело (дослівний переклад), а не з орієнтацією на цільову культуру [72: 1136]. Однак, після так званого «культурного повороту» у 1980-х роках до уваги почали брати не лише лінгвістичні чинники – стратегія перекладу змінилася на таку, що враховує мову та культуру перекладу [73: 32].

Юридичний переклад та переклад міжнародно-правових текстів – це не лише переклад між мовами, а й переклад різних систем законодавства, що мають різні джерела права та термінологію, а також різні соціальні та

культурні аспекти. Усі ці елементи призводять до відсутності еквівалентної термінології в усіх юридичних мовах; ці системні відмінності є основним джерелом **труднощів** у перекладі юридичної термінології або законодавчих текстів [54: 22].

У юридичному перекладі, як стверджує Е. Ротман [68], вимоги до точності вищі, ніж у художньому. Перекладач повинен дотримуватися не тільки правил іноземної мови, а й норм іноземної правової системи. Юридичний переклад має власні правила та процедури, які необхідно враховувати в додаток до тих, що вже існують у перекладі неюридичних текстів. Повсякденна мова вже передбачає формалізований спосіб спілкування, тоді як юридична мова вводить додаткову систему формалізації [68: 189].

Оскільки різні системи права та, відповідно, їх термінології розвивалися окремо та самостійно в кожній культурі, існують відмінності між концептуальним наповненням, що створює ще більші проблеми при перекладі. Деякі з них можна виявити та вирішити, звернувшись до когнітивних підходів до перекладу та результатів порівняльного правознавства, яке розглядається як систематичне вивчення певних правових традицій і правових норм на основі порівняння.

Юридичні та культурною детерміновані терміни стосуються концепцій та інститутів, специфічних для національної правової системи та культури, тому перекладач має відповідно відобразити культурні та інші особливості вихідного тексту у тексті перекладу.

Когнітивна лінгвістика дає розуміння когнітивних процесів, пов'язаних із використанням мови, і теоретичних основ, на яких базується когнітивний підхід до перекладу. **Семантико-когнітивний підхід** [30] вивчає співвідношення семантичних і когнітивних процесів, семантику мовних одиниць, які репрезентують концепти в мові. Кожен термін у спеціалізованій мові вказує на певне поняття та є мовним відображенням поняття [72: 1137].

Під час перекладу з однієї мови на іншу, в тому числі, під час юридичного перекладу, відбувається взаємне накладання картин світу мови оригіналу й мови перекладу. Вони одночасно проникають одна в одну та впливають одна на одну. Результатом їхньої взаємодії є варіант перекладу, що репрезентує своєрідність картини світу, зображеної в оригіналі, та елементи, властиві картині рідної для перекладача мови.

Зіткнення при перекладі різних культур, за Н. І. Голубенко [7], відбиває невідповідність мовних та концептуальних картин світу двох лінгвокультурних спільнот, тобто мовну і концептуальну асиметрію. Причина асиметрії, з одного боку, полягає в повній відсутності деяких національно-специфічних понять та концептів в одній із культур. З іншого боку, мови, які контактують, можуть мати відповідні лексеми, але ментальні поняття, які вони вербалізують, різняться за своїм обсягом. Мовна й концептуальна асиметрії в перекладі призводять до труднощів у відтворенні інформації автора тексту оригіналу в повному обсязі задля сприйняття іншомовним реципієнтом [7: 49].

Адекватне відтворення мовних репрезентацій юридичних концептів досягається за допомогою всебічного аналізу концептосфери, її місця в культурі мови оригіналу, а також відповідних стратегій і тактик перекладу [7: 189]. Д. М. Каліщук [12] стверджує, що «практично будь-який концепт може бути перекладений з однієї мови іншою (з можливим редукуванням змісту), тобто підданий «перекодовувальній інтерпретації» і репрезентований іншою вербальною формою. Відмінності між культурами проявляються в кількісній і комбінаторній варіативності вибору ознак під час концептуалізації світу. Пояснення таких особливостей вибору ознак вимагає від перекладача звернення до історії, психології, філософії того чи іншого народу» [12: 154]. Л. Фестінгер [40], своєю чергою, зазначає, що «у процесі перекладу вихідний текст не трансформується, а служить джерелом актуалізації у свідомості певних концептів, перш за все тих концептів, які

об'єктивуються як прототипні значення слів, що входять до тексту. Ці концепти, взаємодіючи один з одним, а також з фоновими знаннями і знаннями всього контексту, переходять у смисли, що утворюють у свідомості певну смислову структуру» [40: 71].

Тож основними **принципами концептуального підходу до перекладу**, за М. П. Лук'янченко [24], є: 1) виявлення і збереження у цільовому тексті базових концептів – важливих складових семантико-стилістичної системи оригіналу з метою забезпечення відповідних реакцій читачів перекладу; 2) урахування при перекладі авторської концепції першотвору, яка визначає його зміст і стиль; 3) сприйняття концептуального змісту твору в діалектичній єдності з його формою; 4) відтворення в перекладі лінгвостилістичних особливостей оригіналу, що пов'язано з певними втратами та різними трансформаціями, спричиненими відмінностями між мовними і концептуальними картинами світу; 5) максимально точне відтворення у перекладі екстралінгвальних явищ як компонентів загальної контекстної системи оригіналу; 6) урахування мовної і концептуальної картин одержувача перекладу та його культурної традиції; 7) обов'язкове зіставлення концептуальної інформації, яку містить оригінал, з тією, яку виявлятиме перекладений твір, що є важливою передумовою досягнення адекватності [24: 5].

Тому одним із напрямів, який об'єднує всі вимоги й потрібні для адекватного юридичного перекладу фактори, та, відтак, може стати у нагоді перекладачеві на доперекладацькому та власне перекладацькому етапах, є **концептуальний аналіз**, який полягає у визначенні структури концептів та виокремленні мовних засобів для їх реалізації [30: 66]. Його значимість пояснюється здатністю інтегрувати одиниці семантичного, когнітивного й прагматичного рівнів й інтерпретувати їх на соціокультурному тлі, репрезентуючи інформативну структуру в новому вимірі – у так званому міжперсональному просторі. Іншими словами, такий підхід розглядає

семіотичні компоненти в тісному зв'язку з текстовим цілим, що має братися до уваги в процесі перекладу [4: 21].

А. М. Науменко [27] вважає концептуальний аналіз доцільним також через те, що він віддзеркалює багатовікове прагнення перекладачів до відтворення не лише змісту, форми і враження, а й прагматики оригіналу, тобто, його концепції [27: 102], оскільки будь-який текст ґрунтується на засадах мови, передовсім на її здатності, окрім подієвої інформації, повідомляти ще й про особливості свідомості суб'єкта мовлення: у тексті міститься особлива образна інформація про соціальний контекст твору [4: 21].

У тексті як мовленнєвому макроявищі кожна автономна мовна одиниця стає компонентом цілого, втрачаючи свою словникову самостійність і отримуючи нерозривні зв'язки з сусідніми одиницями й з усім висловлюванням загалом. Це відбувається тому, що дійсність представленої мови виступає сутністю цілісного світу, внаслідок чого спостерігається надзвичайно міцний зв'язок між мовними та позамовними (смісловими) планами тексту, що врешті-решт спричиняє до виникнення семантичної двоплановості, яка є результатом зіткнення об'єктивного значення слів із їхньою суб'єктивною смисловою спрямованістю, чим і пояснюється можливість виникнення додаткових значень [16: 105–106].

Концептуальний аналіз є важливим також через низку додаткових факторів, які дозволяють перекладачеві проникнути в сутність первинного тексту, а, відтак, уможливають адекватність його відтворення: 1) дає широку перспективу для розгляду мови в її різноманітних зв'язках з людиною, її інтелектом, розумовими й пізнавальними процесами, які здійснюються нею; 2) є логічним продовженням орієнтованого на виявлення мовного знака традиційного компонентного (семного) аналізу та скеровується на пізнання організації знань про світ; 3) концептуальна інформація отримується завдяки аналізу ментального простору тексту,

загального змісту, базових категорій та завдяки дослідженню глибинної структури, виокремленню одиниць, що матеріалізують (омовлюють, вербалізують) думку і дозволяють передати інформацію твору; 4) завдяки охопленню вертикального контексту концептуальний аналіз допомагає зрозуміти імпліцитність, а саме здатність текстів передавати не лише те, що має експліцитну інтерпретацію та лежить на поверхні, але й те, що представлено асоціаціями й конотаціями та є «замаскованим» [3: 310].

Юридичний концепт – це абстрактне загальне поняття чи ідея, яка служить категорією юридичної думки чи класифікації, назва, яка дається набору фактів і обставин, що задовольняє певні правові вимоги та має певні правові наслідки. Наприклад, існує різниця між прямим значенням терміну *marriage* і його значенням як правового поняття з певними правовими наслідками, коли воно використовується в суді. Відповідно, юридичні терміни можна розглядати як точки доступу до концептів, вони стимулюють концептуальні операції, активізуючи відповідні знання. Щоб охарактеризувати юридичний концепт, необхідно звернутися до інших когнітивних сфер, які передбачаються та включені в таке поняття [58: 135].

Юридичні концепти мають специфічні значення, що ускладнює їх переклад. Так, А. Росс [67] твердить, що юридичні концепти не мають екстралінгвістичного або семантичного референта, а тому не мають значення [67: 133]. Щоправда, це твердження він конкретизує зауваженням, що, хоча юридичні концепти позбавлені референта, вони не позбавлені значення (сигніфікату). Визнавши, що висловлення може мати мовне значення, не маючи референта [67: 133], він спирається на праці Ф. Стросона [38], для якого «значення є функцією фрази чи виразу»: «Знати, має фраза значення чи ні – це знати, чи існують мовленнєві звички, домовленості, правила, які дозволяють логічне використання фрази, щоб щось висловити» [38: 67]. У цьому аспекті вагомим є висновок Е. Бенвеніста [2]: «На відміну від імені, фраза, як складна сутність, має одночасно смисл (оскільки несе смислову

інформацію) і референт (оскільки співвідноситься з відповідною ситуацією») [2: 334]. Детальніше поняття ситуації в плані референції розкриває В. Г. Гак [6]: «Референтом висловлення є ситуація, тобто сукупність елементів, які присутні у свідомості мовця в об'єктивній дійсності в момент «мовлення» і зумовлюють певною мірою набір мовних елементів при формуванні самого висловлення» [6: 351]. Значення цих положень для галузі права важко переоцінити: виходячи із ситуативної теорії значення, референтом юридичного концепту є юридична ситуація з тим уточненням, що вона як текст особливого роду, як акт комунікації актуалізується в момент її тлумачення юристом, а в аспекті референційної теорії значення вона є віртуальним референтом, концептом, значенням, терміном [19: 157].

Тому під час аналізу концептів у перекладеному тексті перекладач розбиває концепт на складники та вибирає найбільш цінний елемент, який згодом стане укріпленим концептом тексту. Концепт поєднується з асоціаціями, думками та позасвідомими факторами перекладача, що впливають у смислове навантаження та несуть із собою відповідну ціннісну барву. Це зумовлює формування концептуальної картини світу, структури з унікальним кодом національно-культурних чинників [8: 40].

Випадки відтворення при перекладі юридичних концептів підпадають під одну із трьох категорій:

1) концепт може мати ідентичний еквівалент у мові перекладу, наприклад, *theft* / *крадіжка*, *contract, agreement* / *договір, угода*; *bankruptcy* / *банкрутство*;

2) юридичний концепт може не мати легко ідентифікованого еквівалента, але можна знайти приблизно подібний концепт, наприклад *limited liability company* / *товариство з обмеженою правоздатністю*;

3) існують також юридичні концепти, які не мають близьких або приблизних еквівалентів у правовій системі мови перекладу.

Слова другої і третьої категорій вимагають від перекладача обережності при виборі термінів, оскільки неправильний вибір відповідника при перекладі може спотворити повідомлення [72: 1137].

Під час відтворення юридичних концептів при перекладі, як вважає Д. С. Касяненко [15], вимагається **гармонізація** – процес термінологічної роботи компетентних суб'єктів, спрямований на забезпечення єдиної узгодженої системи понять і термінів на національному та міжнародному рівнях з урахуванням як мовних відмінностей (граматики, морфології, синтаксису тощо), так і позамовних чинників, які впливають на формування відповідних терміносистем (відмінності теоретичних підходів, концепцій, традицій, культури, історії тощо), з орієнтацією на мову-продуцента [15: 10].

Гармонізація може відбуватися експліцитно – за зовнішньою формою; та імпліцитно – за внутрішньою формою мовної одиниці, що репрезентує концепт. Експліцитне запозичення здійснюється за допомогою транскодування (транслітерація або транскрипція) з урахуванням норм правопису мови-реципієнта, наприклад: *Eurobarometer* – *Євробарометр*, *Subsidiarity* – *субсидіарність*.

Неасимільовані запозичення теж зустрічаються в перекладах законодавчих актів українською мовою, при цьому у процесі гармонізації вихідні терміни та закріплені за ними концепти запозичують без змін, наприклад: *acquis communautaire* (укр., англ.).

Імпліцитна гармонізація направлена на семантичне впорядкування мовних одиниць, які створені за міжнародним зразком (модель мови-продуцента) з елементів національного мовного фонду при запозиченні значення вихідної мовної одиниці шляхом калькування (повного або часткового) та описового перекладу: *EU Accession Treaty* – *Договір про приєднання до ЄС*.

У процесі лексичної гармонізації юридичних текстів відбувається інтернаціоналізація фахової мови права, що сприяє вдосконаленню її

словникового набутку та усуненню невідповідностей і недоліків, унормованому вживанню відповідників та гомогенному відтворенню концептуальних особливостей текстів під час їхнього перекладу різними мовами перекладу, а також полегшує фахову комунікацію та подальшу роботу перекладачів, правників і всіх задіяних фахівців [15: 11].

Отже, перекладач юридичних текстів повинен дотримуватися не тільки правил іноземної мови, а й норм іноземної правової системи, що зумовлює необхідність точного відтворення концептуального наповнення тексту. При перекладі доцільним є використання концептуального аналізу, що дозволяє відтворювати не лише загальний сенс висловлювання, а і кожен юридичний концепт – абстрактне загальне поняття чи ідею, яка служить категорією юридичної думки чи класифікації, назву, яка дається набору фактів і обставин, що задовольняє певні правові вимоги та має певні правові наслідки.

1.3 Особливості дискурсу міжнародного екологічного права та специфіка його перекладу

Лінгвістика, як і будь-яка інша наука, відображає складний шлях пізнання дійсності, проходячи у своєму розвитку ряд етапів, обумовлених комплексом мовознавчих проблем, що набувають першочергового значення на кожному з них. Переорієнтація лінгвістики на антропоцентричні орієнтири зміщує фокус уваги дослідників на дослідження мови у тісному зв'язку з людиною, її мисленням, духовно-практичною діяльністю, що надає можливість наблизитись до розуміння природи комунікативної діяльності. Вирішальну роль для створення теоретичних засад вивчення людського чинника у мові відіграло введення терміну «дискурс» у лінгвістичний обіг [9: 1].

Термін «дискурс» (фр. *discourse*, англ. *Discourse*, від лат. *Discursus* «рух; круговорот; бесіда, розмова») налічує більше десяти різних, часом суперечать один одному дефініцій. Цей термін є одним з найскладніших, оскільки він позначає вищу реальність мови – дискурсивну діяльність [20: 9]. Одним із перших термін «дискурс» ужив З. Гаріс, який у 1952 р. опублікував статтю «Аналіз дискурсу» [56]. Термін «дискурс» він використовував на позначення дистрибутивного аналізу тексту із залученням до його опису соціокультурної ситуації. Приблизно в цей же час поняття дискурсу пролунало у Ю. Хабермаса [41]. Він розумів дискурс як комунікацію особливого виду, специфічний діалог, мета якого – неупереджений аналіз реальності, позбавлений суб'єктивізму дослідника.

Н. Д. Арутюнова дає наступне визначення дискурсу: «Дискурс (від франц. *discours* – мова) – зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами, текст, взятий в понятійному аспекті; мова, розглядувана як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс – це мова, «занурена в життя». Тому термін «дискурс», на відміну від терміну «текст», не застосовується до древніх і інших текстів, зв'язки яких з живим життям не відновлюються безпосередньо» (ЛЭС: 136–137).

У сучасній лінгвістиці дискурс розуміють як складне комунікативне явище, яке містить не тільки акт творення певного тексту, але й відображає залежність мовного твору від багатьох екстралінгвістичних обставин – знання про світ, поглядів, думок і конкретної мети мовця як його творця. У дискурсі відображається складана ієрархія знання, необхідна і для його створення, і для сприйняття. Тобто, як і будь-яке лінгвокультурне явище, дискурс, крім суто лінгвального, має зовнішній екстралінгвальний та внутрішній лінгвокогнітивний виміри [23: URL].

Одним з аспектів дослідження дискурсу є класифікація типів дискурсу та опис окремих дискурсів, що відповідають сферам людської діяльності, в кожній з яких комунікація набуває специфічних рис [9: 1]. Зокрема, В. І. Карасик [14] акцентує на двох основних, на його думку, видах дискурсу – **персональному** та **інституційному**, останній учений трактує як статусно орієнтований і підкреслює, що це «мовленнєва взаємодія представників соціальних груп або інститутів один з одним, з людьми, що реалізують свої статусно-рольові можливості в рамках усталених суспільних інститутів, число яких визначено потребами суспільства на конкретному етапі його розвитку» [14: 193]. Об'єктом дослідження в даному дослідженні постає інституційний дискурс, дискурс міжнародного екологічного права. Розглянемо його сутність та специфіку перекладу текстів, що належать до вказаного типу дискурсу.

Термін «**міжнародне право**» уперше з'являється в есе Дж. Бентама «Вступ до принципів моралі і законодавства» 1789 року [50: URL]. До цього часу воно називалося «правом народів». Для Дж. Бентама міжнародне право стосувалося відносин між державами. Сьогодні ж, у результаті багатовікової еволюції, міжнародне право можна визначити як складне багатофакторне явище, що включає суб'єктів правових відносин, джерела, інститути та сукупність норм, що регулюють відносини спільноти держав [21: 128].

Теорія міжнародного права об'єктивно виступає як соціально-необхідний інструмент регулювання міжнародних відносин. При всій своїй недосконалості принципи і норми міжнародного права на сьогоднішній день є єдино визнаним усіма цивілізованими державами зводом правил, що дає можливість в процесі співпраці вирішувати найважливіші проблеми міжнародних відносин [39: 4]. Теорія міжнародного права наразі знаходиться в процесі постійного розвитку за допомогою вироблення нових міжнародних та національних правових інструментів [39: 5].

Дискурс міжнародного права Н. К. Кравченко [18] розглядає як комунікативну ситуацію, що виконує креативно-деонтичну функцію узгодження правових цінностей шляхом їхнього припису або рекомендації як моделей поведінки, а також координує національні, групові, інституційні стратегії суб'єктів-держав [18: 26]. Цей тип дискурсу виконує особливу креативно-деонтичну функцію в соціокультурному універсумі, зокрема, він узгоджує правові цінності шляхом їхнього припису або рекомендації як моделей поведінки, яка координує національні, групові, інституційні стратегії суб'єктів-держав [18: 7].

У дискурсі міжнародного екологічного права дискурс міжнародного права поєднується із **екологічним дискурсом**, що розуміється як тип дискурсу, що має специфічні риси, що відрізняють його від інших форм комунікативної поведінки та має обмежену сферу вживання – мовлення людей, які цікавляться екологією та описують світ засобами власної системи пізнання та інтерпретації; як сукупність текстів (подільних, структурованих послідовностей усних чи письмових висловлювань), в яких відкрито, тобто через засоби масової інформації, окреслюються відносини між людиною і навколишнім середовищем; або вплив людської діяльності на довкілля та наслідки цього впливу на саму людину [70: 3–4]. Це – специфічний тип дискурсу, метою якого є відображення взаємодії людини і довкілля та результатів такої взаємодії, спрямований на інформування населення про стан довкілля та вплив на суспільну свідомість [9: 5].

В рамках екологічного дискурсу ми маємо справу не лише з різноманітністю позицій, але й з різними моделями адресантно-адресатних відносин. Як стверджує Д. Ранцев-Сікора [32], на публічній арені з приводу охорони навколишнього середовища висловлюються спеціалісти-екологи, учасники проєкологічних громадських організацій, лісники, мисливці, представники влади, службовці, опозиційні політики, журналісти, виробники «екологічних товарів», представники творчих об'єднань, а також аматори,

яких цікавлять проблеми охорони природи [32: 71]. Саме цей факт визначає здатність екологічного дискурсу поєднуватися з іншими типами дискурсу зокрема, з дискурсом міжнародного права.

У результаті такого поєднання утворюється новий тип дискурсу – **дискурс міжнародного екологічного права**, що визначається в даному дослідженні шляхом синтезу визначень дискурсів, які його утворюють [9; 18; 70], як комунікативна ситуація, яка виконує креативно-деонтичну функцію узгодження правових цінностей шляхом їхнього припису або рекомендації як моделей поведінки у сфері екології, а також координує національні, групові, інституційні стратегії суб'єктів-держав щодо відносин між людиною і навколишнім середовищем або впливу людської діяльності на довкілля та наслідків цього впливу на саму людину.

Текст, що належить до дискурсу міжнародного екологічного права, має схожі **рис**и з науковими текстами, текстами інструкцій, оскільки виконує пізнавальні та наказові функції. Зважаючи на види інформації, що міститься в такому тексті, виокремлюють значущі для перекладу його особливості. Зокрема, такою особливістю є те, що текст дискурсу міжнародного екологічного права передає, головним чином, когнітивну інформацію. Наряду зі специфічними стандартними термінами, в такому тексті зустрічаються й інші способи відображення когнітивної інформації, зокрема тавтологічна когезія, коли в кожній наступній фразі повторюється один і той самий іменник. Ця особливість міжнародно-правового екологічного тексту пов'язана з необхідністю максимально прозоро представити інформацію з метою запобігти суб'єктивній інтерпретації.

Домінуюча інтенціональність текстів дискурсу міжнародного екологічного права – волевиявлення законодавця, а головна модальність – імперативна. Імперативність цих текстів імпліцитна, прихована і не завжди реалізується наказовим способом дієслова. Найчастіше вона може

реалізуватися в семантиці контексту з дієсловами у формі дійсного способу. Інваріантний модус текстів закону – припис [5: 10].

Основними **інституційно-дискурсивними стратегіями** дискурсу міжнародного екологічного права визначено: 1) стратегії покращення відносин між людиною / суспільством і природою (природоохоронний аспект); 2) стратегії обмеження власних прав та інтересів (політичних, економічних, національно-культурних, громадських, суверенних, транснаціональних тощо) на користь збільшення прав інших, як правило, найслабших та найуразливіших, які потребують допомоги (грань компенсаційної справедливості); 3) псевдоекоцентричні стратегії захисту «загальної спадщини людства» як предмета дослідження, розвідки та отримання прибутку [59: 25].

Кваліфікований **переклад у сфері міжнародного екологічного права** значною мірою залежить від тісно взаємозв'язаних між собою та взаємообумовлених чинників. Це – розуміння екологічних проблем, опанування спеціальною термінологією, яку вживають у сучасній екологічній науці й практиці англійською та українською мовами, свідоме використання лексичних одиниць, що виражають певні аспекти екологічної проблематики та розуміння їхньої семантики [45: 100].

З точки зору загальноприйнятої жанрово-стилістичної класифікації переклад текстів міжнародного екологічного права є різновидом інформативного перекладу. Головне завдання такого перекладу полягає в найбільш повній передачі інформації, що міститься в тексті. При цьому слід зазначити, що інформація правового характеру, що підлягає передачі, може стосуватися будь-якої сфери міжнародної діяльності, що є додатковою складністю для перекладача [48: 3]. **Правова адекватність** перекладу тексту міжнародного екологічного права полягає у здатності тексту перекладу володіти такою ж регулятивною дією, як і текст оригіналу [22: 26], що передбачає точну передачу соціально і історично обумовленої системи

способів і правил словесного вираження понять і категорій, що вироблені і застосовуються з метою правового регулювання поведінки суб'єктів міжнародних відносин [47: 217–218]. До того ж, при відтворенні при перекладі правових текстів важливо зберігати їх модальність, що досягається шляхом ілокутивної прагматичної адаптації як різновиду адаптації локального перекладу, спрямованої на зміну, деінтенсифікацію або посилення шкали модальності в цільовому українському тексті порівняно з оригінальним текстом «soft law» англійською мовою, що базується на особливостях жанру, дискурсу та локального контексту документу, який підлягає перекладу [60: 275].

Екологія з точки зору мовознавства та лексикології може розглядатися як «зонтичний термін», який включає в себе кілька сфер знань, а також як лексико-семантичне поле, що відповідає декільком тематичним масивам тематичної лексики (довкілля, природоохоронна діяльність, екосистеми, організми тощо), серед яких за ступенем тісноти зв'язку можна виділити центральні та периферійні поняття (різного ступеня наближеності), і складається головним чином з термінологічної лексики [34: 63].

Тож для успішного відтворення текстів міжнародного екологічного права перекладач має стежити за тенденціями та інноваціями в сучасному екологознавстві, яке постійно вдосконалюється й поповнюється новими ідеями та підходами до розв'язання екологічних проблем. Як результат цей процес не залишає осторонь і мовну царину, її словниковий склад. З'являються нові лексеми, поповнюються новим змістом усталені, що традиційно вживалися в галузі екології та охорони природи. До таких лексем, насамперед, відносимо слова *biodiversity* (біорозмаїття), *contamination* (радіоактивне забруднення, забруднення води і ґрунту), *conservation* (консервація), *ecology* (екологія), *environment* (довкілля), *pollution* (забруднення води і повітря) [45: 97].

До того ж, особливість правової сфери також зумовлює певні вимоги. Насамперед, формулювання в юридичній термінології й фразеології повинні бути точними, науково обґрунтованими, не допускати довільного тлумачення. У цій справі не можна нехтувати й стратегічними напрямками розвитку, які обрала держава, тобто «чіткою і пріоритетною орієнтацією України на інтеграцію в Європейський Союз» [11: 5]. Зважаючи на це, «необхідно розвивати і вдосконалювати згідно зі стандартами ЄС законодавчу базу» в галузі міжнародного екологічного права [11: 12]. Невід’ємною передумовою цього процесу є узгодження української термінології екологічного права із термінологією основних європейських мов, передовсім англійської, оскільки саме ця мова, домінуючи впродовж останніх десятиліть у науковій сфері, міжнародному праві та міжнародних відносинах, є джерелом чи посередником для більшості нових понять [28: 2].

Отже, дискурс міжнародного екологічного права – це комунікативна ситуація, яка виконує креативно-деонтичну функцію узгодження правових цінностей шляхом їхнього припису або рекомендації як моделей поведінки у сфері екології, а також координує національні, групові, інституційні стратегії суб’єктів-держав щодо відносин між людиною і навколишнім середовищем або впливу людської діяльності на довкілля та наслідків цього впливу на саму людину. При відтворенні текстів дискурсу міжнародного екологічного права важливим є досягнення не лише лінгвістичної, а і правової адекватності перекладу, що, серед іншого, передбачає необхідність точної передачі їх лексичного наповнення.

Висновки до розділу 1

1. Концепт є об’єктом вивчення когнітивної лінгвістики – науки кінця ХХ та ХХІ століття – та розуміється як інформаційна когнітивна структура свідомості, певним чином організована та вбудована до колективної чи

індивідуальної концептосистеми. У структурі концепту виділяються окремі складники: з точки зору репрезентації певних аспектів знання – поняттєвий, образний та ціннісний компоненти; з точки зору вживаності – ядро та модуси (периферія). Існує декілька підходів до класифікації концептів: за можливою співмірністю у будь-яких мірних величинах виділяють параметричні та непараметричні концепти; з точки зору унікальності для певної культури – універсальні та специфічні концепти; відповідно до характеру їхньої об'єктивації – вербалізовані та невербалізовані концепти.

2. У контексті юридичного перекладу, що є не лише перекладом між мовами, а й перекладом різних систем законодавства, перекладач повинен дотримуватися не тільки правил іноземної мови, а й норм іноземної правової системи, що зумовлює необхідність точного відтворення концептуального наповнення тексту. Оскільки юридичні системи часто розвиваються незалежно в кожному суспільстві, при перекладі юридичних текстів спостерігається невідповідність мовних та концептуальних картин світу двох лінгвокультурних спільнот. Тому при перекладі доцільним є використання концептуального аналізу, що розглядає семіотичні компоненти в тісному зв'язку з текстовим. Перекладач юридичних текстів повинен відтворювати не лише загальний сенс висловлювання, а і кожен юридичний концепт – абстрактне загальне поняття чи ідею, яка служить категорією юридичної думки чи класифікації, назву, яка дається набору фактів і обставин, що задовольняє певні правові вимоги та має певні правові наслідки. Випадки відтворення при перекладі юридичних концептів підпадають під одну із трьох категорій: концепт може мати ідентичний еквівалент у мові перекладу; концепт може мати лише приблизно подібний концепт у мові перекладу; концепт не має близьких або приблизних еквівалентів у правовій системі мови перекладу. У результаті відтворення юридичних концептів відбувається їх гармонізація – експліцитна або імпліцитна, яка реалізується в конкретних перекладацьких рішеннях.

3. Дискурс міжнародного екологічного права знаходиться на перетині міжнародно-правового та екологічного дискурсів та визначається як комунікативна ситуація, яка виконує креативно-деонтичну функцію узгодження правових цінностей шляхом їхнього припису або рекомендації як моделей поведінки у сфері екології, а також координує національні, групові, інституційні стратегії суб'єктів-держав щодо відносин між людиною і навколишнім середовищем або впливу людської діяльності на довкілля та наслідків цього впливу на саму людину. Основними рисами дискурсу міжнародного екологічного права, що визначають специфіку його перекладу, постають спрямованість на передачу когнітивної інформації, інтенціональність та імперативність. При відтворенні текстів дискурсу міжнародного екологічного права важливим є досягнення не лише лінгвістичної, а і правової адекватності перекладу, що полягає у здатності тексту перекладу володіти такою ж регулятивною дією, як і текст оригіналу. Важливим аспектом перекладу міжнародно-правових текстів з екології постає необхідність точної передачі їх лексичного наповнення, при цьому екологічна лексика постійно оновлюється та розвивається, що вимагає від перекладача обізнаності в екологічній сфері.

РОЗДІЛ 2

ТИПОЛОГІЯ І ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

2.1 Фреймова структура концепту міжнародного екологічного права

У ході дослідження виявлено, що концепт INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ представлено в якості сукупності фреймів, які мають певне концептуальне наповнення. Така репрезентація аналізованого концепту уможлиблює його розгляд як структурованого явища, в якому знаходять своє відображення певні знання людини і суспільства.

Зокрема, у ході дослідження виявлено такі фрейми та виявлено їх складові-концепти:

1) фрейм «міжнародне екологічне право як репрезентація природи»:

– RESOURCES ‘РЕСУРСИ’: (21) *(b) pursue policies aiming at sustainable management of surface and groundwater resources, ensuring adequate supply of good quality surface and groundwater as needed for sustainable, balanced and equitable water use, and adequate sanitation and treatment of waste water...* (FC, URL);

– TERRITORY ‘ТЕРИТОРІЯ’: (9) *Each Party may extend the application of this Convention and its Protocols to additional parts of its national territory by making a declaration to the Depositary, provided that this is necessary to implement the provisions of the Convention* (FC, URL);

– DIVERSITY ‘РІЗНОМАНІТТЯ’: (11) *The Parties shall pursue policies aiming at conservation, sustainable use and restoration of biological and landscape diversity throughout the Carpathians* (FC, URL);

– НАВІТАТ ‘СЕРЕДОВИЩЕ МЕШКАННЯ’: (13) *The Parties shall promote adequate maintenance of semi-natural habitats, the restoration of degraded habitats, and support the development and implementation of relevant management plans* (FC, URL);

– SPECIES ‘ВИДИ’: (11) *The Parties shall take appropriate measures to ensure a high level of protection and sustainable use of natural and semi-natural habitats, their continuity and connectivity, and species of flora and fauna being characteristic to the Carpathians, in particular the protection of endangered species, endemic species and large carnivores* (FC, URL);

– ECOSYSTEM ‘ЕКОСИСТЕМА’: (27) *The Parties shall apply sustainable mountain forest management practices in the Carpathians, taking into account the multiple functions of forests, the high ecological importance of the Carpathian mountain ecosystems, as well as the less favourable conditions in mountain forests* (FC, URL);

– VIRGIN NATURE ‘НЕЗАЙМАНА ПРИРОДА’: (28) *The Parties shall pursue policies aiming at designating protected areas in natural, especially virgin forests in sufficient size and number, with the purpose to restrict or adapt their use according to the objectives of conservation to be achieved* (FC, URL);

– LANDSCAPE ‘ЛАНДШАФТ’: (31) *The Parties shall cooperate towards developing sustainable transport policies which provide the benefits of mobility and access in the Carpathians, while minimizing harmful effects on human health, landscapes, plants, animals, and their habitats, and incorporating sustainable transport demand management in all stages of transport planning in the Carpathians* (FC, URL);

– BIOSPHERE ‘БІОСФЕРА’: (49) *The Parties shall pursue policies aiming at increasing environmental awareness and improving access of the public to information on the protection and sustainable development of the Carpathians, and promoting related education curricula and programmes* (FC, URL);

– EVOLUTION ‘ЕВОЛЮЦІЯ’: (66) *“Domesticated or cultivated species” means species in which the evolutionary process has been influenced by humans to meet their needs* (CBD, URL);

2) фрейм «міжнародне екологічне право як засіб збереження природних багатств»:

– VALUABILITY ‘ЦІННІСТЬ’: (1) *Acknowledging that the Carpathians are a unique natural treasure of great beauty and ecological value, an important reservoir of biodiversity, the headwaters of major rivers, an essential habitat and refuge for many endangered species of plants and animals and Europe’s largest area of virgin forests, and aware that the Carpathians constitute a major ecological, economic, cultural, recreational and living environment in the heart of Europe, shared by numerous peoples and countries...* (FC, URL);

– HERITAGE ‘СПАДОК’: (5) *Recognizing that the Carpathians constitute the living environment for the local people, and acknowledging the contribution of the local people to sustainable social, cultural and economic development, and to preserving traditional knowledge in the Carpathians...* (FC, URL);

– PROTECTION ‘ЗАХИСТ’: (7) *Recognizing the experience gained in the framework of the Convention on the Protection of the Alps (Salzburg, 1991) as a successful model for the protection of the environment and sustainable development of mountain regions, providing a sound basis for new partnership initiatives and further strengthening of cooperation between Alpine and Carpathian states...* (FC, URL);

– RESTORATION ‘ВІДНОВЛЕННЯ’: (13) *The Parties shall promote adequate maintenance of semi-natural habitats, the restoration of degraded habitats, and*

support the development and implementation of relevant management plans (FC, URL);

– SUSTAINABILITY ‘СТАЛІСТЬ’: (20) *Taking into account the hydrological, biological and ecological, and other specificities of mountain river basins, the Parties shall: (a) take appropriate measures to promote policies integrating sustainable use of water resources, with land-use planning, and aim at pursuing policies and plans based on an integrated river basin management approach, recognizing the importance of pollution and flood management, prevention and control, and reducing water habitats fragmentation... (FC, URL);*

– SECURITY ‘БЕЗПЕКА’: (29) *The Parties shall promote practice of environmentally sound agricultural and forestry measures assuring appropriate retention of precipitation in the mountains with a view to better prevent flooding and increase safety of life and assets (FC, URL);*

– CLEANNESS ‘ЧИСТОТА’: (35) *The Parties shall promote cleaner production technologies, in order to adequately prevent, respond to and remediate industrial accidents and their consequences, as well as to preserve human health and mountain ecosystems (FC, URL);*

– RENEWABILITY ‘ВІДНОВЛЮВАНІСТЬ’: (36) *The Parties shall pursue policies aiming at introducing environmentally sound methods for the production, distribution and use of energy, which minimize adverse effects on the biodiversity and landscapes, including wider use of renewable energy sources and energy-saving measures, as appropriate (FC, URL);*

– CONSERVATION ‘ЗБЕРЕЖЕННЯ’: (57) *Recognizing also the vital role that women play in the conservation and sustainable use of biological diversity and affirming the need for the full participation of women at all levels of policy-making and implementation for biological diversity conservation... (CBD, URL);*

– REHABILITATION ‘РЕАБІЛІТАЦІЯ’: (72) (f) *Rehabilitate and restore degraded ecosystems and promote the recovery of threatened species, inter alia,*

through the development and implementation of plans or other management strategies (CBD, URL);

– REMEDY ‘ВИПРАВЛЕННЯ’: (d) *Support local populations to develop and implement remedial action in degraded areas where biological diversity has been reduced* (CBD, URL);

3) фрейм «міжнародне екологічне право як захист від катастроф»:

– NATURAL DISASTER ‘ПРИРОДНЯ КАТАСТРОФА’: (22) (c) *pursue policies aiming at conserving natural watercourses, springs, lakes and groundwater resources as well as preserving and protecting wetlands and wetland ecosystems, and protecting against natural and anthropogenic detrimental effects such as flooding and accidental water pollution...* (FC, URL);

– ADVERSE IMPACT ‘ЗГУБНИЙ ВПЛИВ’: (37) *Parties shall aim at reducing adverse impacts of mineral exploitation on the environment and ensuring adequate environmental surveillance on mining technologies and practices* (FC, URL);

– RISK ‘РИЗИК’: (45) (e) *a system of early warning, monitoring and assessment of natural and manmade environmental risks and hazards...* (FC, URL);

– THREAT ‘ЗАГРОЗА’: (54) *Noting also that where there is a threat of significant reduction or loss of biological diversity, lack of full scientific certainty should not be used as a reason for postponing measures to avoid or minimize such a threat...* (CBD, URL);

4) фрейм «міжнародне екологічне право як взаємодія людей»:

– INTERNATIONAL ORGANIZATION ‘МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ’: (2) *Realizing the importance and ecological, cultural and socio-economic value of mountain regions, which prompted the United Nations General Assembly to declare 2002 the International Year of Mountains...* (FC, URL);

– DOMESTIC ORGANIZATION ‘МІСЦЕВА ОРГАНІЗАЦІЯ’: (58) *Stressing the importance of, and the need to promote, international, regional and global*

cooperation among States and intergovernmental organizations and the non-governmental sector for the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components... (CBD, URL);

– INTERNATIONAL AFFAIRS ‘МІЖНАРОДНІ ЗАХОДИ’: (16) *The Parties shall cooperate in developing an ecological network in the Carpathians, as a constituent part of the Pan-European Ecological Network, in establishing and supporting a Carpathian Network of Protected Areas, as well as enhance conservation and sustainable management in the areas outside of protected areas* (FC, URL);

– LEGAL DOCUMENT ‘НОРМАТИВНИЙ ДОКУМЕНТ’: (3) *Recognizing the importance of Mountain areas, as enshrined in Chapter 13 (Sustainable Mountain Development) of the Declaration on Environment and Development (“Agenda 21”, Rio de Janeiro, 1992), and in the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development...* (FC, URL);

– COOPERATION ‘СПІВПРАЦЯ’: (6) *Acknowledging the importance of sub-regional cooperation for the protection and sustainable development of the Carpathians in the context of the “Environment for Europe” process...* (FC, URL);

– POLICY ‘ПОЛІТИКА’: (10) *The Parties shall pursue a comprehensive policy and cooperate for the protection and sustainable development of the Carpathians with a view to *inter alia* improving quality of life, strengthening local economies and communities, and conservation of natural values and cultural heritage* (FC, URL);

– WARNING ‘ПОПЕРЕДЖЕННЯ’: (23) (d) *further develop a coordinated or joint system of measures, activities and early warning for transboundary impacts on the water regime of flooding and accidental water pollution, as well as cooperate in preventing and reducing the damages and giving assistance in restoration works...* (FC, URL);

– MANAGEMENT ‘УПРАВЛІННЯ’: (26) *The Parties shall pursue policies aiming at promoting and supporting the use of instruments and programs,*

compatible with internationally agreed principles of sustainable forest management (FC, URL);

– MIGRATION ‘МІГРАЦІЯ’: (30) *The Parties shall pursue policies of sustainable transport and infrastructure planning and development, which take into account the specificities of the mountain environment, by taking into consideration the protection of sensitive areas, in particular biodiversity-rich areas, migration routes or areas of international importance, the protection of biodiversity and landscapes, and of areas of particular importance for tourism (FC, URL);*

– HARMONIZATION ‘ГАРМОНІЗАЦІЯ’: (44) (d) *harmonization of existing and development of new environmental, social and economic indicators... (FC, URL);*

– JOINT EVENTS ‘СПІЛЬНІ ЗАХОДИ’: (81) (b) *Promote and encourage research which contributes to the conservation and sustainable use of biological diversity, particularly in developing countries, inter alia, in accordance with decisions of the Conference of the Parties taken in consequence of recommendations of the Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice (CBD, URL);*

– PLANNING ‘ПЛАНУВАННЯ’: (18) *The Parties shall pursue policies of spatial planning aimed at the protection and sustainable development of the Carpathians, which shall take into account the specific ecological and socio-economic conditions in the Carpathians and their mountain ecosystems, and provide benefits to the local people (FC, URL);*

– EVALUATION ‘ОЦІНКА’: (41) *The Parties shall pursue policies, using existing methods of monitoring and assessment, aiming at promoting: (a) cooperation in the carrying out of research activities and scientific assessments in the Carpathians... (FC, URL);*

– INVENTORY ‘ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ’: (15) *The Parties shall develop and / or promote compatible monitoring systems, coordinated regional inventories of*

species and habitats, coordinated scientific research, and their networking (FC, URL);

5) фрейм «міжнародне екологічне право як засіб освіти»:

– AWARENESS ‘ОБІЗНАНІСТЬ’: (46) *The Parties shall pursue policies aiming at increasing environmental awareness and improving access of the public to information on the protection and sustainable development of the Carpathians, and promoting related education curricula and programmes (FC, URL);*

– DEVELOPMENT ‘РОЗВИТОК’: (95) *Each Contracting Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate, with the aim that the private sector facilitates access to, joint development and transfer of technology referred to in paragraph 1 above for the benefit of both governmental institutions and the private sector of developing countries and in this regard shall abide by the obligations included in paragraphs 1, 2 and 3 above (CBD, URL);*

– EXCHANGE ‘ОБМІН’: (96) *The Contracting Parties shall facilitate the exchange of information, from all publicly available sources, relevant to the conservation and sustainable use of biological diversity, taking into account the special needs of developing countries (CBD, URL);*

– GENETICS ‘ГЕНЕТИКА’: (14) *The Parties shall pursue policies aiming at the prevention of introduction of alien invasive species and release of genetically modified organisms threatening ecosystems, habitats or species, their control or eradication (FC, URL);*

6) фрейм «міжнародне екологічне право як загальне благо»:

– PEACE ‘МИР’: (61) *Noting that, ultimately, the conservation and sustainable use of biological diversity will strengthen friendly relations among States and contribute to peace for humankind... (CBD, URL);*

– AWARENESS ‘СВІДОМІСТЬ’: (89) *Access to genetic resources shall be subject to prior informed consent of the Contracting Party providing such resources, unless otherwise determined by that Party (CBD, URL);*

– EQUALITY ‘РІВНІСТЬ’: *Each Contracting Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate, and in accordance with Articles 16 and 19 and, where necessary, through the financial mechanism established by Articles 20 and 21 with the aim of sharing in a fair and equitable way the results of research and development and the benefits arising from the commercial and other utilization of genetic resources with the Contracting Party providing such resources* (CBD, URL);

– RECIPROCITY ‘ВЗАЄМНІСТЬ’: (90) *Such sharing shall be upon mutually agreed terms* (CBD, URL);

– ADVANTAGE ‘ВИГОДА’: (92) *Access to and transfer of technology referred to in paragraph 1 above to developing countries shall be provided and/or facilitated under fair and most favourable terms, including on concessional and preferential terms where mutually agreed, and, where necessary, in accordance with the financial mechanism established by Articles 20 and 21* (CBD, URL).

Графічно фреймову структуру концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ представлено в Додатку Б. Таким чином, структуру концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ утворюють 6 основних фреймів: «міжнародне екологічне право як репрезентація природи» (10 концептів), «міжнародне екологічне право як засіб збереження природних багатств» (11 концептів), «міжнародне екологічне право як захист від катастроф» (4 концепта), «міжнародне екологічне право як взаємодія людей» (14 концептів), «міжнародне екологічне право як засіб освіти» (4 концепта) та «міжнародне екологічне право як загальне благо» (5 концептів).

Як видно з кількісного наповнення фреймів, ядерну зону концепта INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ утворюють, концепти, що належать до фреймів «міжнародне екологічне право як взаємодія людей» (14 концептів), «міжнародне екологічне право як

засіб збереження природних багатств» (11 концептів) та «міжнародне екологічне право як репрезентація природи» (10 концептів) (рис. 2.1).

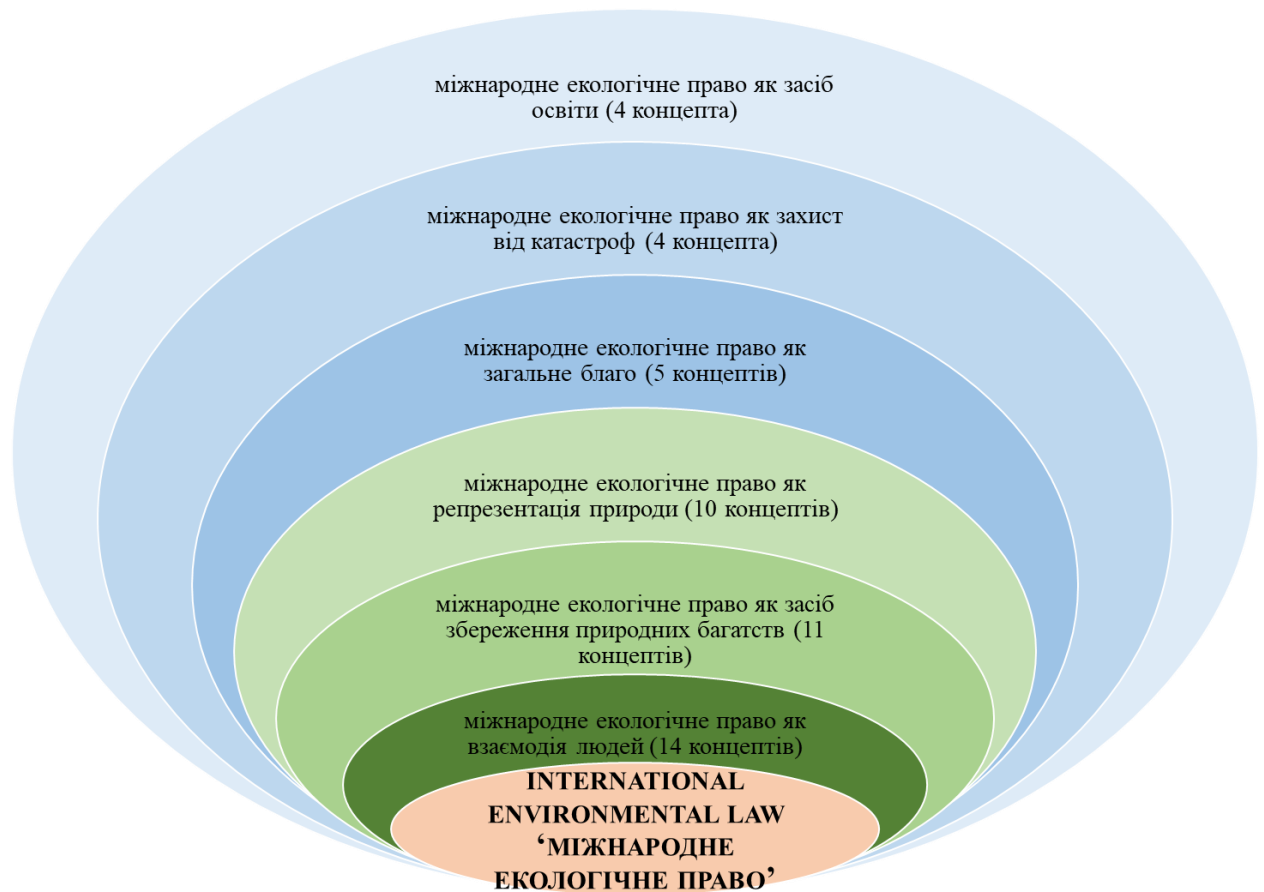

Рисунок 2.1. Структура концепта INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’

Периферія концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’, своєю чергою, утворена концептами, що належать до фреймів «міжнародне екологічне право як загальне благо» (5 концептів), «міжнародне екологічне право як захист від катастроф» (4 концепта) та «міжнародне екологічне право як засіб освіти» (4 концепта).

2.2 Засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права

У ході дослідження виявлено, що концепти міжнародного екологічного права вербалізуються словами і словосполученням, які належать до різних частин мови, або їх компоненти належать до різних частин мови. Це – іменники, прикметники, дієслова, дієприкметники (Participle I та Participle II) та прислівники.

Зокрема, засобами вербалізації концептів міжнародного екологічного права постають **слова**, які належать до таких частин мови:

1) іменники: (6) *protection* (FC, URL); (22) *flooding* (FC, URL); (31) *landscapes* (FC, URL); (41) *monitoring* (FC, URL); (41) *assessment* (FC, URL); (44) *harmonization* (FC, URL); (49) *biosphere* (CBD, URL); (54) *threat* (CBD, URL); (57) *policy-making* (CBD, URL); (65) *biotechnology* (CBD, URL); (68) *heredity* (CBD, URL); (75) *micro-organisms* (CBD, URL); (76) *reintroduction* (CBD, URL); (85) *restoration* (CBD, URL);

2) прикметники: (89) *fair* (CBD, URL); (89) *equitable* (CBD, URL); (92) *favourable* (CBD, URL);

3) дієслова: (72) *rehabilitate* (CBD, URL).

Серед **словосполучень** зустрічаються двох-, трьох-, чотирьох-, п'яти- та шестикомпонентні лексичні одиниці, а саме:

1) **двохкомпонентні лексичні одиниці**, утворені за моделями:

– «іменник + іменник»: (1) *reservoir of biodiversity* (FC, URL); (7) *protection of the environment* (FC, URL); (7) *partnership initiatives* (FC, URL); (7) *strengthening of cooperation* (FC, URL); (18) *mountain ecosystems* (FC, URL); (20) *land-use planning* (FC, URL); (27) *mountain ecosystems* (FC, URL); (30) *migration routes* (FC, URL); (43) *data acquisition* (FC, URL); (52) *human activities* (CBD, URL); (61) *peace for humankind* (CBD, URL); (81) *Conference of the Parties* (CBD, URL); (91) *transfer of technology* (CBD, URL);

(96) *exchange of information* (CBD, URL); (97) *repatriation of information* (CBD, URL); (99) *exchange of experts* (CBD, URL);

– «прикметник + іменник»: (6) *sub-regional cooperation* (FC, URL); (6) *sustainable development* (FC, URL); (8) *natural resources* (FC, URL); (8) *regional cooperation* (FC, URL); (8) *transboundary cooperation* (FC, URL); (9) *national territory* (FC, URL); (10) *comprehensive policy* (FC, URL); (12) *endemic species* (FC, URL); (12) *large carnivores* (FC, URL); (17) *sectoral policies* (FC, URL); (23) *early warning* (FC, URL); (24) *agricultural policies* (FC, URL); (25) *agri-environmental programs* (FC, URL); (28) *virgin forests* (FC, URL); (33) *local people* (FC, URL); (37) *adverse impacts* (FC, URL); (37) *environmental surveillance* (FC, URL); (38) *cultural heritage* (FC, URL); (40) *environmental impact* (FC, URL); (45) *environmental risks* (FC, URL); (46) *environmental awareness* (FC, URL); (47) *public participation* (FC, URL); (48) *biological diversity* (CBD, URL); (50) *biological resources* (CBD, URL); (51) *sustainable manner* (CBD, URL); (53) *appropriate measures* (CBD, URL); (55) *natural surroundings* (CBD, URL); (56) *traditional lifestyles* (CBD, URL); (58) *intergovernmental organizations* (CBD, URL); (58) *non-governmental sector* (CBD, URL); (60) *financial resources* (CBD, URL); (62) *genetic resources*; (63) *ecological complexes* (CBD, URL); (66) *evolutionary process* (CBD, URL); (67) *non-living environment* (CBD, URL); (69) *environmental policies* (CBD, URL); (71) *biological resources* (CBD, URL); (74) *regulatory provisions* (CBD, URL); (77) *national decision-making* (CBD, URL); (78) *biological diversity* (CBD, URL); (80) *remedial action* (CBD, URL); (83) *environmental consequences* (CBD, URL); (86) *natural resources* (CBD, URL); (95) *joint development*; (100) *joint ventures* (CBD, URL);

– «дієприкметник + іменник»: (12) *endangered species* (FC, URL); (19) *bordering areas* (FC, URL); (36) *energy-saving measures* (FC, URL); (70) *protected areas* (CBD, URL);

- «прислівник + прикметник»: (29) *environmentally sound* (FC, URL);
- 2) **трьохкомпонентні лексичні одиниці**, утворені за моделями:
 - «іменник + іменник + іменник»: (3) *the Declaration on Environment and Development* (FC, URL); у складі яких може бути наявна власна назва («іменник + іменник + онім»): (7) *the Convention on the Protection of the Alps* (FC, URL);
 - «іменник + прикметник + іменник»: (18) *policies of spatial planning* (FC, URL); (38) *breeds of domestic animals* (FC, URL); (59) *loss of biological diversity* (CBD, URL);
 - «іменник + дієприкметник + іменник»: (13) *restoration of degraded habitats* (FC, URL);
 - «прикметник + іменник + іменник»: (22) *accidental water pollution* (FC, URL); (26) *sustainable forest management* (FC, URL); (35) *cleaner production technologies* (FC, URL); (36) *renewable energy sources* (FC, URL); (42) *complementary monitoring programmes* (FC, URL); (57) *biological diversity conservation* (CBD, URL); (64) *biotic component of ecosystems* (CBD, URL); (82) *environmental impact assessment* (CBD, URL); (84) *joint contingency plans* (CBD, URL); (93) *intellectual property rights* (CBD, URL);
 - «прикметник + прикметник + іменник»: (1) *unique natural treasure* (FC, URL); (14) *alien invasive species* (FC, URL); (16) *the Pan-European Ecological Network* (FC, URL); (22) *anthropogenic detrimental effects* (FC, URL); (22) *natural detrimental effects* (FC, URL); (79) *traditional cultural practices* (CBD, URL);
 - «прикметник + дієприкметник + іменник»: (14) *genetically modified organisms* (FC, URL);
 - «дієприкметник + іменник + іменник»: (39) *cultivated plant varieties* (FC, URL);

– «дієприкметник + прикметник + іменник»: (5) *preserving traditional knowledge* (FC, URL);

– «дієприкметник + дієприкметник + іменник»: (34) *bordering protected areas* (FC, URL);

– «прислівник + прикметник + іменник»: (87) *environmentally sound uses* (CBD, URL);

– «прислівник + прислівник + іменник»: (32) *environmentally friendly transportation* (FC, URL);

3) чотирьохкомпонентні лексичні одиниці, утворені за моделями:

– «прикметник + іменник + іменник + іменник»: (7) *sustainable development of mountain regions* (FC, URL); (20) *sustainable use of water resources* (FC, URL);

– «іменник (онім) + іменник + дієприкметник + іменник»: (16) *a Carpathian Network of Protected Areas* (FC, URL);

– «дієприкметник + іменник + прикметник + іменник» (двохкомпонентний онім + двохкомпонентний онім): (2) *the United Nations General Assembly* (FC, URL);

4) п'ятикомпонентні лексичні одиниці, утворені за моделями:

– «дієприкметник + прикметник + іменник + іменник + іменник»: (15) *coordinated regional inventories of species and habitats* (FC, URL);

– «прикметник + іменник + іменник + іменник + іменник»: (21) *sustainable management of surface and groundwater resources* (FC, URL);

5) шестикомпонентні лексичні одиниці, утворені за моделлю «іменник + іменник» + онім («іменник + іменник + прикметник + іменник»):
(3) *the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development* (FC, URL).

Кількісне співвідношення засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права та їх розподіл за моделями творення представлено в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права (за кількістю компонентів та частиномовним складом)

Засоби вербалізації	Кількість	Частка
I. Слова	18	15,5%
іменник	14	12,1%
прикметник	3	2,6%
дієслово	1	0,9%
II. Словосполучення	98	84,5%
1) двохкомпонентні	65	56%
– іменник + іменник	15	12,9%
– прикметник + іменник	45	38,8%
– дієприкметник + іменник	4	3,4%
– прислівник + прикметник	1	0,9%
2) трьохкомпонентні	28	24,1%
– іменник + іменник + іменник	2	1,7%
– іменник + прикметник + іменник	3	2,6%
– іменник + дієприкметник + іменник	1	0,9%
– прикметник + іменник + іменник	10	8,6%
– прикметник + прикметник + іменник	6	5,2%
– прикметник + дієприкметник + іменник	1	0,9%
– дієприкметник + іменник + іменник	1	0,9%
– дієприкметник + прикметник + іменник	1	0,9%
– дієприкметник + дієприкметник + іменник	1	0,9%
– прислівник + прикметник + іменник	1	0,9%
– прислівник + прислівник + іменник	1	0,9%
3) чотирьохкомпонентні	4	3,4%
– прикметник + іменник + іменник + іменник	2	1,7%
– іменник + іменник + дієприкметник + іменник	1	0,9%

Засоби вербалізації	Кількість	Частка
– дієприкметник + іменник + прикметник + іменник	1	0,9%
4) п'ятикомпонентні	1	0,9%
– дієприкметник + прикметник + іменник + іменник + іменник	1	0,9%
Загалом:	116	100%

Отже, у ході дослідження виявлено, що засобами вербалізації концептів міжнародного екологічного права у переважній більшості випадків виступають словосполучення (84,5%), серед яких найбільш розповсюдженими є двохкомпонентні (56%) та трьохкомпонентні (24,1%). Двохкомпонентні словосполучення представлені найчастіше моделями «прикметник + іменник» (38,8%) та «іменник + іменник» (12,9%), трьохкомпонентні – моделями «прикметник + іменник + іменник» (8,6%) та «прикметник + прикметник + іменник» (5,2%). Концепти міжнародного екологічного права вербалізуються за допомогою слів у 15,5% випадків, найчастіше – іменниками (12,1%).

2.3 Семантична класифікація засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права

Відповідно до семантичного наповнення, зокрема, належності мовних одиниць до лексичної системи загальноновживаної мови або спеціальних мов, засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права розподілено в роботі на загальноновживану лексику, а також лексику сфери економії, міжнародних відносин, права і міжнародного права.

Група загальноновживаної лексики включає:

– загальноновживані мовні одиниці оцінки, такі, як (1) *a unique natural treasure* (FC, URL); (37) *adverse impacts* (FC, URL); (51) *in a sustainable*

manner (CBD, URL); (53) *implement appropriate measures* (CBD, URL); (54) *threat* (CBD, URL);

– мовні одиниці на позначення культури та загальнолюдських цінностей: (5) *preserving traditional knowledge* (FC, URL); (6) *protection* (FC, URL); (6) *sustainable development* (FC, URL); (38) *cultural heritage* (FC, URL); (56) *traditional lifestyles* (CBD, URL); (60) *peace for humankind* (CBD, URL); (79) *traditional cultural practices* (CBD, URL);

– мовні одиниці на позначення людини як соціальної й політичної істоти: (33) *local people* (FC, URL); (47) *public participation* (FC, URL); (52) *human activities* (CBD, URL); (68) *heredity* (CBD, URL).

Дуже широко в міжнародному екологічному праві представлені мовні одиниці сфери власне **екології**, серед яких наявна лексика на позначення таких складових екологічної науки:

– екосистема та її компоненти: (18) *mountain ecosystems* (FC, URL); (27) *mountain ecosystems* (FC, URL); (63) *ecological complexes* (CBD, URL); (64) *biotic component of ecosystems* (CBD, URL); включаючи флору і фауну: (12) *endangered species* (FC, URL); (12) *endemic species* (FC, URL); (12) *large carnivores* (FC, URL); (14) *alien invasive species* (FC, URL); (28) *virgin forests* (FC, URL); (39) *breeds of domestic animals* (FC, URL); (39) *cultivated plant varieties* (FC, URL);

– навколишнє середовище та середовище існування: (12) *natural and semi-natural habitats* (FC, URL); (30) *migration routes* (FC, URL); (31) *landscape* (FC, URL); (49) *biosphere* (CBD, URL); (55) *natural surroundings* (CBD, URL); (67) *non-living environment* (CBD, URL);

– природні ресурси: (1) *reservoir of biodiversity* (FC, URL); (8) *the natural resources* (FC, URL); (11) *biological and landscape diversity* (FC, URL); (48) *biological diversity* (CBD, URL); (50) *biological resources* (CBD, URL); (71) *biological resources* (CBD, URL); (75) *micro-organisms* (CBD, URL);

– вплив людини на екологію: (14) *genetically modified organisms* (FC, URL); (22) *anthropogenic detrimental effects* (FC, URL); (40) *environmental impact* (FC, URL); (83) *the environmental consequences* (CBD, URL); (87) *environmentally sound uses* (CBD, URL);

– природні небезпеки та катастрофи: (22) *flooding* (FC, URL); (22) *accidental water pollution* (FC, URL); (45) *environmental risks* (FC, URL); (59) *loss of biological diversity* (CBD, URL);

– оцінка стану навколишнього середовища: (37) *environmental surveillance* (FC, URL); (41) *monitoring* (FC, URL); (41) *assessment* (FC, URL); (42) *complementary monitoring programmes* (FC, URL); (43) *data acquisition* (FC, URL); (82) *environmental impact assessment* (CBD, URL);

– захист навколишнього середовища: (7) *the protection of the environment* (FC, URL); (10) *conservation of natural values and cultural heritage* (FC, URL); (13) *the restoration of degraded habitats* (FC, URL); (20) *sustainable use of water resources* (FC, URL); (20) *land-use planning* (FC, URL); (21) *sustainable management of surface and groundwater resources* (FC, URL); (25) *agri-environmental programs* (FC, URL); (26) *sustainable forest management* (FC, URL); (28) *environmentally sound* (FC, URL); (57) *biological diversity conservation* (CBD, URL); (72) *rehabilitate* (CBD, URL); (76) *reintroduction* (CBD, URL); (80) *remedial action* (CBD, URL);

– розвиток природних багатств: (7) *sustainable development of mountain regions* (FC, URL);

– технології: (32) *environmentally friendly transportation* (FC, URL); (35) *cleaner production technologies* (FC, URL); (36) *renewable energy sources* (FC, URL); (36) *energy-saving measures* (FC, URL); (62) *genetic resources* (CBD, URL); (65) *biotechnology* (CBD, URL); (73) *living modified organisms* (CBD, URL);

– освіта й обмін досвідом: (46) *environmental awareness* (FC, URL); (96) *exchange of information* (CBD, URL); (99) *exchange of experts* (CBD, URL).

Окрім того, в міжнародному екологічному праві представлені одиниці сфери **міжнародних відносин**, які позначають, зокрема:

– територіальні одиниці: (9) *national territory* (FC, URL); (19) *bordering areas* (FC, URL); (34) *bordering protected areas* (FC, URL); (70) *protected areas* (CBD, URL);

– назви міжнародних організацій: (2) *the United Nations General Assembly* (FC, URL);

– міжнародну політику, її типи та компоненти: (10) *a comprehensive policy* (FC, URL); (17) *sectoral policies* (FC, URL); (18) *policies of spatial planning* (FC, URL); (24) *agricultural policies* (FC, URL); (44) *harmonization* (FC, URL); (57) *policy-making* (CBD, URL); (69) *environmental policies* (CBD, URL); (77) *national decision-making* (CBD, URL);

– види та назви міжнародних заходів: (3) *the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development* (FC, URL); (15) *coordinated regional inventories of species and habitats* (FC, URL); (58) *intergovernmental organizations* (CBD, URL); (81) *the Conference of the Parties* (CBD, URL); (84) *joint contingency plans* (CBD, URL);

– міжнародну співпрацю: (6) *sub-regional cooperation* (FC, URL); (7) *partnership initiatives* (FC, URL); (7) *strengthening of cooperation* (FC, URL); (8) *regional cooperation* (FC, URL); (8) *transboundary cooperation* (FC, URL); (16) *the Pan-European Ecological Network* (FC, URL); (16) *a Carpathian Network of Protected Areas* (FC, URL); (23) *early warning* (FC, URL); (91) *transfer of technology* (CBD, URL); (95) *joint development* (CBD, URL); (100) *joint ventures* (CBD, URL).

У текстах сфери міжнародного екологічного права спостерігається також використання спеціальної лексики **права та міжнародного права**, серед яких виділено:

– загальноправову лексику: (88) *prior informed consent* (CBD, URL); (90) *mutually agreed terms* (CBD, URL); (89) *in a fair and equitable way* (CBD, URL); (92) *most favourable terms* (CBD, URL); (93) *intellectual property rights* (CBD, URL); (97) *repatriation* (CBD, URL); (98) *clearing-house mechanism* (CBD, URL);

– назви міжнародних правових угод: (3) *the Declaration on Environment and Development* (FC, URL); (4) *the Declaration on Environment and Sustainable Development in the Carpathian and Danube Region* (FC, URL); (7) *the Convention on the Protection of the Alps* (FC, URL); та назви компонентів міжнародних угод: (74) *regulatory provisions* (CBD, URL).

Кількісне співвідношення семантичних груп засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права представлено в *Таблиці 2.2*.

Таблиця 2.2

Семантична класифікація засобів вербалізації концептів міжнародного екологічного права

Семантична група	Кількість	Частка
1. Загальноживана лексика	16	13,8%
2. Спеціальна лексика	100	86,2%
– Екологія	63	54,3%
– Міжнародні відносини	13	11,2%
– Право та міжнародне право	24	20,7%
Загалом:	116	100%

Таким чином, за семантичним критерієм засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права належать до спеціальної лексики (86,2%). Серед мовних одиниць спеціальної лексики кількісно переважають такі, що

належать до сфери екології (54,3%). Значно рідше (13,8%) концепти міжнародного екологічного права вербалізуються одиницями загальноживаної лексики.

Висновки до розділу 2

1. Концепт INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ представлено в якості сукупності фреймів, які мають певне концептуальне наповнення. Структуру концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ утворюють 6 основних фреймів: «міжнародне екологічне право як репрезентація природи» (10 концептів), «міжнародне екологічне право як засіб збереження природних багатств» (11 концептів), «міжнародне екологічне право як захист від катастроф» (4 концепта), «міжнародне екологічне право як взаємодія людей» (14 концептів), «міжнародне екологічне право як засіб освіти» (4 концепта) та «міжнародне екологічне право як загальне благо» (5 концептів). При цьому ядрну зону концепта INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ утворюють, концепти, що належать до фреймів «міжнародне екологічне право як взаємодія людей» (14 концептів), «міжнародне екологічне право як засіб збереження природних багатств» (11 концептів) та «міжнародне екологічне право як репрезентація природи» (10 концептів); периферія концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’, своєю чергою, утворена концептами, що належать до фреймів «міжнародне екологічне право як загальне благо» (5 концептів), «міжнародне екологічне право як захист від катастроф» (4 концепта) та «міжнародне екологічне право як засіб освіти» (4 концепта).

2. Концепти міжнародного екологічного права вербалізуються словами і словосполученням, які належать до різних частин мови, або їх компоненти належать до різних частин мови. Це – іменники, прикметники, дієслова,

дієприкметники (Participle I та Participle II) та прислівники. Засобами вербалізації концептів міжнародного екологічного права у переважній більшості випадків виступають словосполучення (84,5%), серед яких найбільш розповсюдженими є двохкомпонентні (56%) та трьохкомпонентні (24,1%). Двохкомпонентні словосполучення представлені найчастіше моделями «прикметник + іменник» (38,8%) та «іменник + іменник» (12,9%), трьохкомпонентні – моделями «прикметник + іменник + іменник» (8,6%) та «прикметник + прикметник + іменник» (5,2%). Концепти міжнародного екологічного права вербалізуються за допомогою слів у 15,5% випадків, найчастіше – іменниками (12,1%).

3. За семантичним наповненням засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права розподілено в роботі на загальноживану лексику, а також лексику сфери економії, міжнародних відносин, права і міжнародного права. У ході дослідження виявлено, що засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права належать до спеціальної лексики (86,2%). Серед мовних одиниць спеціальної лексики кількісно переважають такі, що належать до сфери екології (54,3%), рідше використана лексика права та міжнародного права (20,7%) і лексика сфери міжнародних відносин (11,2%). Одиниці загальноживаної лексики використовуються як засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права значно рідше (13,8%).

РОЗДІЛ 3
ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТІВ МІЖНАРОДНОГО
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА У ПЕРЕКЛАДІ
АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

**3.1 Способи еквівалентного відтворення українською мовою
концептів міжнародного екологічного права**

Еквівалентами є лексичні одиниці, яким притаманні такі ознаки, як ідентичний лексичний склад, стилістична направленість, образність, граматична структура тощо [42: 177]. У ході дослідження виявлено, що у дискурсі міжнародного екологічного права найчастіше еквіваленти мають однокомпонентні лексичні одиниці, що походять із загальної лексики, так як:

– *protection* – охорона: (6) *Acknowledging the importance of sub-regional cooperation for the protection and sustainable development of the Carpathians in the context of the “Environment for Europe” process...* (FC, URL) – *Визнаючи важливість субрегіональної співпраці для охорони та сталого розвитку Карпат у контексті процесу «Довкілля для Європи»...* (PK, URL);

– *flooding* – повені: (22) *...and protecting against natural and anthropogenic detrimental effects such as flooding and accidental water pollution...* (FC, URL) – *с) ...охорону від негативних природних та антропогенних явищ, таких як повені та аварійне забруднення водних ресурсів...* (PK, URL);

– *landscape* – ландшафт: (31) *...while minimizing harmful effects on human health, landscapes, plants, animals, and their habitats, and incorporating sustainable transport demand management in all stages of transport planning in the Carpathians* (FC, URL) – *...водночас зменшуючи негативний вплив на здоров'я людей, ландшафти, рослини, тварин та їхні середовища існування,*

та враховуючи потреби управління сталим транспортом на всіх стадіях планування розвитку транспорту у Карпатах (ПК, URL);

– *threat* – загроза: (54) *Noting also that where there is a threat of significant reduction or loss of biological diversity, lack of full scientific certainty should not be used as a reason for postponing measures to avoid or minimize such a threat...* (CBD, URL) – Відзначаючи також, що у тих випадках, коли існує загроза значного зменшення або втрати біологічного різноманіття, відсутність безперечних наукових фактів не повинна бути причиною відкладення заходів щодо запобігання або зведення до мінімуму такої загрози... (КБР, URL);

– *heredity* – спадковість: (69) *“Genetic material” means any material of plant, animal, microbial or other origin containing functional units of heredity* (CBD, URL) – «Генетичний матеріал» означає будь-який матеріал рослинного, тваринного, мікробного або іншого походження, який містить функціональні одиниці спадковості (КБР, URL).

В окремих випадках еквівалентному перекладу можуть підлягати також двохкомпонентні словосполучення, які позначають спільні для англійської та української лінгвокультур явища. У таких випадках спостерігається як семантична і лексична, так і повна граматична еквівалентність мовних одиниць, наприклад:

– *natural resources* – природні ресурси: (8) *Being aware of the fact that efforts to protect, maintain and sustainably manage the natural resources of the Carpathians cannot be achieved by one country alone and require regional cooperation...* (FC, URL) – Усвідомлюючи той факт, що зусилля, спрямовані на охорону, збереження та стале використання природних ресурсів Карпат, не можуть бути досягнуті лише однією країною, а вимагають регіональної співпраці... (ПК, URL);

– *early warning* – раннє попередження: (23) (d) further develop a coordinated or joint system of measures, activities and early warning for transboundary impacts on the water regime of flooding and accidental water pollution... (FC, URL) – d) продовжують розробляти узгоджену або спільну систему заходів, дій та раннього попередження щодо транскордонних впливів на водний режим повеней і аварійного забруднення водних ресурсів... (PK, URL);

– *local people* – місцеве населення: (33) The Parties shall take measures to promote sustainable tourism in the Carpathians, providing benefits to the local people, based on the exceptional nature, landscapes and cultural heritage of the Carpathians, and shall increase cooperation to this effect (FC, URL) – Сторони вживають заходів для сприяння сталому туризму в Карпатах, який приносить користь для місцевого населення та базується на неповторній природі, ландшафтах та культурній спадщині Карпат, та посилюють з цією метою співпрацю (PK, URL);

– *cultural heritage* – культурна спадщина: (38) The Parties shall pursue policies aiming at preservation and promotion of the cultural heritage and of traditional knowledge of the local people, crafting and marketing of local goods, arts and handicrafts (FC, URL) – Сторони проводять політику, спрямовану на збереження та підтримку культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення, виробництва та продажу місцевих виробів, предметів мистецтва та народної творчості (PK, URL);

– *ecological complex* – екологічний комплекс: (63) “Biological diversity” means the variability among living organisms from all sources including, inter alia, terrestrial, marine and other aquatic ecosystems and the ecological complexes of which they are part... (CBD, URL) – «Біологічне різноманіття» означає різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед

іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є... (КБР, URL).

Однак наявні також варіанти, де двох- та трьохкомпонентні словосполучення можуть підлягати частково еквівалентному перекладу, коли спостерігається семантична і лексична еквівалентність, однак наявні граматичні відмінності, наприклад:

– *endangered species* – зникаючі види, де дієприкметник *endangered* замінено прикметником *зникаючі*, однак у словосполученні обидва компоненти виконують роль означення: (12) *...and species of flora and fauna being characteristic to the Carpathians, in particular the protection of endangered species, endemic species and large carnivores* (FC, URL) – *...а також видів флори і фауни, характерних для Карпат та, зокрема, охорону зникаючих видів, ендемічних видів та великих хижаків* (ПК, URL);

– *renewable energy sources* – відновлювані джерела енергії, де змінено порядок слів у частині *energy sources* – *джерела енергії*: (36) *The Parties shall pursue policies aiming at introducing environmentally sound methods for the production, distribution and use of energy, which minimize adverse effects on the biodiversity and landscapes, including wider use of renewable energy sources and energy-saving measures, as appropriate* (FC, URL) – *Сторони проводять політику, спрямовану на запровадження екологічно безпечних методів виробництва, розподілу та використання енергії, які зменшують негативний вплив на біорізноманіття та ландшафти, включаючи більш широке використання відновлюваних джерел енергії та енергозберігаючих технологій, коли це необхідно* (ПК, URL);

– *intellectual property rights* – права інтелектуальної власності, де іменник *rights* – *права* переходить з кінця словосполучення на його початок: (93) *In the case of technology subject to patents and other intellectual property rights, such access and transfer shall be provided on terms...* (CBD, URL) – *У*

випадку технології, обумовленої патентами та іншими правами інтелектуальної власності, такий доступ і передача забезпечуються на умовах... (КБР, URL);

– *on mutually agreed terms* – на взаємно узгоджених умовах, де змінюється частиномовна належність лексеми *agreed* – узгоджений з дієприкметника на прикметник: (94) *Each Contracting Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate, with the aim that Contracting Parties, in particular those that are developing countries, which provide genetic resources are provided access to and transfer of technology which makes use of those resources, on mutually agreed terms...* (CBD, URL) – Кожна Договірна Сторона приймає відповідні законодавчі, адміністративні або політичні заходи з тим, щоб Договірним Сторонам, зокрема, розвиваючим країнам, які надають генетичні ресурси, забезпечувався доступ до технології, яка передбачає використання цих ресурсів, і передавалась ця технологія на взаємно узгоджених умовах... (КБР, URL).

Варто відмітити, що ситуація часткової еквівалентності відрізняється від перекладу шляхом граматичних заміन (див. п. 3.2.3 дослідження) тим, що лексичні одиниці мови оригіналу та мови перекладу, хоч і відрізняються у плані граматики, однак в обох мовах постають усталеними термінами або сталими виразами мови міжнародного екологічного права та не створюються в процесі перекладу.

Таким чином, при відтворенні концептів міжнародного екологічного права можливе використання еквівалентного перекладу, що стосується здебільшого однокомпонентних лексичних одиниць загальноживаної мови або ж термінології чи сталих виразів власне міжнародного екологічного права. Можливе використання як повних еквівалентів, так і часткових; останні відрізняються в мові оригіналу та мові перекладу повним збігом лексичного і семантичного компонентів і лише частковим збігом граматичної форми.

3.2 Застосування перекладацьких трансформацій для збереження функцій міжнародних екологічних концептів у перекладі англомовних текстів

При відтворенні в перекладі концептів міжнародного екологічного права дуже часто доцільним постає використання **перекладацьких трансформацій** – міжмовних перетворень, що дозволяють досягти адекватного перекладу при певних змінах у мовній формі лексичної одиниці. Відтворення концептів міжнародного екологічного права передбачає застосування лексичних, лексико-семантичних, граматичних та лексико-граматичних перекладацьких трансформацій.

3.2.1 Лексичні перекладацькі трансформації. До лексичних перекладацьких трансформацій належать практична транскрипція, транслітерація та калькування.

Зокрема, **практична транскрипція** передбачає відтворення звукової форми лексичної одиниці мовою оригіналу засобами алфавіту мови перекладу. Наприклад, у словосполученні *endemic species* прикметник *endemic* передається українською мовою як *ендемичний*, таким чином, більшість лексеми транскрибується, у той час, як суфікс та закінчення підлягають адаптації до норм мови перекладу. Таким чином, у перекладі *endemic species* – це *ендемичні види*: (12) *The Parties shall take appropriate measures to ensure a high level of protection and sustainable use of natural and semi-natural habitats, their continuity and connectivity, and species of flora and fauna being characteristic to the Carpathians, in particular the protection of endangered species, endemic species and large carnivores* (FC, URL) – *Сторони вживають відповідних заходів для того, щоб забезпечувати високий рівень охорони та сталого використання природних та напівприродних середовищ існування, їхню цілісність і взаємозв'язок, а також видів флори і фауни,*

характерних для Карпат та, зокрема, охорону зникаючих видів, ендемічних видів та великих хижаків (PK, URL).

Транслітерація передбачає політерне відтворення лексичних одиниць мови оригіналу відповідними буквами алфавіту мови перекладу. Зокрема, це може бути чиста транслітерація у випадку мовних одиниць:

– *monitoring* – моніторинг: (41) *The Parties shall pursue policies, using existing methods of monitoring and assessment, aiming at promoting: (a) cooperation in the carrying out of research activities and scientific assessments in the Carpathians...* (FC, URL) – Сторони проводять політику, використовуючи існуючі методи моніторингу та оцінки, спрямовану на сприяння: а) співпраці у здійсненні науково-дослідної діяльності та наукових оцінок у Карпатах... (PK, URL);

– *micro-organism* – мікроорганізм: (75) (b) *Establish and maintain facilities for ex-situ conservation of and research on plants, animals and micro-organisms, preferably in the country of origin of genetic resources* (CBD, URL) – б) Встановлює і підтримує умови для збереження і дослідження *ex-situ* рослин, тварин і мікроорганізмів, переважно у країні походження генетичних ресурсів (КБР, URL).

При відмінюванні таких лексичних одиниць додаються закінчення чоловічого роду. Якщо ж лексична одиниця, що перекладається, належить до жіночого роду, замість вихідного суфіксу відбувається додавання суфіксу та закінчення жіночого роду навіть у називному відмінку. Зазвичай це заміна *-tion* на *-ція*, як у наступних прикладах:

– *harmonization* – гармонізація: (44) (d) *harmonization of existing and development of new environmental, social and economic indicators...* (FC, URL) – д) гармонізації існуючих та розробці нових екологічних, соціальних та економічних показників... (PK, URL);

– *reintroduction* – реінтродукція: (76) (c) *Adopt measures for the recovery and rehabilitation of threatened species and for their reintroduction into their natural habitats under appropriate conditions* (CBD, URL) – c) *Приймає заходи для відновлення і реабілітації видів, які перебувають під загрозою, і для їх реінтродукції у місцях їх природного мешкання при наявності відповідних умов* (КБР, URL).

Застосування **калькування** передбачає покомпонентне відтворення лексичної одиниці на позначення певного концепту засобами мови перекладу. Найчастіше калькуванню піддаються двохкомпонентні лексичні одиниці, наприклад:

– *national territory* – національна територія: (9) *Each Party may extend the application of this Convention and its Protocols to additional parts of its national territory by making a declaration to the Depositary, provided that this is necessary to implement the provisions of the Convention* (FC, URL) – *Кожна Сторона може поширити застосування цієї Конвенції та її протоколів на додаткові частини її національної території, зробивши відповідну заяву Депозитарію, за умови, що таке розширення необхідне для виконання положень Конвенції* (ПК, URL);

– *agri-environmental programs* – агроекологічні програми: (25) *The Parties shall pursue policies aiming at developing and designing appropriate instruments, such as the crucially important agri-environmental programs in the Carpathians...* (FC, URL) – *Сторони проводять політику, спрямовану на розвиток та розробку відповідних документів, таких як надзвичайно важливі агроекологічні програми у Карпатах...* (ПК, URL);

– *intergovernmental organizations* – міжурядові організації, *non-governmental sector* – неурядовий сектор: (58) *Stressing the importance of, and the need to promote, international, regional and global cooperation among States and intergovernmental organizations and the non-governmental sector for the*

conservation of biological diversity and the sustainable use of its components... (CBD, URL) – Підкреслюючи значення і необхідність сприяння міжнародного, регіонального і глобального співробітництва між країнами і міжурядовими організаціями і неурядовим сектором у справі збереження біологічного різноманіття і сталого використання його компонентів... (КБР, URL).

Окрім того, калькування часто є доцільним і при передачі трьохкомпонентних словосполучень, що вербалізують концепти міжнародного екологічного права, наприклад:

– *unique natural treasure* – унікальний природний скарб: (1) *Acknowledging that the Carpathians are a unique natural treasure of great beauty and ecological value, an important reservoir of biodiversity, the headwaters of major rivers...* (FC, URL) – *Визнаючи, що Карпати є унікальним природним скарбом визначної краси та екологічної цінності, важливим центром біорізноманіття, головним водозбором великих річок...* (ПК, URL);

– *Pan-European Ecological Network* – всеєвропейська екологічна мережа: (16) *The Parties shall cooperate in developing an ecological network in the Carpathians, as a constituent part of the Pan-European Ecological Network...* (FC, URL) – *Сторони співпрацюють щодо розвитку екологічної мережі в Карпатах як складової частини всеєвропейської екологічної мережі...* (ПК, URL);

– *loss of biological diversity* – втрата біологічного різноманіття: (59) *Acknowledging that the provision of new and additional financial resources and appropriate access to relevant technologies can be expected to make a substantial difference in the world's ability to address the loss of biological diversity...* (CBD, URL) – *Визнаючи, що надання нових і додаткових фінансових ресурсів і забезпечення належного доступу до відповідних технологій дасть*

можливість розширити існуючі у світі можливості для вирішення проблеми втрати біологічного різноманіття... (КБР, URL).

У таких випадках може змінюватися порядок слів у словосполученні з огляду на особливості сполучуваності слів у мові оригіналу та мові перекладу, при передачі як двох- так і трьохкомпонентних словосполучень, наприклад:

– *land-use planning* – *планування землекористування*: (20) *Taking into account the hydrological, biological and ecological, and other specificities of mountain river basins, the Parties shall: (a) take appropriate measures to promote policies integrating sustainable use of water resources, with land-use planning...*

(FC, URL) – *Сторони, враховуючи гідрологічні, біологічні і екологічні, а також інші особливості басейнів гірських річок: а) вживають відповідних заходів для сприяння політиці, що поєднує стале використання водних ресурсів та планування землекористування...* (ПК, URL);

– *cleaner production technologies* – *більш чисті технології виробництва*: (35) *The Parties shall promote cleaner production technologies, in order to adequately prevent, respond to and remediate industrial accidents and their consequences...* (FC, URL) – *Сторони сприяють застосуванню більш чистих технологій виробництва з метою адекватного попередження, реагування та ліквідації промислових аварій та їхніх наслідків...* (ПК, URL).

Отже, лексичні перекладацькі трансформації застосовуються як засіб відтворення концептів міжнародного екологічного права або у випадках застосування інтернаціоналізованої лексики, або у випадках, коли двох- або трьохкомпонентні лексичні одиниці мають усталені еквіваленти у мові перекладу.

3.2.2 Лексико-семантичні перекладацькі трансформації. При відтворенні в українськомовних перекладах концептів англомовного

дискурсу міжнародного екологічного права українською мовою використовуються такі лексико-семантичні трансформації, як диференціація, генералізація, конкретизація та модуляція.

Диференціація значення викликана тим, що велика кількість англійських слів з широкою семантикою не має повних еквівалентів в українській мові. У таких випадках у словниках представлена певна кількість значень які лише частково покривають значення слова мови оригіналу, а перекладач обирає такий варіант, який найкраще підходить до певного контексту [26: 114]. Диференціації підлягає один із компонентів багатокomпонентної лексичної одиниці, що дозволяє максимально точно передати її значення при перекладі, наприклад:

– *sustainable development* – сталий розвиток, де *sustainable* ‘послідовний’, ‘цілеспрямований’ передано як *сталий*, що дозволяє якнайкраще охарактеризувати концепцію розвитку екологічної співпраці у світі: (6) *Acknowledging the importance of sub-regional cooperation for the protection and sustainable development of the Carpathians in the context of the “Environment for Europe” process...* (FC, URL) – *Визнаючи важливість субрегіональної співпраці для охорони та сталого розвитку Карпат у контексті процесу «Довкілля для Європи»...* (PK, URL);

– *comprehensive policy* – всебічна політика, де *comprehensive* ‘всебічний’, ‘всеосяжний’ передається як *всебічний*, що дозволяє охарактеризувати багатогранність світової політики; *conservation* ‘охорона’, ‘збереження’ передається як *збереження*, що є адекватним в контексті *conservation of natural values and cultural heritage* – збереження природних цінностей та культурної спадщини: (10) *The Parties shall pursue a comprehensive policy and cooperate for the protection and sustainable development of the Carpathians with a view to inter alia improving quality of life, strengthening local economies and communities, and conservation of natural*

values and cultural heritage (FC, URL) – Сторони проводять всебічну політику та співпрацюють для охорони та сталого розвитку Карпат з метою, зокрема, поліпшення якості життя, зміцнення місцевих економік та громад, збереження природних цінностей та культурної спадщини (ПК, URL);

– *natural and anthropogenic detrimental effects* – негативні природні та антропогенні явища, де *detrimental* ‘згубний’ передано як *негативний*, що відповідає загальному контексту вживання лексичної одиниці: (22) *...and protecting against natural and anthropogenic detrimental effects such as flooding and accidental water pollution...* (FC, URL) – ...охорону від негативних природних та антропогенних явищ, таких як повені та аварійне забруднення водних ресурсів... (ПК, URL);

– *environmental surveillance* – екологічний нагляд, в якому *surveillance* ‘спостереження’, ‘нагляд’ передається як *нагляд*, оскільки йдеться про цілеспрямоване спостереження за природним середовищем: (37) *Parties shall aim at reducing adverse impacts of mineral exploitation on the environment and ensuring adequate environmental surveillance on mining technologies and practices* (FC, URL) – Сторони мають на меті зменшення негативного впливу на довкілля від розробки мінеральних родовищ і забезпечення адекватного екологічного нагляду за технологією та практикою гірничих робіт (ПК, URL);

– *data acquisition* – збір даних, де *acquisition* ‘здобуття’, ‘надбання’ відтворено як *збір*, оскільки саме така процедура застосовується для здобуття необхідних даних: (43) *(c) comparability, complementarity and standardization of research methods and related data acquisition activities...* (FC, URL) – *c) порівнянності, взаємодоповнення та стандартизації методів дослідження, та відповідних заходів щодо збору даних...* (ПК, URL);

– *traditional cultural practices* – встановлені культурні звичаї, де *traditional* ‘традиційний’ передається як *встановлений*, а *practices* ‘вправи’, ‘досвід’ – як *звичаї*, що дозволяє найбільш повно передати семантичне наповнення перекладуваної одиниці: (79) (c) *Protect and encourage customary use of biological resources in accordance with traditional cultural practices that are compatible with conservation or sustainable use requirements* (CBD, URL) – c) *Захищає і заохочує традиційні способи використання біологічних ресурсів відповідно до встановлених культурних звичаїв, які сумісні з вимогами щодо збереження або сталого використання* (КБР, URL).

Генералізація полягає у заміні одиниці мови оригіналу, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням. Застосування цього прийому може бути вимушеним або факультативним. У першому випадку в мові перекладу відсутнє необхідне слово з конкретним значенням. У другому випадку перекладач віддає перевагу більш загальному варіанту зі стилістичних міркувань [26: 113]. Застосування генералізації при відтворенні концептів міжнародного екологічного права дає можливість передати сутність описуваного явища через більш загальні, наприклад:

– *natural surroundings* – природні умови, де *surroundings* ‘оточення’, ‘середовище’ передається як *умови*, тобто, більш загальне явище, що охоплює усі особливості реальної дійсності, в яких існує об’єкт: (55) *Noting further that the fundamental requirement for the conservation of biological diversity is the in-situ conservation of ecosystems and natural habitats and the maintenance and recovery of viable populations of species in their natural surroundings...* (CBD, URL) – *Відзначаючи далі, що основною вимогою щодо збереження біологічного різноманіття є збереження in-situ екосистем і природних місць мешкання, підтримка і відновлення життєздатних популяцій видів у їх природних умовах...* (КБР, URL);

– *clearing-house mechanism* – механізм посередництва, де *clearing-house* ‘призначений посередник між покупцем і продавцем на фінансовому ринку’ передається більш простим *посередництво*, що передає сутність явища, однак при цьому дещо втрачаючи його фінансову специфіку: (98) *The Conference of the Parties, at its first meeting, shall determine how to establish a clearing-house mechanism to promote and facilitate technical and scientific cooperation* (CBD, URL) – Конференція Сторін на своїй першій зустрічі визначає шляхи встановлення механізму посередництва у цілях заохочення і полегшення науково-технічного співробітництва (КБР, URL).

Протилежною генералізації є **конкретизація**, яка полягає в тому, що перекладач вибирає для перекладу слова оригіналу слово з більш конкретним значенням у мові перекладу [26: 113]. Шляхом застосування конкретизації перекладач дозволяє читачеві тексту перекладу більш точно та ґрунтовно зрозуміти сенс того, що висловлено мовою оригіналу, в перекладі, наприклад:

– *Carpathian Network of Protected Areas* – Карпатська мережа природоохоронних територій, де *protected* ‘захищений’, ‘такий, що охороняється’ передано як *природоохоронний*, тобто, вказується на те, що саме охороняється на цих територіях: (16) *The Parties shall cooperate in developing an ecological network in the Carpathians, as a constituent part of the Pan-European Ecological Network, in establishing and supporting a Carpathian Network of Protected Areas...* (FC, URL) – Сторони співпрацюють щодо розвитку екологічної мережі в Карпатах як складової частини всеєвропейської екологічної мережі, створення та підтримання Карпатської мережі природоохоронних територій... (ПК, URL);

– *energy-saving measures* – енергозберігаючі технології, тобто, *measures* ‘заходи’ передано як *технології*, таким чином, вказуючи на те, чого саме стосуються ці заходи: (36) *...which minimize adverse effects on the biodiversity*

and landscapes, including wider use of renewable energy sources and energy-saving measures, as appropriate (FC, URL) – ...які зменшують негативний вплив на біорізноманіття та ландшафти, включаючи більш широке використання відновлюваних джерел енергії та енергозберігаючих технологій, коли це необхідно (PK, URL).

Модуляцією, або смисловим розвитком, називається заміна слова або словосполучення мови оригіналу одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці. Найбільш часто значення співвіднесених відрізків в оригіналі і перекладі опиняються при цьому зв'язаними причинно-наслідковими відносинами. І в цьому випадку відмова від «прямого» перекладу може бути вимушеною або залежати від вибору перекладача [26: 114]. Зокрема, модуляція через логічно пов'язані явища дозволяє розтлумачити для читача смисли, закодовані в текстах з міжнародного екологічного права, наприклад:

– *reservoir of biodiversity* – центр біорізноманіття, де *reservoir* ‘вмістилище’ передається як *центр*, таким чином, уточняється те, наскільки широко представлено біорізноманіття в описуваному регіоні: (1) *Acknowledging that the Carpathians are a unique natural treasure of great beauty and ecological value, an important reservoir of biodiversity...* (FC, URL) – *Визнаючи, що Карпати є унікальним природним скарбом визначної краси та екологічної цінності, важливим центром біорізноманіття...* (PK, URL);

– *the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development* – *Плані дій Світового Самміту з проблем сталого розвитку*, де *implementation* ‘впровадження’ передано як *дії*, таким чином, подається інформація про те, як саме буду здійснюватися впровадження результатів саміту: (3) *Recognizing the importance of Mountain areas, as enshrined in Chapter 13 (Sustainable Mountain Development) of the Declaration on Environment and Development (“Agenda 21”, Rio de Janeiro, 1992), and in the*

Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development... (FC, URL) – *Визначаючи важливість гірських регіонів, як це закріплено у розділі 13 (Сталий розвиток гірських регіонів) Декларації щодо довкілля та розвитку («Порядок денний на 21 сторіччя», Ріо-де-Жанейро, 1992 рік), а також у Плані дій Світового Самміту з проблем сталого розвитку...* (PK, URL);

– *environmentally friendly transportation* – екологічно безпечне транспортування, де *friendly* ‘дружній’ передано як *безпечний*, тобто, вказується на важливий для даного контексту аспект значення: (32) *In environmentally sensitive areas the Parties shall co-operate towards developing models of environmentally friendly transportation* (FC, URL) – *На екологічно вразливих територіях Сторони співпрацюють щодо розробки моделей екологічно безпечного транспортування* (PK, URL);

– *prior informed consent* – *попередньо обґрунтована згода*, де *informed* ‘інформований’ передається при перекладі як *обґрунтований*, тобто, вказується на те, що інформованість має своїм наслідком настання обґрунтованих дій: (88) *Access to genetic resources shall be subject to prior informed consent of the Contracting Party providing such resources, unless otherwise determined by that Party* (CBD, URL) – *Доступ до генетичних ресурсів регулюється на основі попередньої обґрунтованої згоди Договірної Сторони, яка надає такі ресурси, якщо ця Сторона не вирішить інакше* (КБР, URL).

Отже, лексико-семантичними перекладацькими трансформаціями, які застосовуються при відтворенні в українськомовних перекладах концептів міжнародного екологічного права, є диференціація, генералізація, конкретизація та модуляція. Їх застосування уможливорює тлумачення значення лексичної одиниці, його розширення або звуження таким чином, що

у перекладі передається саме той аспект значення, що є суттєвим для контексту, в якому така лексична одиниця вживається.

3.2.3 Граматичні перекладацькі трансформації. До граматичних перекладацьких трансформацій, що використовуються при відтворенні в українськомовних перекладах концептів міжнародного екологічного права, належать транспозиція, граматичні заміни, додавання та вилучення.

Транспозиція – це перекладацька трансформація, яка полягає у зміні порядку слів у вислові чи реченні, що часто викликана структурними відмінностями у вираженні теми і реми у мові оригіналу та мові перекладу [26: 112]. При відтворенні концептів міжнародного екологічного права застосування транспозиції зумовлене лексичними та граматичними відмінностями між мовою оригіналу та мовою перекладу, наприклад:

– *living modified organisms* – *живі організми, видозмінені...*: (73) (g) *Establish or maintain means to regulate, manage or control the risks associated with the use and release of living modified organisms resulting from biotechnology...* (CBD, URL) – g) *Встановлює або підтримує заходи регулювання, контролю або обмеження ризику, пов'язаного з використанням і звільненням живих організмів, видозмінених в результаті біотехнології...* (КБР, URL);

– *both access to and transfer of technology* – *як доступ до технології, так і передача*: (91) *Each Contracting Party, recognizing that technology includes biotechnology, and that both access to and transfer of technology among Contracting Parties are essential elements for the attainment of the objectives of this Convention...* (CBD, URL) – *Кожна Договірна Сторона, визначаючи, що технологія включає біотехнологію і що як доступ до технології, так і передача між Договірними Сторонами є важливими елементами досягнення цілей цієї Конвенції...* (КБР, URL).

Під **граматичними замінами** розуміємо заміну слова, що належить до однієї частини мови, словом, що належить до іншої (морфологічні заміни), або ж заміну однієї синтаксичної конструкції іншою (синтаксичні заміни) [26: 113]. Значна частина граматичних заміни при відтворенні у перекладі концептів міжнародного екологічного права являє собою заміну однієї частини мови іншою, наприклад:

1) заміна в іменникових словосполученнях одного з іменників прикметником:

– *biological and landscape diversity* – біологічне та ландшафтне різноманіття: (11) *The Parties shall pursue policies aiming at conservation, sustainable use and restoration of biological and landscape diversity throughout the Carpathians* (FC, URL) – Сторони здійснюють політику, спрямовану на збереження, стале використання та відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття на всій території Карпат (ПК, URL);

– *mountain ecosystems* – гірські екосистеми: (27) *The Parties shall apply sustainable mountain forest management practices in the Carpathians, taking into account the multiple functions of forests, the high ecological importance of the Carpathian mountain ecosystems, as well as the less favourable conditions in mountain forests* (FC, URL) – Сторони використовують практику щодо сталого управління гірськими лісами у Карпатах, враховуючи численні функції лісів, важливе екологічне значення Карпатських гірських екосистем, а також менш сприятливі умови у гірських лісах (ПК, URL);

– *migration routes* – міграційні шляхи: (30) *The Parties shall pursue policies of sustainable transport and infrastructure planning and development, which take into account the specificities of the mountain environment, by taking into consideration the protection of sensitive areas, in particular biodiversity-rich areas, migration routes or areas of international importance...* (FC, URL) – Сторони проводять політику планування і розвитку щодо сталого

транспорту та інфраструктури з урахуванням особливостей гірського довкілля, необхідності охорони вразливих територій, зокрема регіонів, багатих на біорізноманіття, територій, на яких знаходяться міграційні шляхи, або тих, що мають міжнародне... (ПК, URL);

2) заміна прикметника іменником та створення, навпаки, іменникових словосполучень, наприклад, *evolutionary process* – процес еволюції: (66) “Domesticated or cultivated species” means species in which the evolutionary process has been influenced by humans to meet their needs (CBD, URL) – «Одомашнені або культивовані види» означають види, на процес еволюції яких має вплив людина з метою задоволення своїх потреб (КБР, URL);

3) заміна дієприкметників Participle I і Participle II прикметниками, наприклад, *coordinated regional inventories of species and habitats* – координовані регіональні інвентаризації видів та середовищ існування: (15) The Parties shall develop and / or promote compatible monitoring systems, coordinated regional inventories of species and habitats, coordinated scientific research, and their networking (FC, URL) – Сторони розвивають сумісні системи моніторингу, координовані регіональні інвентаризації видів та середовищ існування, координовані наукові дослідження та їхню роботу у мережі і / або сприяють їм (ПК, URL);

4) заміна дієслова на позначення дій іменником, наприклад, *implement appropriate measures* – впровадження відповідних заходів: (53) ...to provide the basic understanding upon which to plan and implement appropriate measures... (CBD, URL) – ...з метою забезпечення загального розуміння цієї проблеми, що служитиме основою для планування і впровадження відповідних заходів... (КБР, URL).

Досить часто відбуваються також граматичні заміни категорії числа мовної одиниці, наприклад:

1) заміна однини множиною:

– *preserving traditional knowledge* – *збереження традиційних знань*: (5)
Recognizing that the Carpathians constitute the living environment for the local people, and acknowledging the contribution of the local people to sustainable social, cultural and economic development, and to preserving traditional knowledge in the Carpathians... (FC, URL) – *Визнаючи, що Карпати являють собою середовище, в якому проживає місцеве населення, та визнаючи внесок місцевого населення у сталий соціальний, культурний і економічний розвиток та у збереження традиційних знань у Карпатах...* (ПК, URL);

– *biotic component of ecosystems* – *біотичні компоненти екосистем*:
 (64) *“Biological resources” includes genetic resources, organisms or parts thereof, populations, or any other biotic component of ecosystems with actual or potential use or value for humanity* (CBD, URL) – *«Біологічні ресурси» включають генетичні ресурси, організми або їх частини, популяції або будь-які інші біотичні компоненти екосистем, які мають фактичну або потенційну користь або цінність для людства* (КБР, URL);

2) заміна множини однинною:

– *policies of spatial planning* – *політика просторового планування*: (18)
The Parties shall pursue policies of spatial planning aimed at the protection and sustainable development of the Carpathians... (FC, URL) – *Сторони проводять політику просторового планування, спрямовану на охорону та сталий розвиток Карпат...* (ПК, URL);

– *agricultural policies* – *сільськогосподарська політика*: (24) *The Parties shall maintain the management of land traditionally cultivated in a sustainable manner, and take appropriate measures in designing and implementing their agricultural policies...* (FC, URL) – *Сторони підтримують стале управління земельними ділянками, що традиційно обробляються людиною, і вживають*

відповідних заходів щодо розробки та здійснення їхньої сільськогосподарської політики... (ПК, URL).

Трансформація **додавання** полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу. Трансформація додавання використовується для компенсації семантичних або граматичних втрат, що мають місце в процесі перекладу [26: 113]. При відтворенні концептів міжнародного екологічного права і перекладі додавання окремих лексичних одиниць часто використовується для пояснення описуваних явищ, наприклад:

– *sustainable forest management* – *стале управління лісовими ресурсами*: (26) *The Parties shall pursue policies aiming at promoting and supporting the use of instruments and programs, compatible with internationally agreed principles of sustainable forest management* (FC, URL) – *Сторони проводять політику, спрямовану на сприяння та підтримку використання документів та програм, які відповідають міжнародно-узгодженим принципам щодо сталого управління лісовими ресурсами* (ПК, URL);

– *rehabilitate* – *приймає заходи щодо реабілітації*: (72) (f) *Rehabilitate and restore degraded ecosystems and promote the recovery of threatened species, inter alia, through the development and implementation of plans or other management strategies* (CBD, URL) – *f) Приймає заходи щодо реабілітації і відновлення деградованих екосистем і сприяє відновленню видів, які є під загрозою, зокрема, шляхом розробки і здійснення планів та інших стратегій раціонального використання* (КБР, URL);

– *national decision-making* – *процес прийняття рішень на національному рівні*: (77) (a) *Integrate consideration of the conservation and sustainable use of biological resources into national decision-making*

(CBD, URL) – а) *Передбачає розгляд питань збереження і сталого використання біологічних ресурсів у процесі прийняття рішень на національному рівні* (КБР, URL).

Застосування додавання також може бути зумовлене особливостями слововживання у мові оригіналу та мові перекладу, наприклад:

– *the United Nations General Assembly – Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй: (2) Realizing the importance and ecological, cultural and socio-economic value of mountain regions, which prompted the United Nations General Assembly to declare 2002 the International Year of Mountains...* (FC, URL) – *Усвідомлюючи важливість та екологічну, культурну і соціально-економічну цінність гірських регіонів, що спонукало Генеральну Асамблею Організації Об'єднаних Націй проголосити 2002 рік міжнародним роком гір...* (ПК, URL);

– *the Declaration on Environment and Sustainable Development in the Carpathian and Danube Region – Декларацію з питань довкілля та сталого розвитку в Карпатському та Дунайському регіонах: (4) Recalling the Declaration on Environment and Sustainable Development in the Carpathian and Danube Region (Bucharest, 2001)...* (FC, URL) – *Посилаючись на Декларацію з питань довкілля та сталого розвитку в Карпатському та Дунайському регіонах (Бухарест, 2001 рік)...* (ПК, URL);

– *environmental policies – політика в галузі навколишнього середовища: (69) States have, in accordance with the Charter of the United Nations and the principles of international law, the sovereign right to exploit their own resources pursuant to their own environmental policies...* (CBD, URL) – *Згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй і принципів міжнародного права країни мають суверенне право розробляти свої власні ресурси відповідно до своєї політики в галузі навколишнього середовища...* (КБР, URL).

У деяких випадках додавання може використовуватися також для підвищення персуазивного ефекту нормативного документа, наприклад, *peace for humankind – мир для всього людства*: (61) *Noting that, ultimately, the conservation and sustainable use of biological diversity will strengthen friendly relations among States and contribute to peace for humankind...* (CBD, URL) – *Відзначаючи, що в кінцевому результаті збереження і стале використання біологічного різноманіття підсилить дружні стосунки між країнами і буде сприяти зміцненню миру для всього людства...* (КБР, URL).

Трансформація **вилучення** – виправдане з точки зору еквівалентності перекладу, в першу чергу норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту [26: 113]. Вилучення призводить до спрощення тексту, однак така трансформація є обґрунтованою необхідністю зберегти його «читабельність» у випадку, коли вилучений елемент є очевидним із контексту:

– *environmental risks – ризики*: (45) *(e) a system of early warning, monitoring and assessment of natural and manmade environmental risks and hazards...* (FC, URL) – *e) системі раннього попередження, моніторингу та оцінки природних та техногенних ризиків та загроз...* (ПК, URL);

– *environmental impact assessment – екологічна експертиза*: (82) *(a) Introduce appropriate procedures requiring environmental impact assessment of its proposed projects...* (CBD, URL) – *a) Вводить відповідні процедури, які потребують проведення екологічної експертизи своїх пропонованих проектів...* (КБР, URL).

Таким чином, при відтворенні в перекладі концептів міжнародного екологічного права застосовуються такі граматичні перекладацькі трансформації, як транспозиція, граматичні заміни, додавання та вилучення. Їх застосування продиктоване найчастіше лексичними і граматичними

відмінностями між мовою оригіналу та мовою перекладу, а також необхідністю додати пояснення або вилучити окремий компонент з метою спрощення сприйняття тексту цільовим читачем.

3.2.4 Лексико-граматичні перекладацькі трансформації. Серед лексико-граматичних перекладацьких трансформацій, що застосовуються при відтворенні українською мовою концептів міжнародного екологічного права, виділено антонімічний переклад та цілісне перетворення.

Антонімічний переклад – перекладацька трансформація, що полягає в заміні форми слова або словосполучення на протилежну (позитивної – на негативну й навпаки). Зміст одиниці, котра перекладається, залишається в основному подібним [26: 115]. Причиною застосування антонімічного перекладу є відмінності між мовою оригіналу та мовою перекладу:

– *alien invasive species* – неаборигенні види: (14) *The Parties shall pursue policies aiming at the prevention of introduction of alien invasive species and release of genetically modified organisms...* (FC, URL) – *Сторони проводять політику, спрямовану на запобігання ввезенню неаборигенних видів та поширенню генетично модифікованих організмів...* (PK, URL);

– *virgin forests* – незаймані ліси: (28) *The Parties shall pursue policies aiming at designating protected areas in natural, especially virgin forests in sufficient size and number...* (FC, URL) – *Сторони проводять політику, спрямовану на визначення природоохоронних територій в природних, особливо в незайманих лісах достатнього розміру та кількості...* (PK, URL).

Цілісне перетворення передбачає вираження смислу сказаного на одній мові засобами іншої, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками окремих слів. Така трансформація ставить перед перекладачем вимогу широкої та глибокої соціокультурної компетенції, глибоких знань культури й мови обох народів [26: 115]. Застосування

цілісного перетворення передбачає описову передачу концептів міжнародного екологічного права:

– *remedial action* – заходи щодо виправлення становища: (80) (d) *Support local populations to develop and implement remedial action in degraded areas where biological diversity has been reduced* (CBD, URL) – d) Надає місцевому населенню підтримку у розробці і впровадженні заходів щодо виправлення становища у деградованих районах, у яких зменшилось біологічне різноманіття (КБР, URL);

– *joint contingency plans* – спільні плани на випадок надзвичайних обставин: (84) *...where appropriate and agreed by the States or regional economic Integration organizations concerned, to establish joint contingency plans* (CBD, URL) – ...де це доцільно і узгоджено із зацікавленими країнами або регіональними організаціями економічної інтеграції, розробляє спільні плани на випадок надзвичайних обставин (КБР, URL).

Таким чином, лексико-граматичні перекладацькі трансформації, а саме – антонімічний переклад та цілісне перетворення – при відтворенні концептів міжнародного екологічного права зумовлені відмінностями між мовою оригіналу та мовою перекладу, коли в мові перекладу відсутня така конструкція, що передавала б сенси, закладені у мові оригіналу, без суттєвих змін.

Кількісне співвідношення засобів передачі при передачі концептів міжнародного екологічного права представлено в *Таблиці 3.1*, що свідчить про те, що основним способом передачі концептів міжнародного екологічного права залишаються перекладацькі трансформації (84,9%), у той час, як еквівалентний переклад можливий лише у 15,1% проаналізованих випадків.

Таблиця 3.1

Засоби відтворення при перекладі концептів міжнародного екологічного права

Способи перекладу	Кількість	Частка
1. Еквівалентний переклад	19	15,1%
2. Перекладацькі трансформації	107	84,9%
<i>1) лексичні трансформації</i>	25	19,8%
– практична транскрипція	5	4%
– транслітерація	8	6,3%
– калькування	12	9,5%
<i>2) лексико-семантичні трансформації</i>	31	24,6%
– диференціація	16	12,7%
– генералізація	4	3,2%
– конкретизація	3	2,4%
– модуляція	8	6,3%
<i>3) граматичні трансформації</i>	40	31,7%
– транспозиція	2	1,6%
– граматичні заміни	24	19%
– додавання	12	9,5%
– вилучення	2	1,6%
<i>4) лексико-граматичні трансформації</i>	11	8,7%
– антонімічний переклад	2	1,6%
– цілісне перетворення	9	7,1%
Загалом	126	100%

Серед перекладацьких трансформацій основними є граматичні (31,7%), зумовлені найчастіше лексичними і граматичними розбіжностями між мовою оригіналу та мовою перекладу. Також суттєвими є частки застосування лексико-семантичних (24,6%) та лексичних (19,8%) перекладацьких трансформацій; перші покликані розтлумачити значення мовної одиниці, що перекладається, останні – передати максимально точно її значення та форму. Лексико-граматичні трансформації (8,7%) зумовлені необхідністю передачі конструкцій, що не мають лексичних та граматичних відповідностей у мові перекладу.

Висновки до розділу 3

1. Засобами передачі при перекладі концептів міжнародного екологічного права постають еквіваленти та перекладацькі трансформації. Добір еквівалентів можливий у 15,1% проаналізованих випадків. Еквівалентний переклад стосується здебільшого однокомпонентних лексичних одиниць загальноживаної мови або ж термінології чи сталих виразів власне міжнародного екологічного права. Можливе використання як повних еквівалентів, так і часткових; останні відрізняються в мові оригіналу та мові перекладу повним збігом лексичного і семантичного компонентів і лише частковим збігом граматичної форми.

2. Найчастіше ж концепти міжнародного екологічного права передаються при перекладі шляхом застосування перекладацьких трансформацій (84,9%). Серед перекладацьких трансформацій основними є граматичні (31,7%). Також суттєвими є частки застосування лексико-семантичних (24,6%) та лексичних (19,8%) перекладацьких трансформацій. Лексико-граматичні трансформації (8,7%) зумовлені необхідністю передачі конструкцій, що не мають лексичних та граматичних відповідностей у мові перекладу. У розрізі окремих перекладацьких трансформацій, найчастіше концепти міжнародного екологічного права передаються при перекладі шляхом застосування граматичних замінів (19%), диференціації (12,7%), калькування (9,5%) та додавання (9,5%).

ВИСНОВКИ

Концепт є об'єктом вивчення когнітивної лінгвістики та визначається як інформаційна когнітивна структура свідомості, певним чином організована та вбудована до колективної чи індивідуальної концептосистеми. Існує декілька підходів до класифікації концептів: за можливою співмірністю у будь-яких мірних величинах; з точки зору унікальності для певної культури; відповідно до характеру їхньої об'єктивації тощо.

Перекладач, що займається юридичними текстами, повинен дотримуватися не тільки правил іноземної мови, а й норм іноземної правової системи, що зумовлює необхідність точного відтворення концептуального наповнення тексту. При перекладі юридичних текстів спостерігається невідповідність мовних та концептуальних картин світу двох лінгвокультурних спільнот, тому при перекладі доцільним є використання концептуального аналізу, що розглядає семіотичні компоненти в тісному зв'язку з текстовим. Випадки відтворення при перекладі юридичних концептів підпадають під одну із трьох категорій: концепт може мати ідентичний еквівалент у мові перекладу; концепт може мати лише приблизно подібний концепт у мові перекладу; концепт не має близьких або приблизних еквівалентів у правовій системі мови перекладу.

Дискурс міжнародного екологічного права визначається як комунікативна ситуація, що виконує креативно-деонтичну функцію узгодження правових цінностей шляхом їхнього припису або рекомендації як моделей поведінки у сфері екології, а також координує національні, групові, інституційні стратегії суб'єктів-держав щодо відносин між людиною і навколишнім середовищем або впливу людської діяльності на довкілля та наслідків цього впливу на саму людину. Основними рисами дискурсу міжнародного екологічного права, що визначають специфіку його перекладу,

постають спрямованість на передачу когнітивної інформації, інтенціональність та імперативність. При відтворенні текстів дискурсу міжнародного екологічного права важливим є досягнення не лише лінгвістичної, а і правової адекватності перекладу, тому важливим аспектом перекладу міжнародно-правових текстів з екології постає необхідність точної передачі їх концептуального наповнення.

Фреймовий аналіз концептів дискурсу міжнародного екологічного права, представлених у міжнародних угодах сфери екології, демонструє, що концепт INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ представлено в якості сукупності фреймів, які мають певне концептуальне наповнення: ядрну зону концепта INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’ утворюють, концепти, що належать до фреймів «міжнародне екологічне право як взаємодія людей» (14 концептів), «міжнародне екологічне право як засіб збереження природних багатств» (11 концептів) та «міжнародне екологічне право як репрезентація природи» (10 концептів); периферія концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’, своєю чергою, утворена концептами, що належать до фреймів «міжнародне екологічне право як загальне благо» (5 концептів), «міжнародне екологічне право як захист від катастроф» (4 концепта) та «міжнародне екологічне право як засіб освіти» (4 концепта).

З точки зору мовної репрезентації, концепти міжнародного екологічного права найчастіше вербалізуються словосполученнями (84,5%), серед яких найбільш розповсюдженими є двохкомпонентні (56%) та трьохкомпонентні (24,1%). Двохкомпонентні словосполучення представлені найчастіше моделями «прикметник + іменник» (38,8%) та «іменник + іменник» (12,9%), трьохкомпонентні – моделями «прикметник + іменник + іменник» (8,6%) та «прикметник + прикметник + іменник» (5,2%). Концепти міжнародного екологічного права вербалізуються за допомогою слів у 15,5% випадків, найчастіше – іменниками (12,1%).

За семантичним наповненням засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права розподілено на загальноживану лексику, а також лексику сфери економії, міжнародних відносин, права і міжнародного права. При цьому найчастіше засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права належать до спеціальної лексики (86,2%). Серед мовних одиниць спеціальної лексики кількісно переважають такі, що належать до сфери екології (54,3%), рідше використана лексика права та міжнародного права (20,7%) і лексика сфери міжнародних відносин (11,2%). Одиниці загальноживаної лексики використовуються як засоби вербалізації концептів міжнародного екологічного права значно рідше (13,8%).

Засобами передачі при перекладі концептів міжнародного екологічного права постають еквіваленти (15,1%) та перекладацькі трансформації (84,9%). Еквівалентний переклад (15,1%) стосується здебільшого однокомпонентних лексичних одиниць загальноживаної мови або ж термінології чи сталих виразів власне міжнародного екологічного права. Можливе використання як повних еквівалентів, так і часткових; часткові еквіваленти відрізняються в мові оригіналу та мові перекладу повним збігом лексичного і семантичного компонентів і лише частковим збігом граматичної форми.

Найчастіше ж концепти міжнародного екологічного права передаються при перекладі шляхом застосування перекладацьких трансформацій (84,9%), серед яких основними є граматичні (31,7%), зумовлені найчастіше лексичними і граматичними розбіжностями між мовою оригіналу та мовою перекладу. Також суттєвими є частки застосування лексико-семантичних (24,6%) та лексичних (19,8%) перекладацьких трансформацій; перші покликані розтлумачити значення мовної одиниці, що перекладається, останні – передати максимально точно її значення та форму. Лексико-граматичні трансформації (8,7%) зумовлені необхідністю передачі конструкцій, що не мають лексичних та граматичних відповідностей у мові перекладу. У розрізі окремих перекладацьких трансформацій, найчастіше

концепти міжнародного екологічного права передаються при перекладі шляхом застосування граматичних замінів (19%), зумовлених лексико-граматичними розбіжностями між мовою оригіналу та мовою перекладу, диференціації (12,7%) як засобу тлумачення значення мовної одиниці, калькування (9,5%) як засобу збереження зовнішньої та внутрішньої форми мовної одиниці, та додавання (9,5%), що дозволяє тлумачити для читача потенційно проблемні фрагменти тексту.

Проведене дослідження демонструє широкі перспективи для подальших розвідок. Зокрема, додаткової уваги потребує вивчення фреймової структури концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW 'МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО', а також подальша розробка типології концептів міжнародного екологічного права відповідно до представлених у даному дослідженні класифікацій. До того ж, перспективним є діахронне вивчення специфіки відтворення концептів міжнародного екологічного права у перекладі, оскільки з плином часу вимоги до юридичного перекладу змінюються, що відображається у перекладах нормативно-правових документів, виконаних у різні часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово. *Русская словесность: от теории словесности к структуре текста*. Москва: Academia, 1997. С. 267—279.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Пер. с фр. Ю. Н. Караулова. Москва: УРСС. 2002. 446 с.
3. Бехта І. А. Художньо-естетичні концепти англомовного літературно-художнього твору модернізму. *Науковий вісник Волинського державного університету. Серія Філологічні науки*. 2007. № 4. С. 308—311.
4. Бідна Т. О. Реалізація концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК в оригіналі та перекладах художнього тексту (на матеріалі перекладів романів М. Мітчел “Gone with the Wind” і Дж. Голсуорсі “The Forsyte Saga”): дис. на здоб. наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.16 «Перекладознавство» / Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кіровоград, 2012. 304 с.
5. Вискушенко С. А., Мосієнко О. В., Нідзельська Ю. М. Особливості англо-українського перекладу юридичних текстів. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу: Збірник наукових праць*. За заг. ред. М. В. Полховської, Н. Д. Борисенко, О. В. Мосієнко. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. С. 9—12.
6. Гак В. Г. Высказывание и ситуация. *Проблемы структурной стилистики: сб. науч. тр. МГИИЯ им. М. Тореца*. Под ред. Т. Г. Баталовой. Москва: Наука, 1973. С. 349–372
7. Голубенко Н. І. Відтворення англомовних репрезентацій концептосфери американського півдня в українському художньому перекладі (на матеріалі американських романів ХІХ – ХХ ст.): дис. на здоб. наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.16 «Перекладознавство» / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2016. 219 с.

8. Гошко К. О. Когнітивний дисонанс у перекладацькому дискурсі як показник пошуку адекватного перекладу. Хмельницький: Хмельницький національний університет, 2021. 92 с.

9. Гудзь Н. Екологічний дискурс в лінгвістичних описах. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9603/1/%D0%93%D1%83%D0%B4%D0%B7%D1%8C%204.pdf> (дата звернення: 08.09.2022).

10. Дороховська М. Концепт як базовий термін когнітивної лінгвістики. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми викладання іноземних мов у закладах вищої освіти» (20 травня 2021, м. Мелітополь)*. Мелітополь: Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2021. С. 45—49.

11. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України. *Урядовий кур'єр*. 2002. № 100. С. 5—12.

12. Каліщук Д. М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу. *Вісник СумДУ*. 2006. Т. 1. № 11 (95). С. 153—159

13. Карасик В. И. Этноспецифические концепты. *Введение в когнитивную лингвистику*. Отв. ред. М. В. Пименова. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2005. С. 61—105.

14. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.

15. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.16 «Перекладознавство» / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2011. 15 с.

16. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.

17. Ковбасюк Л. А. Сучасні лінгвістичні теорії. Київ: [б.в.], 2008. 96 с.

18. Кравченко Н. К. Міжнародно-правовий дискурс: когнітивно-комунікативний аспект: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня доктора філолог. наук: 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2007. 31 с.

19. Круківський В. І., Турчанінова В. Є. Комунікативно-прагматичні особливості референційного підходу до значення юридичного концепту (на матеріалі французької мови). *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (15 березня 2018 р.)*. Київ: КНЕУ, 2018. С. 154—158.

20. Кубрякова Е. С. О понятии дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике: обзор. *Дискурс, речь, речевая деятельность. Функциональные и структурные аспекты*. Москва: ИНИОН РАН, 2000. С. 7—25.

21. Кудря І. Г. Міжнародне право: між теоретичним дискурсом та історичною практикою. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2019. Т. 30 (69). № 2. С. 125—129.

22. Левитан К. М. Юридический перевод: основы теории и практики. Учебное пособие. Москва: Проспект, 2014. 338 с.

23. Лук'янова Т. Г. Об'єктивація гендерних стереотипів англomовними атрибутивними сполученнями, що позначають природні характеристики людини. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2431/1/209-212.pdf> (дата звернення: 08.09.2022).

24. Лук'янченко М. П. Французька екзистенціальна проза в українських перекладах: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.16 «Перекладознавство» / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006. 20 с.

25. Луньова Т. В. Лексикалізований концепт ГАРМОНІЯ в сучасній англійській мові: структура і комбінаторика: дис. на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2006. 348 с.

26. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Київ: Ленвіт, 2006. 175 с.
27. Науменко А. Перевод как дидактика и как наука, или перевод лингвистический и концептуальный. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2009. № 81 (4). С. 102—109.
28. Непийвода В. Проблеми вдосконалення української термінології в галузі довкільного права. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2106/Nepuyivoda_Problemy%20vdoskonalennia.pdf (дата звернення: 08.09.2022).
29. Новікова О. В. Вербальна об'єктивація концептів CAT і DOG у сучасній англійській лінгвокультурі: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 22 с.
30. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Москва: АСТ, 2007. 314с.
31. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Белая Е. А., 2013. 307 с.
32. Ранцев-Сікора Д. Конфлікт у польському екологічному дискурсі: спроба конwersаційного аналізу. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг: Науково-теоретичний часопис*. 2005. № 2. С. 70—84.
33. Ржевська Д. Концепт у когнітивній лінгвістиці (на прикладі оноματοпоетичної лексики). *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2018. № 21. Т. 2. С. 58—64.
34. Сапун К. В., Селезньова Р. В. Огляд публіцистичної екологічної лексики німецької мови у перекладацькому аспекті. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 61—65.
35. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

36. Семенюк І. С. Мовні засоби відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та публіцистиці: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 256 с.
37. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание.* Под ред. И. А. Стернина. Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. С. 58—65.
38. Стросон П. Ф. Идентифицирующая референция и истинностное значение. Пер. с англ. *Новое в зарубежной лингвистике.* 1982. № XIII. С. 55—86.
39. Теорія міжнародного права: навчально-методичний посібник. За ред. О. В. Бігняка. Херсон: Видавництво «Гельветика», 2020. 224 с.
40. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса. Санкт-Петербург: Ювента, 1999. 318 с.
41. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. Пер. с нем. Москва: Издательство «Весь Мир», 2003. 416 с.
42. Хмара В., Миропольська К. Особливості відтворення фразеологічних одиниць з зоосемічним компонентом при англо-українському перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу.* 2014. № 5. С. 176—178.
43. Хорошун О. До питання типології концептів. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія».* 2022. № 49. С. 217—221.
44. Хорошун О. О. Концепт як основне поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету. Серія: Філологічні науки.* 2010. № 49. С. 158—161.
45. Червонецький В. В., Червонецька С. С. Переклад текстів екологічної тематики з англійської мови на українську: лексико-семантичний аспект. *Термінологічний вісник.* 2015. № 3 (2). С. 94—101.
46. Шевченко О. М., Шевченко Н. С. Когнітивна лінгвістика як напрям мовознавчого дослідження. *Молодий вчений.* 2020. № 7.1 (83.1). С. 142—145.

47. Шепелев А. Н. Характеристика юридичної мови. Соціально-економічні явища і процеси. 2012. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristika-yuridicheskogo-yazyka> (дата звернення: 08.09.2022).

48. Шлепнев Д. Н., Зурабов А. Л. Прагматичні аспекти юридичного перекладу: фактор цільової аудиторії, класифікація рецепторів. URL: <http://www.france-jus.ru/upload/library/> (дата звернення: 08.09.2022).

49. Abdikalyk K. S., Abitzhanova Z. A., Otarbekova Z. K., Kaidarova K. K., Seidullayeva G. A. Concept as the Main Research Object of Cognitive Linguistics. *International Journal of Environmental & Science Education*. 2016. Vol. 11. No. 10. P. 3167—3178.

50. Bentham J. An Introduction to the Principles of Morals and Legislation. URL: <https://www.econlib.org/library/Bentham/bnthPML.html> (дата звернення: 08.09.2022).

51. Bruner J. S. The role of dialogue in language acquisition. *The Child's Concept of Language*. Ed. by A. Sinclair, R. J. Jarvella, W. J. M. Levelt. New York: Springer-Verlag, 1978. P. 241—256.

52. Clark H., Marshall C. Definite Reference and Mutual Knowledge. *Elements of Discourse Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. P. 10—63.

53. Croft W., Alan D. Cognitive Linguistics. Cambridge: The UK CUP, 2004. 256 p.

54. Cruz P. de. Comparative Law in a Changing World. London: Routledge-Cavendish, 2007. 544 p.

55. Dijk T. A. van. Discourse and communication. Berlin / New York: de Gruyter, 1985. 380 p.

56. Harris G. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. № 17. P. 1—30.

57. Humboldt W. von. The Heterogeneity of Language and its Influence on the Intellectual Development of Mankind. *Phainomena*. 2006. Vol. 55. P. 45—50.

58. Kjær A. L. On the Structure of Legal Knowledge: The Importance of Knowing Legal Rules for Understanding Legal Texts. *Language, Text and Knowledge. Mental Models of Expert Communication*. Ed. by L. Lundquist, R. J. Jarvella. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2000. P. 127—161.

59. Kravchenko N., Pasternak N. Institutional eco-pragmatics vs. Anthropo-pragmatics: problems, challenges, research perspectives. *Cogito: Multidisciplinary Research Journal*. 2020. Vol. XII. No. 2. P. 24—39.

60. Kravchenko N., Prokopchuk M., Pozhar A., Kozyarevych-Zozulya L., Rozhkov Y. Illocutionary Pragmatic Adaptation Challenge: Ukrainian Translations of English-language Soft Law Texts. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 7. No. 2 (49). P. 267—276.

61. Kroeber A. L. Franz Boas: The Man. American Anthropological Association. Memoirs. 1943. Vol. 61. P. 5—26.

62. Lakoff G. Categories: An essay in cognitive linguistics. *LiMed. Linguistics in the morning calm: Selected papers from the SICOL-1981*. Seoul: Hanship, 1982. P. 139—193.

63. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 256 p.

64. Ludwig K. The Mind-Body Problem: An Overview. *The Blackwell Guide to Philosophy of Mind*. Ed. by S. P. Stich, T. A. Warfield. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2003. P. 4.

65. Miller G. A. Images and models, similes and metaphors. *Metaphor and thought*. Ed. by A. Ortony. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. P. 357—400.

66. Nemickien Z. “Concept” in Modern Linguistics: The Component of the Concept “Good”. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/62656539.pdf> (дата звернення: 10.01.2022).

67. Ross A. On the concepts of State in constitutional law. *Rights: French review of legal theory, philosophy and culture*. 1996. No. 23. P. 131—144.

68. Rotman E. The inherent problems of legal translation: theoretical aspects. *Ind. Int'l & Comp. L Rev.* 1995. Vol. 6 (1). P. 187—196.
69. Sapir E., Selected writings in language, culture and personality. Ed. by D. Mandelbaum. Berkeley: University of California Press, 1949. 642 p.
70. Steciag M. Environmental Discourse in Public Debate in Poland: Relativization, Exclusion and Acceptance. *Language and Ecology.* 2010. Vol. 3. № 2. P. 1—16.
71. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. *Concept Structuring Systems.* Cambridge: MIT Press, 2000. P. 104—118.
72. Udina N. Law Education: Language and Legal Translation Perspectives. *Procedia – Social and Behavioral Sciences.* 2015. Vol. 214. P. 1134—1138.
73. Vermeer H. J. A Scopus Theory of Translation: Some arguments for and against. Heidelberg: TextconText, 1996. 136 p.
74. Whorf B. L. Language, Thought, and Reality. Ed. by J. B. Carroll. Cambridge: MIT Press, 1956. 278 p.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(ЛЭС) — Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь.* Москва: Советская энциклопедия, 1990. С. 136—137.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

(КБР) — Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 08.07.2022).

(PK) — Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text (дата звернення:
08.07.2022).

(CBD) — Convention on Biological Diversity. URL:
<https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> (дата звернення: 08.07.2022).

(FC) — The Framework Convention on the Protection and Sustainable
Development of the Carpathians (Carpathian Convention). URL:
<http://www.carpathianconvention.org/text-of-the-convention.html> (дата
звернення: 08.07.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

**Концепти міжнародного екологічного права та їх відтворення при
перекладі**

№	Фрагмент тексту	Переклад
1.	<p><i>Acknowledging that the Carpathians are <u>a unique natural treasure</u> of great beauty and ecological value, an important <u>reservoir</u> of <u>biodiversity</u>, the headwaters of major rivers, an essential habitat and refuge for many endangered species of plants and animals and Europe's largest area of virgin forests, and aware that the Carpathians constitute a major ecological, economic, cultural, recreational and living environment in the heart of Europe, shared by numerous peoples and countries...</i> (FC, URL).</p>	<p><i>Визнаючи, що Карпати є <u>унікальним природним скарбом</u> визначної краси та екологічної цінності, важливим <u>центром</u> <u>біорізноманіття</u>, головним водозбором великих річок, необхідним середовищем існування та притулком для багатьох видів рослин і тварин, які знаходяться під загрозою зникнення та найбільшою у Європі територією з незайманими лісами, та усвідомлюючи, що Карпати є важливою частиною екологічного, економічного, культурного, рекреаційного довкілля та середовища існування у серці Європи, спільного для багатьох народів та країн...</i> (PK, URL).</p>
2.	<p><i>Realizing the importance and</i></p>	<p><i>Усвідомлюючи важливість та</i></p>

	<i>ecological, cultural and socio-economic value of mountain regions, which prompted the <u>United Nations General Assembly</u> to declare 2002 the <u>International Year of Mountains</u>... (FC, URL).</i>	<i>екологічну, культурну і соціально-економічну цінність гірських регіонів, що спонукало <u>Генеральну Асамблею Організації Об'єднаних Націй</u> проголосити 2002 рік міжнародним роком гір... (PK, URL).</i>
3.	<i>Recognizing the importance of Mountain areas, as enshrined in Chapter 13 (Sustainable Mountain Development) of the <u>Declaration on Environment and Development</u> ("Agenda 21", Rio de Janeiro, 1992), and in the <u>Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development</u>... (FC, URL).</i>	<i>Визнаючи важливість гірських регіонів, як це закріплено у розділі 13 (Сталий розвиток гірських регіонів) <u>Декларації щодо довкілля та розвитку</u> («Порядок денний на 21 сторіччя», Ріо-де-Жанейро, 1992 рік), а також у <u>Плані дій Світового Самміту з проблем сталого розвитку</u>... (PK, URL).</i>
4.	<i>Recalling the <u>Declaration on Environment and Sustainable Development in the Carpathian and Danube Region</u> (Bucharest, 2001)... (FC, URL).</i>	<i>Посилаючись на <u>Декларацію з питань довкілля та сталого розвитку в Карпатському та Дунайському регіонах</u> (Бухарест, 2001 рік)... (PK, URL).</i>
5.	<i>Recognizing that the Carpathians constitute the living environment for the local people, and acknowledging the contribution of the local people to sustainable social, cultural and economic development, and to</i>	<i>Визнаючи, що Карпати являють собою середовище, в якому проживає місцеве населення, та визнаючи внесок місцевого населення у сталий соціальний, культурний і економічний</i>

	<i>preserving traditional knowledge in the Carpathians...</i> (FC, URL).	<i>розвиток та у збереження традиційних знань у Карпатах...</i> (PK, URL).
6.	<i>Acknowledging the importance of sub-regional cooperation for the protection and sustainable development of the Carpathians in the context of the “Environment for Europe” process...</i> (FC, URL).	<i>Визнаючи важливість субрегіональної співпраці для охорони та сталого розвитку Карпат у контексті процесу «Довкілля для Європи»...</i> (PK, URL).
7.	<i>Recognizing the experience gained in the framework of the Convention on the Protection of the Alps (Salzburg, 1991) as a successful model for the protection of the environment and sustainable development of mountain regions, providing a sound basis for new partnership initiatives and further strengthening of cooperation between Alpine and Carpathian states...</i> (FC, URL).	<i>Визнаючи досвід, отриманий в рамках Конвенції щодо охорони Альп (Зальцбург, 1991 рік), як успішну модель для охорони довкілля та сталого розвитку гірських регіонів, що забезпечує гарну основу для нових партнерських ініціатив та подальшого зміцнення співпраці між Альпійськими та Карпатськими державами...</i> (PK, URL).
8.	<i>Being aware of the fact that efforts to protect, maintain and sustainably manage the natural resources of the Carpathians cannot be achieved by one country alone and require regional cooperation, and of the added value of transboundary</i>	<i>Усвідомлюючи той факт, що зусилля, спрямовані на охорону, збереження та стале використання природних ресурсів Карпат, не можуть бути досягнуті лише однією країною, а вимагають регіональної</i>

	<i>cooperation in achieving ecological coherence... (FC, URL).</i>	<i>співпраці; а також, що зростає важливість <u>транскордонного співробітництва</u> у досягненні екологічної цілісності... (PK, URL).</i>
9.	<i>Each Party may extend the application of this Convention and its Protocols to additional parts of its <u>national territory</u> by making a declaration to the Depositary, provided that this is necessary to implement the provisions of the Convention (FC, URL).</i>	<i>Кожна Сторона може поширити застосування цієї Конвенції та її протоколів на додаткові частини її <u>національної території</u>, зробивши відповідну заяву Депозитарію, за умови, що таке розширення необхідне для виконання положень Конвенції (PK, URL).</i>
10.	<i>The Parties shall pursue a <u>comprehensive policy</u> and cooperate for the protection and sustainable development of the Carpathians with a view to inter alia improving quality of life, strengthening local economies and communities, and <u>conservation of natural values and cultural heritage</u> (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять <u>всебічну політику</u> та співпрацюють для охорони та сталого розвитку Карпат з метою, зокрема, поліпшення якості життя, зміцнення місцевих економік та громад, <u>збереження природних цінностей та культурної спадщини</u> (PK, URL).</i>
11.	<i>The Parties shall pursue policies aiming at conservation, sustainable use and restoration of <u>biological and landscape diversity</u> throughout the Carpathians (FC, URL).</i>	<i>Сторони здійснюють політику, спрямовану на збереження, стале використання та відтворення <u>біологічного та ландшафтного різноманіття</u> на всій території</i>

		<i>Карпат (ПК, URL).</i>
12.	<i>The Parties shall take appropriate measures to ensure a high level of protection and sustainable use of <u>natural and semi-natural habitats</u>, their continuity and connectivity, and species of flora and fauna being characteristic to the Carpathians, in particular the protection of <u>endangered species</u>, <u>endemic species</u> and <u>large carnivores</u> (FC, URL).</i>	<i>Сторони вживають відповідних заходів для того, щоб забезпечувати високий рівень охорони та сталого використання <u>природних та напівприродних середовищ існування</u>, їхню цілісність і взаємозв'язок, а також видів флори і фауни, характерних для Карпат та, зокрема, охорону <u>зникаючих видів</u>, <u>ендемичних видів</u> та <u>великих хижаків</u> (ПК, URL).</i>
13.	<i>The Parties shall promote adequate maintenance of semi-natural habitats, <u>the restoration of degraded habitats</u>, and support the development and implementation of relevant management plans (FC, URL).</i>	<i>Сторони сприяють належному поводженню з напівприродними середовищами існування, <u>відтворенню деградованих середовищ існування</u> та підтримують розробку та виконання відповідних планів управління (ПК, URL).</i>
14.	<i>The Parties shall pursue policies aiming at the prevention of introduction of <u>alien invasive species</u> and release of <u>genetically modified organisms</u> threatening ecosystems, habitats or species, their control or eradication (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, спрямовану на запобігання ввезенню <u>неаборигенних видів</u> та поширенню <u>генетично модифікованих організмів</u>, які становлять загрозу екосистемам, середовищам існування чи видам,</i>

		<i>а також на їхній контроль або знищення (PK, URL).</i>
15.	<i>The Parties shall develop and / or promote compatible monitoring systems, <u>coordinated regional inventories of species and habitats</u>, <u>coordinated scientific research</u>, and <u>their networking</u> (FC, URL).</i>	<i>Сторони розвивають сумісні системи моніторингу, <u>координовані регіональні інвентаризації видів та середовищ існування</u>, <u>координовані наукові дослідження та їхню роботу у мережі і / або сприяють їм</u> (PK, URL).</i>
16.	<i>The Parties shall cooperate in developing an ecological network in the Carpathians, as a constituent part of <u>the Pan-European Ecological Network</u>, in establishing and supporting a <u>Carpathian Network of Protected Areas</u>, as well as enhance conservation and sustainable management in the areas outside of protected areas (FC, URL).</i>	<i>Сторони співпрацюють щодо розвитку екологічної мережі в Карпатах як складової частини <u>всесвітової екологічної мережі</u>, створення та підтримання <u>Карпатської мережі природоохоронних територій</u>, а також посилюють заходи щодо збереження та сталого управління на територіях, розташованих за межами природоохоронних територій (PK, URL).</i>
17.	<i>The Parties shall take appropriate measures to integrate the objective of conservation and sustainable use of biological and landscape diversity</i>	<i>Сторони вживають відповідних заходів для включення цілей збереження та сталого використання біологічного та</i>

	<p>into <u>sectoral policies</u>, such as mountain agriculture, mountain forestry, river basin management, tourism, transport and energy, industry and mining activities (FC, URL).</p>	<p>ландшафтного різноманіття до окремих напрямків державної політики, таких як гірське сільське господарство, гірське лісове господарство, управління басейнами річок, туризм, транспорт та енергетика, промисловість та гірничодобувна діяльність (ПК, URL).</p>
18.	<p>The Parties shall pursue <u>policies of spatial planning</u> aimed at the protection and sustainable development of the Carpathians, which shall take into account the specific ecological and socio-economic conditions in the Carpathians and their <u>mountain ecosystems</u>, and provide benefits to the local people (FC, URL).</p>	<p>Сторони проводять <u>політику просторового планування</u>, спрямовану на охорону та сталий розвиток Карпат, яка враховує особливі екологічні та соціально-економічні умови в Карпатах та їхніх <u>гірських екосистем</u>, та є вигідним для місцевого населення (ПК, URL).</p>
19.	<p>The Parties shall aim at coordinating spatial planning in <u>bordering areas</u>, through developing transboundary and/or regional spatial planning policies and programmes, enhancing and supporting co-operation between relevant regional and local institutions (FC, URL).</p>	<p>Сторони прагнуть координувати просторове планування на <u>прикордонних територіях</u>, шляхом розробки транскордонних та / або регіональних політики та програм просторового планування, покращення та підтримки співпраці між відповідними регіональними та</p>

		місцевими установами (ПК, URL).
20.	<i>Taking into account the hydrological, biological and ecological, and other specificities of mountain river basins, the Parties shall: (a) take appropriate measures to promote policies integrating <u>sustainable use of water resources</u>, with <u>land-use planning</u>, and aim at pursuing policies and plans based on an integrated river basin management approach, recognizing the importance of pollution and flood management, prevention and control, and reducing water habitats fragmentation... (FC, URL).</i>	Сторони, враховуючи гідрологічні, біологічні і екологічні, а також інші особливості басейнів гірських річок: а) вживають відповідних заходів для сприяння політиці, що поєднує <u>стале використання водних ресурсів та планування землекористування</u> , маючи на меті здійснення політики та планів, які ґрунтуються на інтегрованому підході щодо управління річковими басейнами, визнаючи важливість попередження, управління і контролю над забрудненнями і повеннями, зменшення фрагментації водних середовищ існування... (ПК, URL).
21.	<i>(b) pursue policies aiming at <u>sustainable management of surface and groundwater resources</u>, ensuring adequate supply of good quality surface and groundwater as needed for sustainable, balanced and equitable water use, and adequate sanitation and treatment of waste water... (FC, URL).</i>	б) проводять політику, спрямовану на <u>стале управління поверхневими та підземними водними ресурсами</u> , забезпечуючи достатнє постачання поверхневих та підземних вод гарної якості, яке необхідне для сталого, збалансованого та раціонального водокористування,

		<i>а також належне знезараження та обробку стічних вод (ПК, URL).</i>
22.	<i>(c) pursue policies aiming at conserving natural watercourses, springs, lakes and groundwater resources as well as preserving and protecting wetlands and wetland ecosystems, and protecting against <u>natural and anthropogenic detrimental effects</u> such as <u>flooding</u> and <u>accidental water pollution</u>... (FC, URL)</i>	<i>с) проводять політику, спрямовану на збереження природних водостоків, джерел, озер та ресурсів підземних вод, а також на збереження та охорону водно-болотних угідь і водно-болотних екосистем, охорону від <u>негативних природних та антропогенних явищ</u>, таких як <u>повені та аварійне забруднення водних ресурсів</u>... (ПК, URL).</i>
23.	<i>(d) further develop a coordinated or joint system of measures, activities and <u>early warning</u> for transboundary impacts on the water regime of flooding and accidental water pollution, as well as co-operate in preventing and reducing the damages and giving assistance in restoration works... (FC, URL).</i>	<i>д) продовжують розробляти узгоджену або спільну систему заходів, дій та <u>раннього попередження</u> щодо транскордонних впливів на водний режим повеней і аварійного забруднення водних ресурсів, а також співпрацюють щодо запобігання та зменшення пошкоджень та надання допомоги у роботах з відновлення (ПК, URL).</i>
24.	<i>The Parties shall maintain the management of land traditionally</i>	<i>Сторони підтримують стале управління земельними ділянками,</i>

	<p><i>cultivated in a sustainable manner, and take appropriate measures in designing and implementing their <u>agricultural policies</u>, taking into account the need of the protection of mountain ecosystems and landscapes, the importance of biological diversity, and the specific conditions of mountains as less favoured areas (FC, URL).</i></p>	<p><i>що традиційно обробляються людиною, і вживають відповідних заходів щодо розробки та здійснення їхньої <u>сільськогосподарської політики</u>, враховуючи потреби щодо охорони гірських екосистем та ландшафтів, важливості біологічного біорізноманіття, а також враховуючи менш сприятливі умови для розвитку сільського господарства в гірських районах (ПК, URL).</i></p>
25.	<p><i>The Parties shall pursue policies aiming at developing and designing appropriate instruments, such as the crucially important <u>agri-environmental programs</u> in the Carpathians, enhancing integration of environmental concerns into agricultural policies and land management plans, while taking into account the high ecological importance of Carpathian mountain ecosystems, such as natural and semi-natural grasslands, as part of the ecological networks, landscapes and traditional land-use (FC, URL).</i></p>	<p><i>Сторони проводять політику, спрямовану на розвиток та розробку відповідних документів, таких як надзвичайно важливі <u>агроекологічні програми</u> у Карпатах, які сприяють інтеграції екологічних інтересів до сільськогосподарської політики та планів управління земельними ресурсами, враховуючи при цьому важливе екологічне значення Карпатських гірських екосистем, таких як природні та напівприродні пасовища як частини екологічних</i></p>

		<i>мереж, ландшафтів та традиційного землекористування (PK, URL).</i>
26.	<i>The Parties shall pursue policies aiming at promoting and supporting the use of instruments and programs, compatible with internationally agreed principles of <u>sustainable forest management</u> (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, спрямовану на сприяння та підтримку використання документів та програм, які відповідають міжнародно-узгодженим принципам щодо <u>сталого управління лісовими ресурсами</u> (PK, URL).</i>
27.	<i>The Parties shall apply sustainable mountain forest management practices in the Carpathians, taking into account the multiple functions of forests, the high ecological importance of the Carpathian <u>mountain ecosystems</u>, as well as the less favourable conditions in mountain forests (FC, URL).</i>	<i>Сторони використовують практику щодо сталого управління гірськими лісами у Карпатах, враховуючи численні функції лісів, важливе екологічне значення Карпатських <u>гірських екосистем</u>, а також менш сприятливі умови у гірських лісах (PK, URL).</i>
28.	<i>The Parties shall pursue policies aiming at designating protected areas in natural, especially <u>virgin forests</u> in sufficient size and number, with the purpose to restrict or adapt their use according to the objectives of conservation to be achieved (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, спрямовану на визначення природоохоронних територій в природних, особливо в <u>незайманих лісах</u> достатнього розміру та кількості для того, щоб обмежити чи пристосувати їхнє використання відповідно до</i>

		<i>поставлених завдань щодо їхнього збереження (ПК, URL).</i>
29.	<i>The Parties shall promote practice of <u>environmentally sound</u> agricultural and forestry measures assuring appropriate retention of precipitation in the mountains with a view to better prevent flooding and increase safety of life and assets (FC, URL).</i>	<i>Сторони сприяють застосуванню <u>безпечних для довкілля</u> заходів у сільському та лісовому господарстві, які забезпечують необхідну затримку опадів у горах з метою кращого запобігання повеням та підвищення безпеки життя і майна (ПК, URL).</i>
30.	<i>The Parties shall pursue policies of sustainable transport and infrastructure planning and development, which take into account the specificities of the mountain environment, by taking into consideration the protection of sensitive areas, in particular biodiversity-rich areas, <u>migration routes</u> or areas of international importance, the protection of biodiversity and landscapes, and of areas of particular importance for tourism (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику планування і розвитку щодо сталого транспорту та інфраструктури з урахуванням особливостей гірського довкілля, необхідності охорони вразливих територій, зокрема регіонів, багатих на біорізноманіття, територій, на яких знаходяться <u>міграційні шляхи</u>, або тих, що мають міжнародне значення, охорону біологічного різноманіття та ландшафтів, а також тих територій, що мають особливе значення для туризму (ПК, URL).</i>
31.	<i>The Parties shall cooperate towards developing sustainable transport</i>	<i>Сторони співпрацюють щодо розробки сталої транспортної</i>

	<i>policies which provide the benefits of mobility and access in the Carpathians, while minimizing harmful effects on human health, <u>landscapes</u>, plants, animals, and their habitats, and incorporating sustainable transport demand management in all stages of transport planning in the Carpathians (FC, URL).</i>	<i>політики, яка забезпечує переваги мобільності та доступу в Карпатах, водночас зменшуючи негативний вплив на здоров'я людей, <u>ландшафти</u>, рослини, тварин та їхні середовища існування, та враховуючи потреби управління сталим транспортом на всіх стадіях планування розвитку транспорту у Карпатах (ПК, URL).</i>
32.	<i>In environmentally sensitive areas the Parties shall co-operate towards developing models of <u>environmentally friendly transportation</u> (FC, URL).</i>	<i>На екологічно вразливих територіях Сторони співпрацюють щодо розробки моделей <u>екологічно безпечного транспортування</u> (ПК, URL).</i>
33.	<i>The Parties shall take measures to promote sustainable tourism in the Carpathians, providing benefits to <u>the local people</u>, based on the exceptional nature, landscapes and cultural heritage of the Carpathians, and shall increase cooperation to this effect (FC, URL).</i>	<i>Сторони вживають заходів для сприяння сталому туризму в Карпатах, який приносить користь для <u>місцевого населення</u> та базується на неповторній природі, ландшафтах та культурній спадщині Карпат, та посилюють з цією метою співпрацю (ПК, URL).</i>
34.	<i>Parties shall pursue policies aiming at promoting transboundary cooperation in order to facilitate</i>	<i>Сторони проводять політику, спрямовану на сприяння транскордонній співпраці для</i>

	<i>sustainable tourism development, such as coordinated or joint management plans for transboundary or <u>bordering protected areas</u>, and other sites of touristic interest (FC, URL).</i>	<i>підтримки розвитку сталого туризму, розробляючи координовані або спільні плани управління транскордонними чи <u>прикордонними природоохоронними територіями</u> та іншими об'єктами, що становлять інтерес для туризму (ПК, URL).</i>
35.	<i>The Parties shall promote <u>cleaner production technologies</u>, in order to adequately prevent, respond to and remediate industrial accidents and their consequences, as well as to preserve human health and mountain ecosystems (FC, URL).</i>	<i>Сторони сприяють застосуванню <u>більш чистих технологій виробництва</u> з метою адекватного попередження, реагування та ліквідації промислових аварій та їхніх наслідків, а також для охорони здоров'я людей та збереження гірських екосистем (ПК, URL).</i>
36.	<i>The Parties shall pursue policies aiming at introducing environmentally sound methods for the production, distribution and use of energy, which minimize adverse effects on the biodiversity and landscapes, including wider use of <u>renewable energy sources</u> and <u>energy-saving measures</u>, as appropriate (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, спрямовану на запровадження екологічно безпечних методів виробництва, розподілу та використання енергії, які зменшують негативний вплив на біорізноманіття та ландшафти, включаючи більш широке використання <u>відновлюваних джерел енергії</u> та</i>

		<i>енергозберігаючих технологій, коли це необхідно (ПК, URL).</i>
37.	<i>Parties shall aim at reducing <u>adverse impacts</u> of mineral exploitation on the environment and ensuring adequate <u>environmental surveillance</u> on mining technologies and practices (FC, URL).</i>	<i>Сторони мають на меті зменшення негативного впливу на довкілля від розробки мінеральних родовищ і забезпечення адекватного <u>екологічного нагляду</u> за технологією та практикою гірничих робіт (ПК, URL).</i>
38.	<i>The Parties shall pursue policies aiming at preservation and promotion of <u>the cultural heritage</u> and of traditional knowledge of the local people, crafting and marketing of local goods, arts and handicrafts (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, спрямовану на збереження та підтримку <u>культурної спадщини</u> та традиційних знань місцевого населення, виробництва та продажу місцевих виробів, предметів мистецтва та народної творчості (ПК, URL).</i>
39.	<i>The Parties shall aim at preserving the traditional architecture, land-use patterns, local <u>breeds of domestic animals</u> and <u>cultivated plant varieties</u>, and sustainable use of wild plants in the Carpathians (FC, URL).</i>	<i>Сторони спрямовують свої зусилля на збереження традиційної архітектури, особливостей землекористування, місцевих <u>порід домашніх тварин</u> та <u>різноманіття культивованих рослин</u> і стале використання диких рослин у Карпатах (ПК, URL).</i>
40.	<i>The Parties shall apply, where necessary, risk assessments,</i>	<i>Сторони, у разі необхідності, здійснюють оцінку ризиків, впливу</i>

	<i>environmental impact assessments, and strategic environmental assessments, taking into account the specificities of the Carpathian mountain ecosystems, and shall consult on projects of transboundary character in the Carpathians, and assess their <u>environmental impact</u>, in order to avoid transboundary harmful effects (FC, URL).</i>	<i>на навколишнє середовище та стратегічну екологічну оцінку, враховуючи особливості Карпатських гірських екосистем, а також проводять консультації стосовно проектів транскордонного характеру в Карпатах та здійснюють оцінку їхнього <u>впливу на навколишнє середовище</u> з метою уникнення транскордонних шкідливих наслідків (ПК, URL).</i>
41.	<i>The Parties shall pursue policies, using existing methods of <u>monitoring</u> and <u>assessment</u>, aiming at promoting: (a) cooperation in the carrying out of research activities and scientific assessments in the Carpathians... (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, використовуючи існуючі методи <u>моніторингу</u> та <u>оцінки</u>, спрямовану на сприяння: а) співпраці у здійсненні науково-дослідної діяльності та наукових оцінок у Карпатах... (ПК, URL).</i>
42.	<i>(b) joint or <u>complementary monitoring programmes</u>, including the systematic monitoring of the state of the environment... (FC, URL).</i>	<i>б) спільним або <u>взаємодоповнюючим моніторинговим програмам</u>, включаючи систематичний моніторинг стану довкілля... (ПК, URL).</i>
43.	<i>(c) comparability, complementarity and standardization of research methods and related <u>data</u></i>	<i>с) порівнянності, взаємодоповнення та стандартизації методів</i>

	<i>acquisition activities... (FC, URL)</i>	<i>дослідження, та відповідних заходів щодо збору даних... (ПК, URL).</i>
44.	<i>(d) harmonization of existing and development of new environmental, social and economic indicators... (FC, URL).</i>	<i>d) гармонізації існуючих та розробці нових екологічних, соціальних та економічних показників... (ПК, URL).</i>
45.	<i>(e) a system of early warning, monitoring and assessment of natural and manmade environmental risks and hazards... (FC, URL)</i>	<i>e) системі раннього попередження, моніторингу та оцінки природних та техногенних ризиків та загроз... (ПК, URL).</i>
46.	<i>The Parties shall pursue policies aiming at increasing environmental awareness and improving access of the public to information on the protection and sustainable development of the Carpathians, and promoting related education curricula and programmes (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, спрямовану на підвищення екологічної обізнаності та покращення доступу громадськості до інформації щодо охорони і сталого розвитку Карпат та сприяння відповідним освітнім заходам та програмам (ПК, URL).</i>
47.	<i>The Parties shall pursue policies guaranteeing public participation in decision-making relating to the protection and sustainable development of the Carpathians, and the implementation of this Convention (FC, URL).</i>	<i>Сторони проводять політику, яка гарантує участь громадськості у прийнятті рішень стосовно охорони і сталого розвитку Карпат та виконання цієї Конвенції (ПК, URL).</i>
48.	<i>The Contracting Parties, conscious</i>	<i>Договірні Сторони, усвідомлюючи</i>

	<i>of the intrinsic value of <u>biological diversity</u> and of the ecological, genetic, social, economic, scientific, educational, cultural, recreational and aesthetic values of biological diversity and its components... (CBD, URL).</i>	<i>справжню цінність <u>біологічного різноманіття</u>, а також екологічне, генетичне, соціальне, економічне, наукове, виховне, культурне, рекреаційне і естетичне значення біологічного різноманіття і його компонентів... (КБР, URL).</i>
49.	<i>Conscious also of the importance of biological diversity for evolution and for maintaining life sustaining systems of <u>the biosphere</u>... (CBD, URL).</i>	<i>Усвідомлюючи також велике значення <u>біологічного різноманіття</u> для еволюції і збереження підтримуючих життя систем біосфери, підтверджуючи, що збереження біологічного різноманіття є спільною справою для всього людства... (КБР, URL).</i>
50.	<i>Reaffirming that States have sovereign rights over their own <u>biological resources</u>... (CBD, URL).</i>	<i>Підтверджуючи, що країни мають суверенні права на свої власні <u>біологічні ресурси</u>... (КБР, URL).</i>
51.	<i>Reaffirming also that States are responsible for conserving their biological diversity and for using their biological resources <u>in a sustainable manner</u>... (CBD, URL).</i>	<i>Підтверджуючи також, що країни несуть відповідальність за збереження свого біологічного різноманіття і <u>сталого використання</u> своїх біологічних ресурсів... (КБР, URL).</i>
52.	<i>Concerned that biological diversity</i>	<i>Будучи занепокоєні тим, що</i>

	<i>is being significantly reduced by certain <u>human activities</u> (CBD, URL).</i>	<i>біологічне різноманіття суттєво зменшується внаслідок деяких видів <u>людської діяльності...</u> (КБР, URL).</i>
53.	<i>Aware of the general lack of information and knowledge regarding biological diversity and of the urgent need to develop scientific, technical and institutional capacities to provide the basic understanding upon which to plan and <u>implement appropriate measures...</u> (CBD, URL).</i>	<i>Усвідомлюючи загальну нестачу інформації і знань відносно біологічного різноманіття і некучу потребу в розвитку наукового, технічного і організаційного потенціалу з метою забезпечення загального розуміння цієї проблеми, що служитиме основою для планування і <u>впровадження відповідних заходів...</u> (КБР, URL).</i>
54.	<i>Noting also that where there is a threat of significant reduction or loss of biological diversity, lack of full scientific certainty should not be used as a reason for postponing measures to avoid or minimize such a <u>threat...</u> (CBD, URL).</i>	<i>Відзначаючи також, що у тих випадках, коли існує загроза значного зменшення або втрати біологічного різноманіття, відсутність безперечних наукових фактів не повинна бути причиною відкладення заходів щодо запобігання або зведення до мінімуму такої <u>загрози...</u> (КБР, URL)</i>
55.	<i>Noting further that the fundamental requirement for the conservation of biological diversity is the in-situ</i>	<i>Відзначаючи далі, що основною вимогою щодо збереження біологічного різноманіття є</i>

	<i>conservation of ecosystems and natural habitats and the maintenance and recovery of viable populations of species in their <u>natural surroundings</u>...</i> (CBD, URL).	<i>збереження in-situ екосистем і природних місць мешкання, підтримка і відновлення життєздатних популяцій видів у їх <u>природних умовах</u>...</i> (КБР, URL).
56.	<i>Recognizing the close and traditional dependence of many indigenous and local communities embodying <u>traditional lifestyles</u> on biological resources, and the desirability of sharing equitably benefits arising from the use of traditional knowledge, innovations and practices relevant to the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components...</i> (CBD, URL).	<i>Визнаючи велику і традиційну залежність багатьох місцевих общин і корінного населення, що зберігають <u>традиційний спосіб життя</u>, від біологічних ресурсів, і бажаність спільного користування на справедливій основі вигодами, пов'язаними з використанням традиційних знань, нововведень і практики, які мають відношення до збереження біологічного різноманіття і сталого використання його компонентів...</i> (КБР, URL).
57.	<i>Recognizing also the vital role that women play in the conservation and sustainable use of biological diversity and affirming the need for the full participation of women at all levels of <u>policy-making</u> and implementation for <u>biological diversity conservation</u>...</i>	<i>Визнаючи також життєво важливу роль жінок у збереженні і використанні біологічного різноманіття і підтверджуючи необхідність повномасштабної участі жінок у проведенні і <u>впровадженні</u> на всіх рівнях <u>політики</u>, націленої на</i>

	(CBD, URL).	<u>збереження біологічного різноманіття...</u> (КБР, URL).
58.	<i>Stressing the importance of, and the need to promote, international, regional and global cooperation among States and <u>intergovernmental organizations</u> and <u>the non-governmental sector</u> for the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components...</i> (CBD, URL).	<i>Підкреслюючи значення і необхідність сприяння міжнародного, регіонального і глобального співробітництва між країнами і <u>міжурядовими організаціями</u> і <u>неурядовим сектором</u> у справі збереження біологічного різноманіття і сталого використання його компонентів...</i> (КБР, URL).
59.	<i>Acknowledging that the provision of new and additional financial resources and appropriate access to relevant technologies can be expected to make a substantial difference in the world's ability to address <u>the loss of biological diversity</u>...</i> (CBD, URL).	<i>Визнаючи, що надання нових і додаткових фінансових ресурсів і забезпечення належного доступу до відповідних технологій дасть можливість розширити існуючі у світі можливості для вирішення проблеми <u>втрати біологічного різноманіття</u>...</i> (КБР, URL).
60.	<i>Acknowledging further that special provision is required to meet the needs of developing countries, including the provision of new and additional <u>financial resources</u> and appropriate access to relevant technologies...</i> (CBD, URL).	<i>Визнаючи далі необхідність спеціального положення для того, щоб задовольнити потреби країн, що розвиваються, включаючи надання нових і додаткових <u>фінансових ресурсів</u> і забезпечення належного доступу до відповідних технологій....</i>

		(КБР, URL).
61.	<i>Noting that, ultimately, the conservation and sustainable use of biological diversity will strengthen friendly relations among States and contribute to <u>peace for humankind</u>...</i> (CBD, URL).	<i>Відзначаючи, що в кінцевому результаті збереження і стале використання біологічного різноманіття підсилить дружні стосунки між країнами і буде сприяти зміцненню <u>миру для всього людства</u>...</i> (КБР, URL).
62.	<i>The objectives of this Convention, to be pursued in accordance with its relevant provisions, are the conservation of biological diversity, the sustainable use of its components and the fair and equitable sharing of the benefits arising out of the utilization of genetic resources, including by appropriate access to <u>genetic resources</u> and by appropriate transfer of relevant technologies, taking into account all rights over those resources and to technologies, and by appropriate funding</i> (CBD, URL).	<i>Цілями цієї Конвенції, для досягнення яких слід виконувати відповідні її положення, є збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів і спільне одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів і шляхом надання необхідного доступу до <u>генетичних ресурсів</u> і шляхом належної передачі відповідних технологій з урахуванням усіх прав на такі ресурси і технології, а також шляхом належного фінансування</i> (КБР, URL).
63.	<i>“Biological diversity” means the variability among living organisms from all sources including, inter</i>	<i>«Біологічне різноманіття» означає різноманітність живих організмів з усіх джерел,</i>

	<i>alia, terrestrial, marine and other aquatic ecosystems and <u>the ecological complexes</u> of which they are part: this includes diversity within species, between species and of ecosystems (CBD, URL).</i>	<i>включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми і <u>екологічні комплекси</u>, частиною яких вони є; це поняття включає в себе різноманітність у рамках виду, між видами і різноманіття екосистем (КБР, URL).</i>
64.	<i>“Biological resources” includes genetic resources, organisms or parts thereof, populations, or any other <u>biotic component</u> of <u>ecosystems</u> with actual or potential use or value for humanity (CBD, URL).</i>	<i>«Біологічні ресурси» включають генетичні ресурси, організми або їх частини, популяції або будь-які інші <u>біотичні компоненти</u> <u>екосистем</u>, які мають фактичну або потенційну користь або цінність для людства (КБР, URL).</i>
65.	<i>“<u>Biotechnology</u>” means any technological application that uses biological systems, living organisms, or derivatives thereof, to make or modify products or processes for specific use (CBD, URL).</i>	<i>«<u>Біотехнологія</u>» означає будь-який вид технології, пов'язаний з використанням біологічних систем, живих організмів або їх похідних для виготовлення або зміцнення продуктів, або процесів з метою їх конкретного вживання (КБР, URL).</i>
66.	<i>“Domesticated or cultivated species” means species in which <u>the evolutionary process</u> has been influenced by humans to meet their needs (CBD, URL).</i>	<i>«Одомашнені або культивовані види» означають види, на <u>процес еволюції</u> яких має вплив людина з метою задоволення своїх потреб (КБР, URL).</i>
67.	<i>“Ecosystem” means a dynamic</i>	<i>«Екосистема» означає</i>

	<i>complex of plant, animal and micro-organism communities and their <u>non-living environment</u> interacting as a functional unit (CBD, URL).</i>	<i>динамічний комплекс угруповань рослин, тварин і мікроорганізмів, а також їх <u>неживого навколишнього середовища</u>, взаємодіючих як єдине функціональне ціле (КБР, URL).</i>
68.	<i>“Genetic material” means any material of plant, animal, microbial or other origin containing functional units of <u>heredity</u> (CBD, URL).</i>	<i>«Генетичний матеріал» означає будь-який матеріал рослинного, тваринного, мікробного або іншого походження, який містить функціональні одиниці <u>спадковості</u> (КБР, URL).</i>
69.	<i>States have, in accordance with the Charter of the United Nations and the principles of international law, the sovereign right to exploit their own resources pursuant to their own <u>environmental policies</u>, and the responsibility to ensure that activities within their jurisdiction or control do not cause damage to the environment of other States or of areas beyond the limits of national jurisdiction (CBD, URL).</i>	<i>Згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй і принципів міжнародного права країни мають суверенне право розробляти свої власні ресурси відповідно до своєї <u>політики в галузі навколишнього середовища</u> і несуть відповідальність за забезпечення того, щоб діяльність в рамках їх юрисдикції або під контролем не завдала шкоди навколишньому середовищу інших країн або районів за межами дії національної юрисдикції (КБР, URL).</i>
70.	<i>(a) Establish a system of <u>protected</u></i>	<i>a) Встановлює систему</i>

	<i>areas or areas where special measures need to be taken to conserve biological diversity (CBD, URL).</i>	<i>охоронних територій або територій, в яких необхідно приймати спеціальні заходи для збереження біологічного різноманіття (КБР, URL).</i>
71.	<i>(c) Regulate or manage <u>biological resources</u> important for the conservation of biological diversity whether within or outside protected areas, with a view to ensuring their conservation and sustainable use (CBD, URL).</i>	<i>с) Регулює або раціонально використовує <u>біологічні ресурси</u>, які мають важливе значення для збереження біологічного різноманіття в охоронних територіях або за їх межами, для забезпечення їх збереження і сталого використання (КБР, URL).</i>
72.	<i>(f) <u>Rehabilitate</u> and restore degraded ecosystems and promote the recovery of threatened species, inter alia, through the development and implementation of plans or other management strategies (CBD, URL).</i>	<i>ф) <u>Приймає заходи щодо реабілітації</u> і відновлення деградованих екосистем і сприяє відновленню видів, які є під загрозою, зокрема, шляхом розробки і здійснення планів та інших стратегій раціонального використання (КБР, URL).</i>
73.	<i>(g) Establish or maintain means to regulate, manage or control the risks associated with the use and release of <u>living modified organisms</u> resulting from biotechnology which are likely to have adverse</i>	<i>г) Встановлює або підтримує заходи регулювання, контролю або обмеження ризику, пов'язаного з використанням і звільненням <u>живих організмів</u>, <u>видозмінених</u> в результаті</i>

	<i>environmental impacts that could affect the conservation and sustainable use of biological diversity, taking also into account the risks to human health (CBD, URL).</i>	<i>біотехнології, які можуть викликати шкідливі екологічні наслідки, що здатні впливати на збереження і стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням також небезпеки здоров'ю людини (КБР, URL).</i>
74.	<i>(k) Develop or maintain necessary legislation and/or other <u>regulatory provisions</u> for the protection of threatened species and populations (CBD, URL).</i>	<i>к) Розробляє і здійснює необхідні законодавчі нормативи і/або інші <u>регулюючі положення</u> щодо охорони видів і популяцій, які знаходяться під загрозою (КБР, URL).</i>
75.	<i>(b) Establish and maintain facilities for ex-situ conservation of and research on plants, animals and <u>micro-organisms</u>, preferably in the country of origin of genetic resources (CBD, URL).</i>	<i>б) Встановлює і підтримує умови для збереження і дослідження ex-situ рослин, тварин і <u>мікроорганізмів</u>, переважно у країні походження генетичних ресурсів (КБР, URL).</i>
76.	<i>(c) Adopt measures for the recovery and rehabilitation of threatened species and for their <u>reintroduction</u> into their natural habitats under appropriate conditions (CBD, URL).</i>	<i>с) Приймає заходи для відновлення і реабілітації видів, які перебувають під загрозою, і для їх <u>реінтродукції</u> у місцях їх природного мешкання при наявності відповідних умов (КБР, URL).</i>
77.	<i>(a) Integrate consideration of the conservation and sustainable use of</i>	<i>а) Передбачає розгляд питань збереження і сталого</i>

	<i>biological resources into <u>national decision-making</u> (CBD, URL).</i>	<i>використання біологічних ресурсів у <u>процесі прийняття рішень на національному рівні</u> (КБР, URL).</i>
78.	<i>(b) Adopt measures relating to the use of biological resources to avoid or minimize adverse impacts on <u>biological diversity</u> (CBD, URL).</i>	<i>b) Приймає заходи щодо використання біологічних ресурсів для запобігання або зведення до мінімуму несприятливого впливу на <u>біологічне різноманіття</u> (КБР, URL).</i>
79.	<i>(c) Protect and encourage customary use of biological resources in accordance with <u>traditional cultural practices</u> that are compatible with conservation or sustainable use requirements (CBD, URL).</i>	<i>с) Захищає і заохочує традиційні способи використання біологічних ресурсів відповідно до <u>встановлених культурних звичаїв</u>, які сумісні з вимогами щодо збереження або сталого використання (КБР, URL).</i>
80.	<i>(d) Support local populations to develop and implement <u>remedial action</u> in degraded areas where biological diversity has been reduced (CBD, URL).</i>	<i>d) Надає місцевому населенню підтримку у розробці і впровадженні <u>заходів щодо виправлення становища</u> у деградованих районах, у яких зменшилось біологічне різноманіття (КБР, URL).</i>
81.	<i>(b) Promote and encourage research which contributes to the conservation and sustainable use of biological diversity, particularly in developing countries, inter alia, in</i>	<i>b) Сприяють і заохочують дослідження, які сприяють збереженню і сталому використанню біологічного різноманіття, особливо у країнах,</i>

	<i>accordance with decisions of the <u>Conference of the Parties</u> taken in consequence of recommendations of the <u>Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice</u> (CBD, URL).</i>	<i>що розвиваються, зокрема, відповідно до рішень <u>Конференції Сторін</u>, які приймаються на основі рекомендацій Допоміжного органу по науковим, технічним і технологічним консультаціям (КБР, URL).</i>
82.	<i>(a) Introduce appropriate procedures requiring <u>environmental impact assessment</u> of its proposed projects that are likely to have significant adverse effects on biological diversity with a view to avoiding or minimizing such effects and, where appropriate, allow for public participation in such procedures (CBD, URL).</i>	<i>а) Вводить відповідні процедури, які потребують проведення <u>екологічної експертизи</u> своїх пропонуванних проектів, які ймовірно спричинити значний несприятливий вплив на біологічне різноманіття, з метою уникнення або зведення до мінімуму таких наслідків, і, якщо це доцільно, забезпечує можливості для участі у таких процедурах (КБР, URL).</i>
83.	<i>(b) Introduce appropriate arrangements to ensure that <u>the environmental consequences</u> of its programmes and policies that are likely to have significant adverse impacts on biological diversity are duly taken into account (CBD, URL).</i>	<i>б) Приймає відповідні заходи для забезпечення належного обліку <u>екологічних наслідків</u> своїх програм і політики, які ймовірно спричинити значний несприятливий вплив на біологічне різноманіття (КБР, URL).</i>
84.	<i>(e) Promote national arrangements</i>	<i>е) Сприяє національним заходам у</i>

	<p><i>for emergency responses to activities or events, whether caused naturally or otherwise, which present a grave and imminent danger to biological diversity and encourage international cooperation to supplement such national efforts and, where appropriate and agreed by the States or regional economic Integration organizations concerned, to establish <u>joint contingency plans</u> (CBD, URL).</i></p>	<p><i>випадку негайного реагування на діяльність або події, які викликані природними або іншими причинами, що являють серйозну і неминучу загрозу біологічному різноманіттю, і заохочує міжнародне співробітництво як доповнення таких національних зусиль і, де це доцільно і узгоджено із зацікавленими країнами або регіональними організаціями економічної інтеграції, розробляє <u>спільні плани на випадок надзвичайних обставин</u> (КБР, URL).</i></p>
85.	<p><i>The Conference of the Parties shall examine, on the basis of studies to be carried out, the issue of liability and redress, including <u>restoration and compensation</u>, for damage to biological diversity, except where such liability is a purely internal matter (CBD, URL).</i></p>	<p><i>Конференція Сторін розглядає на основі проведених досліджень питання про відповідальність і виправлення положення, включаючи <u>відновлення</u> і компенсацію за шкоду, нанесену біологічному різноманіттю, за винятком тих випадків, коли така відповідальність є цілком внутрішньою справою (КБР, URL).</i></p>
86.	<p><i>Recognizing the sovereign rights of States over their <u>natural resources</u>,</i></p>	<p><i>Визнаючи суверенні права країн на свої <u>природні ресурси</u>, право</i></p>

	<i>the authority to determine access to genetic resources rests with the national governments and is subject to national legislation (CBD, URL).</i>	<i>визначати доступ до генетичних ресурсів належить національним урядам і регулюється національним законодавством (КБР, URL).</i>
87.	<i>Each Contracting Party shall endeavour to create renditions to facilitate access to genetic resources for <u>environmentally sound uses</u> by other Contracting Parties and not to impose restrictions that run counter to the objectives of this Convention (CBD, URL).</i>	<i>Кожна Договірна Сторона намагається створити умови для полегшення доступу до генетичних ресурсів у цілях <u>екологічно безпечного використання</u> іншими Договірними Сторонами і не створювати обмежень, які суперечать цілям цієї Конвенції (КБР, URL).</i>
88.	<i>Access to genetic resources shall be subject to <u>prior informed consent</u> of the Contracting Party providing such resources, unless otherwise determined by that Party (CBD, URL).</i>	<i>Доступ до генетичних ресурсів регулюється на основі <u>попередньої обґрунтованої згоди</u> Договірної Сторони, яка надає такі ресурси, якщо ця Сторона не вирішить інше (КБР, URL).</i>
89.	<i>Each Contracting Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate, and in accordance with Articles 16 and 19 and, where necessary, through the financial mechanism established by Articles 20 and 21 with the aim of</i>	<i>Кожна Договірна Сторона приймає належні законодавчі, адміністративні або політичні заходи і відповідно до статей 16 і 19 і, при необхідності, через механізм фінансування, встановлений згідно з статтями</i>

	<i>sharing in a fair and equitable way the results of research and development and the benefits arising from the commercial and other utilization of genetic resources with the Contracting Party providing such resources (CBD, URL).</i>	20 і 21, у цілях спільного використання <u>на справедливій і рівній основі</u> результатів досліджень і розробок, а також вигод від комерційного або іншого застосування генетичних ресурсів з Договірною Стороною, яка надає такі ресурси (КБР, URL).
90.	<i>Such sharing shall be upon <u>mutually agreed terms</u> (CBD, URL).</i>	Таке спільне використання здійснюється на <u>взаємно узгоджених умовах</u> (КБР, URL).
91.	<i>Each Contracting Party, recognizing that technology includes biotechnology, and that both access to and <u>transfer of technology</u> among Contracting Parties are essential elements for the attainment of the objectives of this Convention, undertakes subject to the provisions of this Article to provide and/or facilitate access for and transfer to other Contracting Parties of technologies that are relevant to the conservation and sustainable use of biological diversity or make use of genetic resources and do not cause significant damage to the environment (CBD, URL).</i>	Кожна Договірна Сторона, визначаючи, що технологія включає біотехнологію і що як доступ до <u>технології</u> , так і <u>передача</u> між Договірними Сторонами є важливими елементами досягнення цілей цієї Конвенції, зобов'язується відповідно до положень цієї статті надавати і/або полегшувати іншим Договірним Сторонам доступ до технологій, які мають відношення до збереження і сталого використання біологічного різноманіття або використовують генетичні

		ресурси і не завдають значної шкоди навколишньому середовищу, а також передачу їм таких технологій (КБР, URL).
92.	<i>Access to and transfer of technology referred to in paragraph 1 above to developing countries shall be provided and/or facilitated under fair and <u>most favourable terms</u>, including on concessional and preferential terms where mutually agreed, and, where necessary, in accordance with the financial mechanism established by Articles 20 and 21 (CBD, URL).</i>	Як зазначено у пункті 1 вище, доступ до технології і її передача країнам, що розвиваються, забезпечуються і / або полегшуються на справедливих і <u>найбільш сприятливих умовах</u> , в тому числі на пільгових і поступливих умовах, якщо досягнуто взаємної домовленості, і, при необхідності, відповідно до механізму фінансування, встановленого згідно з статтями 20 і 21 (КБР, URL).
93.	<i>In the case of technology subject to patents and other <u>intellectual property rights</u>, such access and transfer shall be provided on terms which recognize and are consistent with the adequate and effective protection of intellectual property rights (CBD, URL).</i>	У випадку технології, обумовленої патентами та іншими <u>правами інтелектуальної власності</u> , такий доступ і передача забезпечуються на умовах, які враховують достатню і ефективну охорону прав інтелектуальної власності і відповідають їй (КБР, URL).
94.	<i>Each Contracting Party shall take legislative, administrative or policy</i>	Кожна Договірна Сторона приймає відповідні законодавчі,

	<p><i>measures, as appropriate, with the aim that Contracting Parties, in particular those that are developing countries, which provide genetic resources are provided access to and transfer of technology which makes use of those resources, <u>on mutually agreed terms</u>, including technology protected by patents and other intellectual property rights, where necessary, through the provisions of Articles 20 and 21 and in accordance with international law and consistent with paragraphs 4 and 5 below (CBD, URL).</i></p>	<p><i>адміністративні або політичні заходи з тим, щоб Договірним Сторонам, зокрема, розвиваючим країнам, які надають генетичні ресурси, забезпечувався доступ до технології, яка передбачає використання цих ресурсів, і передавалась ця технологія <u>на взаємно узгоджених умовах</u>, включаючи технологію, яка захищається патентами та іншими правами інтелектуальної власності, і, при необхідності, на основі положень статей 20 і 21 і відповідно до норм міжнародного права, а також згідно з пунктами 4 і 5 нижче (КБР, URL).</i></p>
95.	<p><i>Each Contracting Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate, with the aim that the private sector facilitates access to, <u>joint development</u> and transfer of technology referred to in paragraph 1 above for the benefit of both governmental institutions and the private sector of developing countries and in this regard shall abide by the obligations included in</i></p>	<p><i>Кожна Договірна Сторона приймає відповідні законодавчі, адміністративні або політичні заходи для того, щоб приватний сектор полегшував доступ до технологій, згаданих у пункті 1 вище, <u>спільну розробку</u> і передачу цих технологій в інтересах як урядових установ, так і приватного сектору у країнах, що розвиваються, і у зв'язку з цим</i></p>

	<i>paragraphs 1, 2 and 3 above (CBD, URL).</i>	<i>виконує зобов'язання, викладені у пунктах 1, 2 і 3 вище (КБР, URL).</i>
96.	<i>The Contracting Parties shall facilitate <u>the exchange of information</u>, from all publicly available sources, relevant to the conservation and sustainable use of biological diversity, taking into account the special needs of developing countries (CBD, URL).</i>	<i>Договірні Сторони сприяють <u>обміну інформацією</u> з усіх загальнодоступних джерел відносно збереження і сталого використання біологічного різноманіття з урахуванням особливих потреб країн, що розвиваються (КБР, URL).</i>
97.	<i>It shall also, where feasible, include <u>repatriation of information</u> (CBD, URL).</i>	<i>Крім того, він включає, коли це можливо, <u>репатріацію інформації</u> (КБР, URL).</i>
98.	<i>The Conference of the Parties, at its first meeting, shall determine how to establish <u>a clearing-house mechanism</u> to promote and facilitate technical and scientific cooperation (CBD, URL).</i>	<i>Конференція Сторін на своїй першій зустрічі визначає шляхи встановлення <u>механізму посередництва</u> у цілях заохочення і полегшення науково-технічного співробітництва (КБР, URL).</i>
99.	<i>For this purpose, the Contracting Parties shall also promote cooperation in the training of personnel and <u>exchange of experts</u> (CBD, URL).</i>	<i>Для цього Договірні Сторони також заохочують співробітництво у галузі підготовки кадрів та <u>обміну спеціалістами</u> (КБР, URL).</i>
100.	<i>The Contracting Parties shall, subject to mutual agreement, promote the establishment of joint research programmes and <u>joint</u></i>	<i>Договірні Сторони за взаємною згодою, домовленістю сприяють встановленню спільних науково-дослідних програм і <u>спільних</u></i>

	<i>ventures for the development of technologies relevant to the objectives of this Convention (CBD, URL).</i>	<i>підприємств для розробки технологій, які мають відношення до цілей цієї Конвенції (КБР, URL).</i>
--	---	--

Додаток Б

Фреймова структура концепту INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW

‘МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО’

SUMMARY

The master's qualification paper is devoted to the study of linguistic features of the concepts of international environmental law and their reproduction in Ukrainian translations based on international legal agreements.

The relevance of the research topic is determined both by the insufficient research of the problem and by the high requirements for legal translation, which includes the translation of texts of the discourse of international environmental law, which requires a thorough understanding of the specifics of this type of translation, and especially – the transfer of knowledge represented in such texts by means of the target language.

The aim of the study is to analyze the linguistic features of the concepts of international environmental law and their reproduction in Ukrainian translations. Accordingly, the following research **objectives** have been set:

- 1) to explore the notion of the concept and present its main characteristics;
- 2) to determine translation strategies for the reproduction of concepts in view of the peculiarities of legal and international law discourse;
- 3) to characterize the features of the discourse of international environmental law and the specifics of its translation;
- 4) to build a frame structure of the concept of international environmental law;
- 5) to identify the means of verbalizing the concepts of international environmental law;
- 6) to present the semantic classification of the means of verbalizing the concepts of international environmental law;
- 7) to analyze epy methods of equivalent reproduction of concepts of international environmental law in Ukrainian;

8) to highlight the peculiarities of the application of translation transformations to preserve the functions of international environmental concepts in the translation of English texts.

The research **object** is concepts as a means of knowledge representation in the texts of the English international environmental discourse in the source text and their representation when translated into Ukrainian.

The **subject** of the study is the structure, means of verbalization, semantics of the concepts of international environmental law discourse, and equivalents and translational transformations as means of their representation when reproduced in Ukrainian translations.

The research **material** is 100 fragments of the text of the discourse of international environmental law, in particular, the Convention on Biological Diversity and the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, the participant of which is Ukraine, in the original and official translation. The total volume of the sample of means of verbalizing the concepts of international environmental law is 111 units; the number of analyzed means of translation is 126 cases of equivalent translation or application of translation transformations.

The research **methodology** involves the analysis of the concepts as a means of knowledge representation, in particular, conceptual analysis, frame modeling, structural, component and semantic analysis of the research material. The translational part of the study involves the use of translation (transformation) analysis. The results were summarized by quantitative analysis.

The scientific novelty of the research is that the concept of INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW is for the first time presented in the form of a set of frames that have a certain conceptual content. In addition, the component and semantic analysis of means of verbalizing the concepts of international environmental law is novel for modern linguistics. For modern domestic translation studies, the

allocation of means of transmission in the translation of concepts of international environmental law is new.

The practical value of the obtained results lies in the expansion of the theoretical and methodological foundations of the study of the discourse of international environmental law. The definition of the concept and language features of the international discourse of environmental law, the study of its conceptual content is a contribution to linguistics, in particular, general linguistics, lexicology and terminology, as well as the theory of special languages, and the definition of means of rendering concepts of international environmental law in translation is a contribution to translation studies and comparative linguistics. The results of the conducted research can be implemented in teaching English lexicology courses and special translation. The obtained information can also be used in lexicography for the purpose of codification and unification of the vocabulary of international environmental law.

Structure and scope of paper. The master's qualification paper consists of an introduction, three chapters with conclusions to each of them, general conclusions, lists of bibliography, reference sources, data sources, annexes and summary.

Results. The concept is the object of study of cognitive linguistics and is defined as an informational cognitive structure of consciousness, organized in a certain way and embedded in a collective or individual concept system. There are several approaches to the classification of concepts: according to possible commensurability in any measurable quantities; from the point of view of uniqueness for a certain culture; according to the nature of their objectification, etc.

A translator dealing with legal texts must follow not only the rules of the foreign language, but also the norms of the foreign legal system, which necessitates the exact reproduction of the conceptual content of the text. When translating legal texts, there is a discrepancy between the linguistic and conceptual worldviews of the two linguistic and cultural communities, so it is appropriate to

use a conceptual analysis that considers semiotic components in close connection with the text. Cases of reproduction in the translation of legal concepts fall into one of three categories: the concept may have an identical equivalent in the translation language; a concept can only have an approximately similar concept in the target language; the concept has no close or approximate equivalents in the legal system of the target language.

The discourse of international environmental law is defined as a communicative situation that performs the creative and deontic function of harmonizing legal values by prescribing or recommending them as models of behavior in the field of ecology, as well as coordinating national, group, and institutional strategies of state subjects regarding the relationship between man and the environment or the impact of human activity on the environment and the consequences of this impact on the person himself. The main features of the discourse of international environmental law which determine the specifics of its translation, are the focus on the transfer of cognitive information, intentionality and imperativeness. When reproducing the texts of international environmental law, it is important to achieve not only linguistic, but also legal adequacy of the translation, therefore an important aspect of the translation of international legal texts on ecology is the need to accurately convey their conceptual content.

The frame analysis of the concepts in the discourse of international environmental law, presented in international agreements in the field of ecology, demonstrates that the concept of INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW is presented as a set of frames that have a certain conceptual content: the core area of the concept INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW is formed by the concepts belonging to the frames “international environmental law as an interaction of people” (14 concepts), “international environmental law as a means of preserving natural resources” (11 concepts) and “international environmental law as a representation of nature” (10 concepts); the periphery of the concept INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW, in turn, is formed by the concepts

belonging to the frames “international environmental law as a common good” (5 concepts), “international environmental law as protection against disasters” (4 concepts) and “international environmental law as a means of education” (4 concepts).

From the point of view of language representation, the concepts of international environmental law are most often verbalized by word combinations (84.5%), among which two-component (56%) and three-component (24.1%) are the most common ones. Two-component word combinations are most often represented by the models “adjective + noun” (38.8%) and “noun + noun” (12.9%), three-component ones – by the models “adjective + noun + noun” (8.6%) and “adjective + adjective + noun” (5.2%). Concepts of international environmental law are verbalized with the help of words in 15.5% of cases, most often by nouns (12.1%).

According to the semantic content, the means of verbalizing the concepts of international environmental law are divided into common vocabulary, as well as the vocabulary of the sphere of economy, international relations, law, and international law. The means of verbalizing concepts of international environmental law most often belong to special vocabulary (86.2%). Among the language units of special vocabulary, the most common used ones are those belonging to the field of ecology (54.3%); less frequently used are vocabulary of law and international law (20.7%) and vocabulary of the field of international relations (11.2%). Units of common vocabulary are used as means of verbalizing concepts of international environmental law much less frequently (13.8%).

Equivalents (15.1%) and translational transformations (84.9%) appear as means of representing the concepts of international environmental law in translation. Equivalent translation (15.1%) refers mostly to one-component lexical units of common language, or terminology or fixed expressions of international environmental law itself. It is possible to use both full and partial equivalents; partial equivalents are characterized in the source language and the target language

by the complete coincidence of the lexical and semantic components and only partial coincidence of the grammatical form.

Most often, the concepts of international environmental law are represented in translation through the use of translation transformations (84.9%), among which the main ones are grammatical (31.7%), most often caused by lexical and grammatical differences between the source language and the target language. The shares of the use of lexical and semantic (24.6%), and lexical (19.8%) translation transformations are also significant; the first ones are used to interpret the meaning of the linguistic unit being translated, the latter – to convey its meaning and form as accurately as possible. Lexical and grammatical transformations (8.7%) are caused by the need to transfer constructions that do not have lexical and grammatical correspondences in the target language. In terms of individual translation transformations, the concepts of international environmental law are most often represented in translation using grammatical replacements (19%) caused by lexical and grammatical differences between the source language and the target language, differentiation (12.7%) as a means of interpreting the meaning of a linguistic unit, loan translation (9.5%) as a means of preserving the external and internal form of the language unit, and addition (9.5%) which allows interpretation of potentially problematic text fragments for the reader.

The conducted research reveals broad prospects for further exploration. In particular, the study of the frame structure of the concept INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW needs additional attention, as well as further development of the typology of concepts of international environmental law in accordance with the classifications presented in this study. In addition, a diachronic study of the specifics of the reproduction of the concepts of international environmental law in translation is promising, as the requirements for legal translation change over time, which is reflected in the translations of regulatory and legal documents performed at different times.